

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADİ ALACAKLARIN REHNİ

Hazırlayan
Seda İrem ÇAKIRCA
2501030464

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ

İstanbul 2006

ÖZ

Çalışmamız MK.m.954-961’de “ Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin ” başlığı altında düzenlenen alacak rehnini konu almaktadır. Alacak rehni, alacağın tedavül kabiliyetinin artması sebebiyle, kredi kurumları aracılığıyla sağlanan hem uzun hem de kısa vadeli kredilerde nadiren de olsa kullanılmaya başlanan bir teminat türü haline gelmiştir. Medeni Kanun düzenlemesinde, alacak rehnine uygulanması gereken usul, ayrıntılarıyla yer almaktadır. Ancak uygulamada alacak rehninin nadiren tercih edilmesi sebebiyle, söz konusu teminat türüne ilişkin mahkeme içtihatlarına rastlanılmamıştır.

Biz ise yüksek lisans çalışmamızda, özel olarak adi alacakların rehninin şekil şartlarını detaylı bir şekilde inceleyerek, bu noktada karşılaşılabilecek sorunların çözümüne katkı sağlamayı amaçladık. Tezimiz genelinde, yeri geldiği ölçüde, karşılaştırmalı bir anlatım sağlaması amacıyla, kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların rehninden de bahsetmeye özen gösterdik.

ABSTRACT

Our study includes claim pledge, which is arranged under the title of “ Claims and Pledge on Other Rights”. In Turkish Civil Code Number 4721 procedures of applying claim pledge are detaily determined. Due to seldom preference of claim pledge in practice, the court decisions about it, are not found.

In our master project we especially aimed to evaluate the unsecured claim pledge conditions in detail and solve the problems that may be faced in practice. But we also tried to explain valued paper pledge, when it is needed, in order to show differences and relations between the unsecured claim pledge.

ÖNSÖZ

MK.m.954-961’de “ Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin ” başlığı altında üst kavram olarak hak rehni , alt kavram olarak ise alacak rehni düzenlenmiştir. Yüksek lisans tez çalışmamızın konusunu ise, alt kavram olarak düzenlenmiş olan alacak rehninin de özel bir çeşidi olan, adi alacakların rehni oluşturmaktadır.

Alacak hakkı cismani varlığı olmayan haklardan olup, hayat ihtiyacının ve özellikle piyasa ekonomisinin gelişmesi sebebiyle teminat sağlama açısından önem kazanmıştır. Ancak alacak rehni uygulamasındaki pratikliğe rağmen, ülkemizde oldukça sınırlı olarak uygulanmaktadır. Bu durumun sebebi olarak, kredi veren tarafın, daha çok belirli bir taşınmaz rehniyle temin edilmiş ve taşınmaz değerini tedavül ettiren alacakların rehnini tercih etmesi gösterilebilir. Kredi veren tarafın bu tercihinin sebebiyet veren unsurların başında, özellikle senede bağlanmamış adi alacakların rehninin, maddi anlamda gözle görülür, elle tutulur, bir alacağı kayıt altına almaması gelir. İnsan psikolojisi göz önüne alındığı zaman, kredi verenin görmediği, beyinde canlandırmadığı bir alacak hakkının rehne konu olabileceğini düşünmekte zorlanması, hele ki ülkemiz gibi parasal değerlerin taşınmazlar veya kıymetli evrakla özdeşleştiği bir sosyolojik yapıda, anlaşılabilir.

Konunun kanunda genel prensiplerin ortaya konularak, maddeler halinde düzenlenmesi ve MK.m.954/f.2’nin teslimine bağlı taşınır rehnine atıfta bulunması uygulamada ortaya çıkabilecek sıra dışı durumlarda gereken çözümlere ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Alacak rehni hakkında daha önce Lale Sirmen tarafından kaleme alınmış bir monografinin varlığına rağmen, alacak rehninin yeni Medeni Kanun düzenlemesi dikkate alınarak, tekrar ele alınmasının yararlı olacağına olan inancımız sebebiyle, tezimizin konusunu alacak rehni olarak belirledik. Ancak tezimizde alacak rehnini esas olarak Medeni Hukuk açısından ele alacağız, taşınır eşya niteliği

kazanmış kıymetli evrak rehnini, gerekmedikçe değerlendirmemiz dışında tutacağız. Çalışmamızda öncelikle genel olarak alacak rehninin düzenleniş biçimini, niteliğini, konusunu ve kuruluşunu anlatmaya çalıştık. İkinci bölümde ise, alacak rehninin hükümlerini detaylı olarak inceledik. Son bölümde ise, alacak rehninin sona erme şekillerini ayrıntılı bir şekilde inceleyerek çalışmamızı tamamladık.

Çalışmanın her aşamasında değerli görüş ve katkılarıyla bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hüseyin Hatemi' ye ve kısıtlı vaktine rağmen fikir ve önerileriyle bakış açımı genişleten Yar.Doç. Dr. Sevgi Usta Sayıta' ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Son olarak ise, desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, sevgili aileme bana gösterdikleri sabır ve özveri için çok teşekkür ederim.

S.İrem ÇAKIRCA
Erenköy, 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMA CETVELİ	X
GİRİŞ	1
I. GENEL OLARAK ALACAK REHNİ.....	6
A. TÜRK HUKUKUNDA ALACAK REHNİNİN DÜZENLENİŞ BİÇİMİ.....	6
B. DİĞER HUKUK SİSTEMLERİNDE ALACAK REHNİ.....	14
1. ROMA HUKUKU	14
2. İSLAM HUKUKU	18
3. ALMAN HUKUKU	19
4. İSVİÇRE HUKUKU	21
C. ALACAK REHNİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ALACAK REHNİNE HAKİM OLAN TEMEL İLKELER.....	22
1. ALACAK REHNİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ	22
2. ALACAK REHNİNE HAKİM OLAN TEMEL İLKELER.....	26
D. ALACAK REHNİNİN KONUSU	36
E. ALACAK REHNİNİN KURULUŞU	40
1. BORÇLANDIRICI İŞLEM	41
2. HARCAMA İŞLEMİ.....	46
II. ALACAK REHNİNİN HÜKÜMLERİ.....	55
A. ALACAK REHNİNİN KAPSAMI	55

B. ALACAK REHNİNDE REHİN ALAN VE REHİN VERENİN BORÇLARI.....	58
1. REHİN ALANIN BORÇLARI.....	58
a. Rehnedilen Alacağın Varlığını ve Değerini Koruma Borcu.....	58
b. İade Borcu.....	60
c. Rehnedilen Alacağı Devretmeme ve Rehin Veren Rızası Olmaksızın Tekrar Rehin Vermeme Borcu.....	61
2. REHİN VERENİN BORÇLARI.....	61
a. Rehne Konu Olan Alacağın Varlığını Sağlama Borcu.....	61
b. Rehnedilen Alacağın Değerini Sağlama Borcu.....	63
c. Rehin Alanın Masraflarını Ödeme Borcu.....	64
d. Üçüncü Kişi Borçlunun Ödeme Gücünü Garanti Etme Borcu.....	65
C. REHİN ALANIN REHNİ PARAYA ÇEVİRME YETKİSİ.....	65
D. LEX COMMISORIA YASAĞI.....	67
E. ALACAK ÜZERİNDE ART REHİN KURULMASI.....	70
F. REHİN HAKKI SAHİPLERİNİN SIRASI.....	72
G. REHİNLİ PAY SENETLERİNİN TEMSİLİ.....	73
H. REHNEDİLEN ALACAĞIN YÖNETİMİ VE ÖDENMESİ.....	74
1. REHNEDİLEN ALACAĞIN YÖNETİMİ.....	74
2. REHİN ALANIN DURUMU.....	76
3. ÜÇÜNCÜ KİŞİ BORÇLUNUN DURUMU.....	77
4. REHNEDİLEN ALACAĞIN REHİN ALANA ÖDENMESİ.....	80
III. ALACAK REHNİNİN SONA ERMESİ.....	82
A. ALACAK REHNİNİN TEMİN ETTİĞİ ALACAĞIN SONA ERMESİ SEBEBİYLE SONA ERMESİ.....	82
B. REHİN HAKKININ DOĞRUDAN SONA ERMESİ.....	86
C. REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ.....	90

SONUÇ	98
KAYNAKÇA	101

KISALTMA CETVELİ

aOR.	: Eski İsviçre Borçlar Kanunu (altes Obligationenrecht).
a.g.e.	: adı geçen eser.
a.g.m.	: adı geçen makale.
a.g.t.	: adı geçen tebliğ.
Artt.	: Artikel.
b.	: bent.
bkz.	: Bakınız.
BATIDER.	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi.
BGB.	: Alman Medeni Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch).
BK.	: Borçlar Kanunu.
C.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
dn.	: dipnot.
E.	: Esas.
EMK.	: 743 Sayılı Türk Kanunu Medenîsi.
f.	: Fıkra.
F.	: Fasikül.
HD.	: Hukuk Dairesi.
HUMK.	: 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.
İİK.	: 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu.
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.
K.	: Karar.
m.	: madde.
MÜHF.	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
N.	: Nummer.
RG.	: Resmi Gazete.
s.	: sayfa.
S.	: Sayı.

T.	: Tarih.
TMK.	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu.
TTK.	: 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.
vb.	: ve benzeri.
vd.	: ve devamı.
ZGB.	: İsviçre Medeni Kanunu (Schweizerisches Zivilgesetzbuch).

GİRİŞ

A. KONUNUN SUNULMASI

Borç ilişkisinin kurulması aşamasında, alacaklı ve borçlu arasında her ne kadar güven temeline dayanan ilişki söz konusu olsa da, ihtiyatlı davranan alacaklılar borçlunun sözleşmede belirlenmiş olan edimleri yerine getirmeme ihtimali karşısında zarara uğramamak için teminat isteyebilirler. Taraflar arasında sözleşme kurulduktan sonra, teminat sağlama borcu, alacaklının talebi üzerine kişisel veya nesnel bir teminatla yerine getirilir¹. Kişisel teminatlarda, teminat veren bir başkasının borcunu temin etmek üzere borç altına girmektedir. Nesnel teminatlarda ise alacaklıya alacağını elde etmesine yönelik olarak belirli bir nesne üzerinde bir nesnel hak sağlanır. Medeni Kanunumuzda teminat işlevi gören sınırlı aynı haklar ise taşınmaz yükümlülüğü ve rehin hakkıdır.

Rehin hakkı ile anlatılmak istenen, alacaklıya alacağını öncelikle elde edebilmesi için belirli bir malvarlıksal değeri paraya çevirme yetkisinin tanınmasıdır. Rehne dayalı teminat türlerinin bir bölümü taşınır ve taşınmaz rehni olarak Medeni Kanunda düzenlenmiştir. Taşınmaz rehni tipleri; ipotek, ipotekli borç senedi ve irat senedi olarak düzenlenmiş; taşınır rehni ise teslim şartıyla rehin, hapis hakkı ve alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin olarak Medeni Kanunda yer almıştır.

Medeni Kanunumuzun 939-972. maddeleri arasında düzenlenmiş olan taşınır rehne dair kanun koyucunun getirmiş olduğu belirli bir tanım yoktur. Ancak

¹ Kural olarak borçlunun alacaklıya teminat sağlamak gibi bir zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla alacaklı borçluyu kendisine teminat vermesi için hukuken zorlayamaz. Alacaklının borçluyu teminat vermeye zorlaması ancak borçlunun teminat verme borcu altına girmesi halinde mümkündür. Borçlunun alacaklıya teminat sağlama borcu ya kamu veya özel hukuk karakterli bir kanun düzenlemesinden ya da sözleşmeden kaynaklanabilir. Erden Kuntalp, "Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluk", **Reha Poroy'a Armağan**, İstanbul, 1995, s.266-267(Teminat Kavramı).

doktrinde yapılmış olan tanımlar ² göz önüne alındığında taşınır rehni; bir alacağı teminat altına almak amacıyla, borçluya veya üçüncü bir şahsa ait taşınır eşya veya hak üzerinde kurulan ve alacağını elde edemeyen rehinli alacaklının rehin konusunu paraya çevirerek, elde edilen bedelden alacağını öncelikle elde etme imkanı veren bir hak olarak ifade edilebilir. Taşınır rehni , taşınmaz rehninde de olduğu gibi, tam bir fer' ilik içerir; şöyle ki taşınır rehninin bağlı olduğu alacak herhangi bir şekilde sona ererse rehin hakkı da sona erer. Medeni Kanunumuzda gelecekte doğacak alacaklara ilişkin rehin tesis edilip edilemeyeceği hakkında açık bir hüküm yoksa da, buna bir engel de yoktur. Sadece söz konusu olan rehin hakkının hüküm ifade etmesi, alacağın doğmasına bağlıdır.

Eski Medeni Kanunun düzenlemesinde “Alacak Üzerinde Rehin Hakkı ve Diğer Haklar” başlığı altında yer alan alacak rehni, yeni Medeni Kanunda, İsviçre Medeni Kanunun’ da olduğu gibi ³, “Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin” üst başlığı altında düzenlenmiştir. Bu gibi tali farklılıklar haricinde, yeni Medeni Kanun düzenlemesinde alacak rehni eski Medeni Kanununda olduğu gibi ele alınmış ve düzenlenmiştir.

Taşınır rehninin kapsamına sadece cismani varlıkları olan taşınırların değil aynı zamanda cismani varlıkları olmayan hakların da dahil olduğu yapılan tanımdan da anlaşılmaktadır. Taşınır rehnine cismani varlıkları olmayan hakların da konu

²Şeref Ertaş/İlknur Serdar/Damla Gürpınar, **Eşya Hukuku**, 6.bs., Ankara, 2005; M.Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, **Eşya Hukuku**, 10.bs., İstanbul, 2004, s.765; Rona Serozan, **Taşınır Eşya Hukuku**, İstanbul, 2002, s.269; Mehmet Ayan, **Eşya Hukuku**, C.III, 2.bs., Konya, 2000, s.215; Selahattin Sulhi Tekinay, **Menkul Rehni ve Sınırlı Ayni Haklar, C.II/3**, İstanbul, 1994, s.135; Aydın Aybay/Hüseyin Hatemi, **Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1996, s.205; Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, **Eşya Hukuku**, İstanbul, 1991, s.348; Nuşin Ayiter, **Eşya Hukuku Kısa Ders Kitabı**, Ankara, 1987, s.184; Kemal T. Gürsoy/Fikret Eren/Erol Cansel, **Türk Eşya Hukuku**, 2.bs., Ankara, 1984, s.1091; Bülent Köprülü/Selim Kaneti, **Sınırlı Ayni Haklar**, 2.bs., İstanbul, 1982-1983, s.440; Bülent Davran, **Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1972, s.78; Erol Cansel, **Türk Menkul Rehni Hukuku**, C.1, Teslim Şartlı Menkul Rehni, Ankara, 1967, s.11 (Menkul Rehni); Ferit Hakkı Saymen/Halid Kemal Elbir, **Türk Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1963, s.623;, s.541;C.Wieland, **Kanunu Medeni’ de Ayni Haklar**, C.II, Çev. İsmail Hakkı Karafakı, 2.bs., Ankara, 1949, s.697.

olabilmesi, bağımsız ve sürekli hakların taşınmaz eşya kabul edilmesi varsayımında olduğu gibidir. Aynı durum, harcama işlemi tanımlanırken bir hakkı ortadan kaldıran, bir hakkı başka bir malvarlığına aktaran, bir hakkı bir sınırlı aynı hak veya aynı nitelikte gösteren hak ile kayıtlayan işlem denilmesinde de ortaya çıkar. Şöyle ki; alacak hakkının da bir “taşınır” gibi kabul edilip, taşınır mülkiyeti gibi rehin ile kayıtlanması kanun koyucunun bir varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla, rehne konu olan varlıklar arasında bir ayırım yapmaksızın taşınır rehnini sınırlı bir aynı hak olarak nitelendirmemek gerekir. Cismani varlıkları olan taşınırın konu olduğu rehin hakları eşya üzerinde mutlak bir hak; aynı bir hak sağlamaktadır. Ancak rehlin konusunun cismani varlığı olmayan haklar olduğu hallerde daha temkinli yaklaşmak gerekir; çünkü rehin hakkı, rehne konu olan hak veya alacakla eş nitelikte bir hak sağlamaktadır. Söz konusu rehin hakkı alacaklıya sadece rehinli alacağı paraya çevirme bundan alacağını öncelikle tahsil yetkisi verir. Rehlinli alacaklının, rehin konusu alacak üzerindeki hakkı ile esas alacaklının bu hak ve alacak üzerindeki hakkından daha fazla olmaması sebebiyle, rehinli alacak aynı hak niteliği kazanmaz.

Alacak hakkı da cismani varlığı olmayan haklardan olup, hayat ihtiyacının ve özellikle piyasa ekonomisinin gelişmesi sebebiyle teminat sağlama açısından önem kazanmıştır. Alacağın tedavül kabiliyetinin artması suretiyle, kredi kurumları aracılığıyla sağlanan hem uzun hem de kısa vadeli kredilerde alacak rehni tercih edilmeye başlanan bir teminattır. Ancak alacak rehni, ülkemizde oldukça sınırlı olarak uygulanmaktadır. Hiç kuşkusuz, Medeni Kanunumuzca taşınmaz değerini tedavül ettirmeye yarayan taşınmaz rehni türlerinden ipotekli borç senedi ve irat senedi uygulamalarının henüz yerleşmemiş olması da, alacak rehlinin uygulama alanını daraltmıştır; çünkü kredi veren taraf daha çok belirli bir taşınmaz rehniyle temin edilmiş ve taşınmaz değerini tedavül ettiren alacakların rehnini tercih edebilir⁴. Bu husus irdelenirken, söz konusu tercihin altında yatan psikolojik ve sosyolojik sebepler de göz önüne alınmalıdır.

³ İsviçre Medeni Kanununun alacaklar ve diğer haklar üzerindeki rehin haklarını düzenleyen § 899' nin üst başlığı “Das Pfandrecht an Forderungen und anderen Rechten” biçimindedir.

⁴ Lale Sirmen, **Alacak Rehni**, Ankara, 1990, s.2 (Alacak Rehni).

B. KONUNUN SINIRLANMASI

Biz tezimizde, alacak rehnini esas olarak Medeni Hukuk açısından ele alacağız, taşınır eşya niteliği kazanmış kıymetli evrak rehnini⁵ ise değerlendirmemiz dışında tutacağız. Tezimizin konusunun içeriğini oluştururken, kıymetli evrak rehnini inceleyeceğimiz konular içerisine almamış olup, söz konusu rehin çeşidine yeri geldiğinde değinmekle yetineceğiz. Bizim esas olarak inceleyeceğimiz alacaklarda kıymetli evrak niteliği olmayıp, söz konusu alacaklar adi alacak niteliğine sahiptir. Öte yandan “ İnançlı İşlem ” yolu ile ve teminat amacı ile yapılan temlikleri de burada ele almayıp, ana konumuzla bağdaştıkları ölçüde tezimizde yer vereceğiz.

Çalışmamızın ilk bölümünde, alacak rehninin Türk Hukukunda ve bazı yabancı hukuklardaki düzenleniş şekillerine, yabancı doktrindeki tartışmalara girmeksizin genel olarak değindikten sonra, alacak rehninin sadece teslimle bağlı taşınır rehni kapsamında olup olmadığını irdeleyeceğiz. Alacak rehninin hukuki niteliğini ve alacak rehnine hakim olan ilkeleri ele aldıktan sonra çıkardığımız sonuçlar çerçevesinde alacak rehninin hapis hakkına veya alıkoyma hakkına konu olup olamayacağını tartışacağız. Diğer taraftan ise, alacak rehninin kurulmasında bulunması gereken kanuni şartları, alacak rehnine konu olabilecek alacakları, alacak rehninin kuruluş yollarını teker teker ele alacağız.

İkinci bölümde ise ilk olarak alacak rehninin hükümleri dahilinde, alacak rehninin teminat altına alınan alacak ve rehin yükünün kapsamı bakımından kapsamını ve rehin alanın ve rehin verenin borçlarını inceleyeceğiz. Daha sonra ise rehin alanın rehni paraya çevirme yetkisine, lex commissoria yasağına, rehnedilen alacağın yönetimine ve ödenmesine, rehin verenin alacak üzerindeki tasarruflarına ve rehin hakkı sahiplerinin sırasına değineceğiz.

Üçüncü bölümde ise, alacak rehninin sona ermesinin hükümlerini ele alacağız. Burada, rehnin temin ettiği alacağa bağlı olarak sona ermesini ve rehin hakkını doğrudan sona erdiren sebepleri birbirinden ayrı olarak irdelleyeceğiz.

Tezimizin son kısmı olan, sonuç bölümünde ise çalışmamız boyunca edindiğimiz bütün bilgileri bir araya toparlayıp, tartışmalı olan konularda kendi fikirlerimizi de belirterek, genel bir kanıya varmaya çalışacağız.

⁵ Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 9.bs, Ankara, 2004, s. 271 vd.; Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/Arslan Kaya, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Gözden Geçirilmiş 3. bs., 2006, s.133 vd. .

I. GENEL OLARAK ALACAK REHNİ

A. TÜRK HUKUKUNDA ALACAK REHNİNİN DÜZENLENİŞ BİÇİMİ

Medeni Kanunumuz, maddi varlığa sahip olan eşyanın rehnedilmesinin yanı sıra maddi varlığa sahip olmayan hak ve alacaklar üzerinde de rehin hakkı tesis edilmesini kabul etmiştir. MK.m.954-961 yer alan “ Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin ” başlığı altında üst kavram olarak hak rehni , alt kavram olarak ise alacak rehni düzenlenmiştir. Eski Medeni Kanunumuzun yirmiüçüncü babının, ikinci faslının başlığı “Alacaklar Üzerinde Rehin Hakkı ve Diğer Haklar” ise de, kaynak İsviçre Medeni Kanununda yer aldığı gibi “Das Pfandrecht an Forderungen und anderen Rechten” yani “Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin” şeklinde anlaşılması gerekirdi. Keza kanun koyucu da, yeni Medeni Kanun düzenlemesiyle bu karışıklığa isabetli olarak son vermiş ve kaynak kanundaki ifadeyi aynen almıştır. Ancak unutulmamalıdır ki; hak rehnini düzenleyen hükümlerden çoğunun konusu alacak rehni ile ilgilidir ⁶.

MK.m.954/f.1, genel olarak başkasına devredilebilen bütün hakların ve alacakların rehnedilebileceğini öngörmüştür. MK.m.955/f.1, alacağın rehnedilebilmesi için gerekli olan işlemleri; MK.m.955/f.2, c.1, rehinin üçüncü kişi borçluya ihbarını; MK.m.955/f.2, c.2, diğer devredilebilir hakların rehnini; MK.m.956, kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların rehnedilmesi için yapılması gereken işlemleri; MK.m.957, emtiayı temsil eden sentlerin rehnini; MK.m.958, alacak üzerinde sonra gelen bir rehin hakkı kurulmasını; MK.m.959, rehin hakkının

⁶ Dieter Zobl, **Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Band IV : Das Sachenrecht, Zweite Abteilung : Die beschränkten dinglichen Rechte, Fünfte Teil : Das Fahrnispfand** , Bern, 1996, Art. 899, N 3; Karl Oftinger/ Ralf Baer, **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Sachenrecht, Zweite Abteilung: Die beschränkten dinglichen Rechte, Dreiundzwanzigster Teil Das Fahrnispfand**, Dritte neubearbeitete Auflage, Zürich, 1981, Art 899, N 2.

yan edimler bakımından kapsamını; MK.m.960, rehinli pay senetlerinin temsilini; MK.961, rehnedilen alacağın yönetimine ve ödenmesine ilişkin düzenlemeler getirmiştir. MK.m.954/f.2 ise aksine hüküm bulunmadığı sürece, alacak ve diğer hakların rehnine teslimine bağlı taşınır rehninin hükümlerinin (MK.m.939-949) ⁷ uygulanacağını belirtmiştir.

Alacak rehnine uygulanacak olan teslimine bağlı taşınır rehni hükümleri ise kısaca şöyle ifade edilebilir ⁸ :

Alacak rehninde, MK.m.939/f.1, alacağın bir borç senedine veya kıymetli evraka bağlanmış olması hallerinde senedin üzerindeki zilyetliğin rehin alana geçirilmesi gerektiği ölçüde uygulanır. Sadece hamile yazılı senetlerin rehni, teslimine bağlı taşınır rehni hükümleri uyarınca yapılabilir, hamile yazılı senetler dışında, senede bağlanmış alacakların rehnedilebilmesi için kanunca öngörülen şartların yerine getirilmesi gerekir (MK.m. 955-956). MK.m.939/f.2,3 de sadece hamile yazılı senetler için uygulama alanı bulur (MK.m.956/f.1).

Rehin konusu taşınırın rehin alan tarafından tekrar rehnedilmesini düzenleyen MK.m.942 ise MK.m.945/f.2 ile birlikte rehin hakkının iyiniyetli olarak kazanıldığı durumlarda uygulanır.

Zilyetliğin kaybı sonucu rehin hakkının sona ermesini düzenleyen MK.m.943 senede veya kıymetli evraka bağlanmış olan bütün alacakların rehninde uygulanabilir.

⁷ Sıtkı Akyazan, "Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları", **BATIDER**, 1979, C.9, s.325-334.

⁸ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.899, N 108-123, Sirmen, **Alacak Rehni**, s.4-5; Wieland, **a.g.e.**, s.748; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s. 546-547; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.689-690; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.423; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N182-195.

Rehin alanın, alacağıın ödenmesi veya rehin hakkının başka bir şekilde sona ermesi halinde kendisine teslim edilen rehin konusunu geri vermesi gerekliliğini düzenleyen MK.m.944, rehin alana teslim edilen borç senetleri ve kıymetli evrak için uygulama alanı bulur.

Rehin alan, rehinli alacağa ilişkin borç senedinin veya kıymetli evrakın kaybolması, yok olması veya değerinin azalması sebebiyle uğranılan zararlardan kendi kusurunun olmadığını ispatlamadıkça MK.m.945/f.1 uyarınca sorumludur. Rehnedilen alacağı veya kıymetli evrakı rehin alan tarafından tekrar rehnedilmesi veya başkasına devredilmesi halinde ise rehin alan bütün zararlardan sorumlu olur (MK.m.945/f.2).

Ayrıca rehnin paraya çevrilmesine ilişkin MK.m.946/f.1; teminatın kapsamına dair MK.m.946/f.2; aynı alacak üzerinde birden çok rehin hakkının varolması halinde rehin haklarının sırasına ilişkin MK.m.948; borcun ödenmemesi halinde taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine dair sözleşmenin geçersizliğine ilişkin olarak ise MK.m.949 (lex commisoria yasağı) alacak rehninde de uygulama alanı bulur .

Buna karşın konusu itibariyle hayvan rehnini ve kanun gereğince bir sicile tescilli zorunlu olan taşınırın rehnini düzenleyen MK.m.940; MK.m.958' de sonradan gelen rehin hakkına ilişkin özel bir düzenlemenin varlığı sebebiyle MK.m.941; MK.m.947 ise rehnin taşınırın doğal ürünlerine ve bütünleyici parçalarına ilişkin olduğu için alacak rehninde uygulanmaz .

Öte yandan teslim bağı taşınır rehni hükümlerinin (MK.m.939-949) ihtiyacı karşılamaması halinde, kıyas yoluyla taşınmaz rehnini düzenleyen kuralların da

uygulanabileceği kabul edilmektedir⁹. Özellikle, üzerinde rehin hakkı kurulacak olan taşınmazın borçlunun mülkiyetinde bulunması gerekmediğini düzenleyen MK.m.881/f.2; başkasının borcu için taşınmazını rehneden taşınmaz malikinin, borçlunun alacaklıya karşı sahip olduğu bütün def 'ileri ileri sürebileceğini belirten MK.m.901/f.2; muacceliyet ihbarının hem borçluya hem de taşınmaz malikine yapılmasını öngören MK.m.887 taşınır rehninde, dolayısıyla alacak rehninde uygulama alanı bulur.

Alacak rehnine, aksine hüküm bulunmadığı sürece kural olarak, teslimine bağlı taşınır rehni hükümlerinin uygulanacağı MK.m.954/f.2 ile hükme bağlanmışsa da, acaba alacak rehni sadece teslimine bağlı taşınır rehninin kapsamı dahilinde midir? Yoksa taşınır rehninin bir türü olan hapis hakkı veya zilyetliğindeki eşyayı geri vermekle yükümlü olan iyiniyetli zilyedin bu eşya için ödemiş bulunduğu satış parası veya eşya için yapmış olduğu giderler kendisine ödeninceye kadar eşyayı hak sahibine geri vermeden kaçınma olanağı sağlayan alıkoyma hakkı da alacak rehnine tatbik edilebilir mi? Bu sorulara verilebilecek en doğru cevabı bulabilmek için hapis hakkının ve alıkoyma hakkının oluşum şartlarını irdelemek gerekir.

Hapis hakkı, MK.m.950-953 arasında belirtilen şartların gerçekleşmesiyle, alacaklıya zilyetliğinde buldurduğu ve iade etmekle yükümlü bulunduğu borçluya ait taşınır eşya veya kıymetli evrakı iade etmekten kaçınma ve gerektiğinde paraya çevirme yetkisi veren bir haktır¹⁰.

⁹ Davran, **a.g.e.**, s.78; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.453; Cansel, **Menkul Rehni**, s. 18; Gürsoy/ Eren/ Cansel, **a.g.e.**, s.1092; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.5.

¹⁰ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.791; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.512-513; Zahit İmre, "Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik" , **İÜHF.M.**, C.XVIII, İstanbul, 1952, s.744; Erol Cansel, **Türk Hususi Hukukunda Hapis Hakkı**, Ankara, 1961, s.18 (Hapis) ; Davran, **a.g.e.**, s.93; Hatemi/Serozan/Arpacı, **a.g.e.**, s.359; Ertaş/Serdar/Gürpınar, **a.g.e.**, s.557; Serozan, **a.g.e.**, s.282-283.

Bir görüŖe göre ¹¹, hapis hakkı doğduğu andan paraya çevirme yetkisinin kullanıldığı ana kadar geçen süreçte aynı bir hak niteliğine sahip değildir. Bu aŖamada hapis hakkı, aynı hakkın bütün unsurlarını taşımadığı için sadece konusunu oluŖturan eŖşşayı paraya çevirme yetkisi veren aynı bir tasarruf yetkisi niteliğindedir. Şöyle ki, bu görüŖe göre hapis hakkı sadece paraya çevirme yetkisinin kullanıldığı aŖamada aynı hak özelliğine sahiptir.

Baskın olan diğer bir görüŖe göre ise ¹², hapis hakkı kanundan doğan bir taşınır rehni türü olması sebebiyle aynı hak olarak nitelendirilmelidir. Teslime bağlı taşınır rehninden farklı olarak, hapis hakkı kanunda aranan Ŗartlar gerçekteŖiđi zaman kendiliğinden doğar, yani hapis hakkı sağlamak için tarafların aralarında rehin sözleşmesi ve harcama işlemi yapmalarına gerek yoktur. Ayrıca aynı haklar için sınırlı sayı (numerus clausus) prensibi geçerli olduğu için, taraflar hapis hakkı yaratmak için kanunda aranan Ŗartların gerçekteŖmesini aramayan bir aynı sözleşme yapmış olsalar bile, geçerli bir hapis hakkının varlığından bahsedilemez.

Hapis hakkının doğumu için gerekli olan Ŗartlar; alacaklının borçlunun rızası ile onun taşınır veya kıymetli evrakına zilyed olması, alacağın muaccel olması, alacak ile alacaklının zilyedliğindeki taşınır veya kıymetli evrak arasında bağlantı bulunması (MK.m.950/f.1), hapis hakkının, alacaklının yüklendiği borç veya borçlunun verdiği talimatla bağdaşıyor olması ve hapis hakkının kullanılıyor olmasının kamu düzenine aykırılık teşkil etmemesi (MK.m.951/f.2) olarak kısaca ifade edilebilir.

¹¹ Cansel, **Hapis**, s.19-23.

¹² Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.791; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.515; İmre, **a.g.m.**, s.744-746; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.666; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.211; Hüseyin Hatemi, **EŖşş Hukuku Meseleleri**, İstanbul, 1995, s.60-61; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.437.

Ancak MK.m.952/f.1 uyarınca alacaklı, borçlunun ödemedi acze düşmesi halinde, alacağın muaccel olmasını beklemeden de hapis hakkını kullanabilir. Aciz halinden kasıt, muaccel borçları karşılayamayacak derecede mali olanaklardan yoksunluğu ifade etmektedir. Önemli olan, borçlunun malvarlığının dışı karşı görünüş biçimidir. Yani; aciz hali yalnızca borçlu hakkında aciz vesikası alındığı veya borçlunun iflasına karar verildiği halleri kapsamayıp, borçlunun genel olarak ödemelerinin durdurulduğu veya konkordato süresi talep ettiği halleri de kapsar¹³.

Bu bağlamda, BK.m.392-393 uyarınca vekilin müvekkiline karşı sahip olduğu hesap verme ve iktisap ettiği hakları müvekkiline intikal ettirme sorumluluğu, vekilin müvekkilden alacaklı olması durumunda önem kazanacaktır. Şöyle ki, vekil vekalet akdi uyarınca yapmış olduğu işlemlerin gerektirdiği masraflar ve vekalet ücretinin ödenmemesi sebebiyle alacak hakkına sahip olmuşsa, müvekkilin işlerini gördüğü sırada edindiklerini de “hapis hakkı” anlamında iadeten temlikten kaçınabilmelidir.

MK.m.950/f.1 hükmünden de anlaşılabilceği gibi, hapis hakkının konusunu taşınır eşya ve kıymetli evrak oluşturur. Hapis hakkı, taşınır rehninin bir türü olması sebebiyle paraya çevirmeyi amaç edinmiştir. Dolayısıyla taşınmaz malların yanı sıra paraya çevrilemeyecek nitelikte olan taşınır eşyanın da hapis hakkına konu teşkil etmeleri mümkün değildir. MK.m.951/f.1 açık düzenlemesi gereğince maddi değere sahip olmaması nedeniyle paraya çevrilemeyen taşınır eşya ile kıymetli evrak niteliğine sahip olmayan ispat belgesi niteliğinde olan senetlerin hapis hakkına konu olması mümkün değildir . Doktrinde, paraya çevrilmesi mümkün olmayan taşınır eşya üzerinde, tarafların anlaşması suretiyle, aynı niteliği olmayan ve paraya çevirme

¹³Cansel, **Hapis**, s.60-61, İmre, **a.g.m.**, s.760, Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.519-520; Oğuzman/Seliçi/Özdemir , **a.g.e.**, s.792.

yetkisi vermeyen sadece borçlunun borcunu ödemesi için bir baskı aracı niteliği taşıyan bir hapis hakkı kurulabileceği kabul edilmektedir ¹⁴.

Hapis hakkının temliki ancak temin ettiği alacak hakkının temliki dolayısıyla söz konusu olabilir. Hapis hakkı alacak hakkının fer'i niteliğinde olduğu için bağımsız olarak başkasına devredilmesi olanaklı değildir. Hapis hakkının temliki ise tartışmalı bir konudur. Bir görüşe göre ¹⁵; hapis hakkı alacağı temellük edene geçmez; çünkü temellük eden hapis hakkına konu olan eşyaya borçlunun rızasıyla zilyet olmamıştır ve alacağın temlik edilmesiyle birlikte alacak ile eşya arasındaki MK.m.950'de aranan "bağlantı" ortadan kalkar. Diğer bir görüşe göre ise ¹⁶, her türlü hapis hakkı mutlak surette temellük edene geçer.. Başka bir görüşe göre ise ¹⁷, alacağın temliki halinde, hapis hakkı, objektif bir bağlantının varlığı sebebiyle doğmuşsa, temellük edene geçer, hukuki veya ticari bir bağlantının varlığı halinde ise hapis hakkı ortadan kalkar.

Kanun hükmünden çıkardığımız sonuç itibariyle, tezimizin ana konusunu oluşturan adi alacakların rehnini, senede bağlanmış olsun veya olmasın, hapis hakkı kapsamı içerisinde değerlendiremeyiz. Öte yandan MK.m.956' da düzenlenmiş olan kıymetli evrak rehninde ise hapis hakkı söz konusu olabilir.

Alıkoyma hakkı ise, eşya üzerinde mülkiyet ve sınırlı ayni hak sahibinin hak veya hak karinesine dayanan istihkak davası yoluyla eşyanın iadesi talebi karşısında, zilyede eşya ile bağlantılı kendi alacağı ödeninceye kadar eşyayı sadece iadedden kaçınma imkanı veren bir haktır ¹⁸. Medeni Kanunumuzda alıkoyma hakkına söz konusu olabilecek hallere örnek olarak; iyiniyetli zilyedin yaptığı masraflar karşılığı sahip olduğu alıkoyma hakkı (MK.m.994), zilyedin elinden rızası dışında çıkan

¹⁴ Cansel, **Hapis**, s.80-82; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.673; Gürsoy/Eren/Cansel, **a.g.e.**, s.1125; İmre, **a.g.m.**, s.767,

¹⁵ Ferit H. Saymen, **Borçlar Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1950, s.248.

¹⁶ İmre, **a.g.m.**, s.778.

¹⁷ Haluk Tandoğan, "Hapis Hakkının Temliki", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: IX, S:3-4, 1954, s.228.

¹⁸ Suat Sarı, **Alıkoyma Hakkı**, İstanbul, 1997, s.3.

taşınır eşyayı pazardan ya da benzeri eşya satan yerlerden iyiniyetle satın alan kimsenin ödediği semen karşılığı sahip olduğu alıkoyma hakkı (MK.m.989), arazi sahibinin arazisine düşen eşya üzerinde sahip olduğu alıkoyma hakkı (MK.m.752/f.2) verilebilir¹⁹. Alıkoyma hakkı teknik anlamıyla hapis hakkı değildir²⁰. Alıkoyma hakkı, hapis hakkından belli yönlerden farklılık gösterir: Alıkoyma hakkının söz konusu olduğu durumlarda, kanun hak sahibine eşyayı iadeden kaçınma hakkı tanımıştır; ancak hapis hakkında olduğu gibi paraya çevirme hakkı tanımamıştır, dolayısıyla üzerinde alıkoyma hakkı kullanılacak olan eşyanın mutlaka paraya çevrilebilir nitelikte olması gerekmez. Bundan başka, hapis hakkı sadece paraya çevrilebilen taşınır eşya ve kıymetli evrak için kullanılırken, alıkoyma hakkı hukuken eşya sayılan maddi varlıklar üzerinde söz konusu olabilir. Yani taşınmaz eşya için hapis hakkının varlığından söz edilemezken, alıkoyma hakkında bahsedilebilir. Ayrıca, alıkoyma hakkı hapis hakkından farklı olarak zilyetliğin irade dışı elden çıktığı hallerde bile uygulanabilir.

Hapis hakkı ile aralarında var olan bu farklara rağmen, doktrinde yer alan bir görüşe göre²¹, alıkoyma hakkı da tıpkı hapis hakkı gibi aynı niteliğe sahiptir. Yani alıkoyma hakkı sadece malike karşı değil, kendisinden eşyanın iadesini isteyen herkese karşı ileri sürülebilir. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre ise²², alıkoyma hakkı, borçlu olunan bir edimi özel bir sebebe dayanarak ifa etmekten kaçınma olanağı veren asıl alacağa bağlı bir def'i dir. Alacağın doğrudan doğruya elde edilmesini sağlayan bir yetki vermemesi sebebiyle aynı bir hak değildir. Kanunda da alıkoyma hakkının söz konusu olduğu durumlarda, hak sahibine zilyetliğindeki eşyayı iadeden kaçınma yetkisi vermiştir. Alıkoyma hakkının kimlere karşı ileri sürülebileceği ise alıkoyma hakkına temel teşkil eden alacağın niteliğine bağlıdır. Prensip itibariyle, bir alacak hakkına dayanan alıkoyma hakkı sadece o alacağın

¹⁹ Alıkoyma hakkının hukukumuzda düzenlendiği diğer haller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sarı, **a.g.e.**, s.53-63.

²⁰ Jale G.Akipek, **Menkul Davası**, Ankara, 1959., s.93.

²¹ F.N. Feyzioğlu, **Zilyedlikte İadenin Mevzuu ve Şümulü (Hususiyle Ecrimisil Meselesi)**, İlaveli 2. bs., İstanbul, 1961, s.220; Serozan, **a.g.e.**, s.284, Akipek, **a.g.e.**, s.94.

²² Sarı, **a.g.e.**, s.8-9.

borçlusuna karşı ileri sürülebilir. Ancak eşyaya bağlı borç ilişkisinin varlığı halinde ise, alıkoyma hakkının her borçluya karşı ileri sürülebilmesi gerekir.

Alacak rehninin, alıkoyma hakkının kapsamında olup olmadığı sorusuna döndüğümüz vakit, hapis hakkında da var olan hakkın konusunu oluşturan eşyanın sınırlandırılmasına burada da karşılaşıyoruz. Alıkoyma hakkı, maddi varlığı olmayan haklar üzerinde iddia edilemeyeceği için, senede bağlanmamış olan adi alacakların rehninde alıkoyma hakkının ileri sürülemeyeceği kanaatimizce açıktır. Kıymetli evrak niteliğine sahip olan alacakların rehnedilmesinde zilyetlik kurulması mümkün olduğu için alıkoyma hakkının ileri sürülmesi mümkünse de, kıymetli evrak niteliğine sahip olmayan bir senede bağlanmamış olan şirket hisseleri üzerinde alıkoyma hakkının kullanılmayacağı kabul edilmelidir. Aynı şekilde maddi varlığa sahip olmayan şirket hisseleri üzerinde hapis hakkı da söz konusu olmamalıdır. Ancak Yargıtay bir kararında kıymetli evrak niteliğine sahip olmayan şirket hisseleri üzerinde de hapis hakkının kurulabileceğini kabul etmiştir²³.

B. DİĞER HUKUK SİSTEMLERİNDE ALACAK REHNİ

1. ROMA HUKUKU

Roma hukukunda aynı teminat kavramı zaman içerisinde gelişmiş olup, aniden ortaya çıkmış bir kurum değildir. Günümüz modern hukuk sistemlerinin büyük bir çoğunlukla benimsemiş olduğu aynı teminatı Romalılar şahsi teminata oranla daha az kullanmışlardır. Romalılar verilen söze bağlılığı, şahıs üzerindeki icranın kesinliği, tapu sicilinin bulunmaması, rehin haklarında aleniyetin sağlanamaması ve teslim olmadan rehin hakkının kurulabilme olanağının varlığı gibi sebeplerden ötürü, günümüz hukukundan farklı olarak, şahsi teminatı aynı teminata

²³ 11.HD.7.3.1996,6475/1468 **BATIDER**,Y.: 1996, C.: 3, s.134 vd

tercih etmişlerdir²⁴. Aynı teminatın Roma’da yavaş bir şekilde ilerlemesinin diğer bir sebebi ise; yatırım yapmak isteyen kişilerin, teminat olarak ödünç para vermek yerine taşınmaz sahibi olmayı istemeleridir²⁵.

Roma Hukukunda aynı teminatın ilk görünüş hali fiducia (inançlı akit) akitidir. Bu akit (fiducia cum creditore contracta) ile teminata konu olan malın mülkiyeti, mancipatio veya in iure cessio aracılığıyla, alacaklıya geçmekteydi²⁶. Ayrıca bu işlemlere ek olarak yapılan pactum fiducia ile alacaklı, borçlu borcunu ödediği zaman malın mülkiyetini tekrar mancipatio veya in iure cessio aracılığıyla borçluya geri vermeyi kabul ediyordu²⁷. Burada borçlu, alacaklının belirlenen vadeden önce malı bir başkasına satmaması veya parayı ödedikten sonra söz konusu malı kendisine geri vermesi bakımından, sadece onun iyiniyetine ve dürüstlüğüne güveniyordu. Alacaklının, kendisine duyulan bu güveni zedeleyici hareketlerde bulunması, zaman içinde haksız fiil olarak kabul edilmiş ve “ceza davası” ile yaptırımlandırılmıştır. Alacaklıya, fiducia akdi dolayısıyla açılan bütün bu davalar şahsi dava niteliğindeydi²⁸. Mancipatio ve in iure cessio ile birlikte fiducia da zaman içerisinde kaybolmuş ve Iustinianus klasik metinlerde yer alan fiducia kelimesinin yerine çoğunlukla pignus kelimesini koymuştur²⁹.

Aynı teminat amacı dışında başka amaçlar için de kullanılabilen ve çoğunlukla alacaklının menfaatine hükümler getiren fiducia işleminin yerine praetorların etkisiyle pignus denilen rehin işlemi ortaya çıkmıştır. Pignus denildiği vakit kural olarak pignus datum ifade edilmek istenmektedir. Pignus’un oluşabilmesi için aynı teminat olarak gösterilen malın zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesi

²⁴Theo Mayer-Maly, **Römisches Privatrecht**, Springer Verlag, Wien,1991, s.61.

²⁵Havva Ayyıldız, **Roma Hukukun’da Aynı Teminat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989, s.6.

²⁶Mayer-Maly, **a.g.e.**, s.63, Belgin, Erdoğan, **Roma Eşya Hukuku**, İstanbul, 2000, s.119.

²⁷Max Kaser/ Rolf Knütel, **Römisches Privatrecht**, München, 2003,s.187.Klasik Roma Hukukundaki fiducia muamelesinin ayrıntılı özellikleri için bkz.: Hans Peter, Çev.Özcan Karadeniz, “Roma ve Pandekt Hukukunda Fiducia ve Güvenli Kazandırıcı Muameleler”, **AÜHFD**, C.XXI, S.1-4, 1964, s.533-535.

²⁸Özcan Karadeniz-Çelebican, **Roma Eşya Hukuku**, Ankara, 2000, s.294.

²⁹Mayer-Maly, **a.g.e.**, s.63.

gerekmekteydi³⁰. Malın zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesinin zorunlu olması, aynı hakların kurulabilmesi için gerekli olan açıklığı (aleniyeti) ve güveni sağlıyordu. Pignusun sakıncaları ise, malın alacaklıya teslimiyle birlikte, borçlunun söz konusu malı başka bir borcu için teminat olarak gösterememesi ve malını kullanmaktan mahrum kalmasıydı. Bütün bu sakıncalardan kurtulmak maksadıyla, rehin olarak verilen malın borçlunun elinde kalması, bu vesileyle borçlunun malı kullanarak borcunu daha kolay ödemesini sağlamak amacıyla; bir rehin anlaşmasıyla (pignus conventum) rehin hakkının tesis edilebileceği ve rehne konu olan malın teslimini gerektirmeyen hypotheca denilen bir rehin hakkı oluşturulmuştur³¹. Klasik zamanlardan beri teslimi gerektirmeyen rehin hakkı tesis etme yoluna hypotheca (ipotek) denilmekteydi³². Hypotheca tabiri Yunan hukukundan gelmekle birlikte, oradaki anlamı Romadaki anlamından daha farklıydı. Şöyle ki; rehnin, malın alacaklıya teslimi olmaksızın yapılması Yunan ve Roma hypothecasında aynıydı. Ancak; Yunan hypothecasında kendi hakkını kendi koruma potansiyeli daha fazla bulunmaktaydı³³. Pignus ve hypotheca aynı hak özelliği taşırlar ve davaları aynıdır³⁴. Bizim hukukumuzda “esas” olarak kabul edilmeyen teslimsiz taşınır rehninin Roma Hukukundaki en zayıf tarafını ise aleniyet eksikliği oluşturmaktadır³⁵.

Roma Hukukunda hem teslimi gerektiren hem de teslimsiz rehnin kurulması için gerekli olan koşullar aynıydı. Buna göre rehin hakkının kurulabilmesi için; rehinle güvence altına alınacak bir alacak bulunması³⁶, rehne konu olan mal rehin

³⁰ R.W.Lee, **An Introduction to Roman-Dutch Law**, Fourth Edition, 1946, s.189.

³¹ Karadeniz-Çelebican, **a.g.e.**, s.298; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 121.

³² Kaser/Knütel, **a.g.e.**, s. 188. Alacaklının borçlunun taşınır ve taşınmazını sınırlaması sebebiyle hypotheca (ipotek) mülkiyetten arı aynı haklar arasında değerlendirilir. Şakir Berki, “ Roma Hukukunda Aynı Haklar”, **AÜHFD**, C.V, S.-4, 1948, s.375.

³³ Mayer-Maly, **a.g.e.**, s.66.

³⁴ Her ikisinin de davaları, Actio Serviana veya actio hypothecaria in rem'dir. Bu davalar aynı dava oldukları için herkese karşı ileri sürülebilir, malın mülkiyetinin el değiştirmesi bu sonucu değiştirmez. Ziya Umur, **Roma Hukuku Ders Notları**, 2.bs., 1990, 496; Mayer-Maly, **a.g.e.**, s.66.

³⁵ Andreas Schwarz Çev.Hıfzı Veldet, “Türkiye-İsviçre Medeni Hukuku ve Roma Hukuku”, İstanbul, 1939.

³⁶ Rehlin hakkı teminat altına alınan alacağa bağlı fer'i bir hak olduğu için, geçerli bir alacağın varlığı olmaksızın rehin hakkı da doğmaz. Alacağın sona ermesine bağlı olarak rehin hakkı da sona erer. Bütün bunların sebebi, rehnin fer'iliği ilkesidir.

hakkı tesis edenin mülkiyetinde olması³⁷ ve alacaklı ile borçlu arasında, bir rehin anlaşması yapılması gerekliydi. Bütün bu şartlar yerine getirildiği vakit, geçerli bir rehin hakkı tesis edilebilirdi.

Rehin hakkının konusunu klasik hukuk döneminin sonlarına kadar, üzerinde fiili egemenlik kurulabilecek, paraya çevrilmesi mümkün olan maddi mallar oluşturulabiliyordu. Klasik dönem sonrası ise maddi olan malların yanı sıra maddi olmayan, ancak temlik edilebilen tüm maddi olmayan mallar üzerinde de rehin hakkı tesis edilebiliyordu³⁸. Rehin anlaşmasının belirli bir şekle bağlı olmaması, paraya çevrilebilen bütün alacakların teslimsiz rehin yoluyla (hypotheca) rehnedilmesine imkan veriyordu. Yani Roma Hukukunda da alacağın rehni (pignus nominis) borçlunun düzenlediği bir belgeyle rehinli alacaklının borçlusundan alacağını tahsil edebileceğini ifade ediyordu. Roma Hukukunda hakların rehnedilebilirliği Kaiser zamanından itibaren ortaya çıkmıştır. Hakların rehninin en önemli uygulanma alanını alacakların rehni oluşturur. Rehin alacaklısı, alacak rehninin borçlusuna karşı actio utilis hakkına sahiptir³⁹. Roma Hukukundan günümüze kadar gelmiş olan alacak rehni hukukumuzda da, TMK.m.954-961’de “ Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin ” başlığı altında düzenlenmiştir.

Roma Hukukunda rehin hakkının sona ermesi, rehinli malın ortadan kalkmasıyla ; rehinle teminat altına alınmış olan alacağın ifa ve diğer sebeplerle ortadan kalkmış olmasıyla, alacaklının rehinli malı satmasıyla; alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesiyle; tarafların anlaşmasıyla ve rehin hakkı sahibinin tek taraflı irade beyanıyla söz konusu hakkında vazgeçmesiyle mümkündür.

³⁷ Rehne konu olan malın borçlunun mülkiyetinde olmamasına rağmen, geçerli bir rehin hakkı tesis edilmesi ancak, malın mülkiyetine sahip olan kişinin iznine bağlıdır. Unutulmamalıdır ki, üçüncü bir kişinin borçlu lehine kendine ait bir malı rehnemesi de olanaklıdır.

³⁸ Karadeniz-Çelebican, **a.g.e.**, s.300.

³⁹ Mayer-Maly, **a.g.e.**, s.68.

2. İSLAM HUKUKU

İslam hukuku mülkiyet hakkı kabul, kullanma, faydalanma, tasarruf sınırlarını belirlemiş, sahibine mülkiyet hakkını mutlak bir hak olarak bırakmamıştır. Bu sebeple kişi, mülkiyet hakkı üzerinde yapacağı tasarrufları bu sınırlar dahilinde yapmalıdır⁴⁰.

Sınırlı ayni hakların kapsamına giren rehin hakkı, İslam Hukukunda taşınır ve taşınmaz eşyanın rehni olmak üzere ikiye ayrılarak, aynı üst başlık altında incelenmiştir. Hapis hakkı ise fıkıh kitaplarında, satım, kira, rehin, vekalet gibi başlıklar altında dağınık bir şekilde düzenlenmiştir.

Mecelle'nin V. Kitabında çok geniş bir şekilde incelenen rehnin, yapılan tanımlama uyarınca, bir malı, alınması mümkün olmayan bir hak karşılığında alıkoymak veya hapsetmek olduğu anlaşılmaktadır. Rehni öyle bir hakkı teminat altına almalıdır ki, satıldığı zaman bedelinden bu hakkı tahsil etmek mümkün olsun⁴¹. Ayrıca rehni hakkının caiz olduğu Kur'an-ı Kerim'den⁴² ve Sünnetten anlaşılmaktadır.

Rehni sözleşmesinin kurulabilmesi için karşılıklı rıza, rehne konu olan malın teslimi, rehni alan ve rehni verenin akıl sağlığının yerinde olması, rehni konusu malın sözleşmenin kuruluş anında var olması gerekir ve son olarak rehni teminat altına alınan hakkın ve alacağın hem mal olması hem de yok olması halinde tazmin

⁴⁰ Söz konusu sınırlamalar, mülkiyet hakkını kabul ve ispatına dair olanlar; İslam hukuku esasları, kamu yararı ve zekat olarak dört gruba ayrılarak incelenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Abdulkerim Zeydan Çeviren: Ali Şafak, **İslam Hukukuna Giriş**, 2.bs., Ankara, 1985, s.368 vd. .

⁴¹ Hayreddin Karaman, **Anahatlarıyla İslam Hususi Hukuku 2**, İstanbul, 1985, s.309; Halil Cin/Ahmet Akgündüz, **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, C:2, İstanbul, 1990, s.308.

⁴² El-Bakara: 282-283'de rehni teminatının yolculuk halinde söz konusu olabileceğini belirtmişse de Sünnet rehni her zaman mümkün ve uygun olduğuna işaret etmiştir. Karaman, **a.g.e.**, s.310; Cin/Akgündüz, **a.g.e.**, s.310.

edilebilecek yapıda olması gerekir⁴³. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, İslam Hukukunda maddi olmayan alacaklar rehin edilemez.

Rehnin saklanmasıyla ilgili masraflar rehin alana, rehnin varlığının sürdürülmesiyle ilgili masraflar ise rehin verene aittir. Rehin hakkı, rehlin fekki (çözülmesi)⁴⁴, rehin alanın rehin sözleşmesini feshetmesi⁴⁵ ve rehne konu olan malın satılmasıyla⁴⁶ sona erer.

3. ALMAN HUKUKU

Almanya'nın birçok bölgesinde, taşınır rehni konusunda, 19. yüzyılın başlarında dahi gelenek hukuku uygulama alanı bulmaktaydı. Teslime bağlı taşınır rehнинin yanında, teslimsiz bir rehin şekli olan taşınır ipoteği de uygulama alanı bulmaktaydı. 18. ve 19. yüzyıllardaki toplumsal ve ekonomik ilişkilerin değişmesinin sonucu olarak, taşınır ipoteği anlamını kaybetti. 1722 yılından itibaren teslime bağlı taşınır rehni, taşınır eşyayı teminat altına alarak kredi ihtiyacını karşılayan tek rehin çeşidi olarak kabul edildi. 1794 yılında kabul edilen Prusya Genel Ülke Kanununda ise rehin hukukunda, üçüncü kişinin korunması kabul edildi ve taşınır ipoteği fiili olarak yürürlükten kalktı. Alman Medeni Kanunu'nun birinci tasarısında taşınır eşyanın rehinde temel prensip olarak, teslime bağlı taşınır rehni kabul edilmiştir. İkinci tasarıda ise, rehin hakkının temlikinde hükmen teslimin geçerli olmayacağına karar verilmiştir⁴⁷.

⁴³ Karaman, **a.g.e.**, s.313.

⁴⁴ Rehin verenin borçtan kurtulması sonucu rehni ortadan kaldırılmasına rehlin fekki denir. Rehinin fekki borçlunun borcunu ödemesi, rehin alan tarafından ibra edilmesi, borcun kendisine bağışlanması gibi sebeplerle oluşabilir.

⁴⁵ Rehin akdinin karşılıklı olarak feshedilmesi de olanaklıdır (Mecelle 716-718). Karaman, **a.g.e.**, s.320

⁴⁶ Borcun vadesinin gelmesine rağmen borçlu borcunu ödemekten imtina ederse, alacaklı hakime müracaat eder. Hakim borçluya rehinli malı satmasını ihtar eder, satmazsa hakim rehinli malı kendisi satarak borcu öder (Mecelle 757). Cin/Akgündüz, **a.g.e.**, s.312, Karaman, **a.g.e.**, s.320.

⁴⁷ Tobias Borufka, **Mobiliarsicherheiten ohne Besitzübertragung im deutschen und schweizerischen Recht –Rechtsvergleich und historische Hintergründe**, (Çevrimiçi) <http://iprserv.jura.uni-leipzig.de/magister/downloads/Tobias-Borufka.pdf>, 16.05.2006, s.11 vd. .

Şimdi geçerli olan Alman Hukukunda ise taşınır rehninde kural, teslim şartlı taşınır rehnidir, teslim yapılmaksızın rehin hakkının kurulması ise istisnai bir durumdur. Teslime bağlı taşınır rehni, BGB. § 1204/f.1'den itibaren düzenleme alanı bulmuştur. Alman Hukuku'na göre, paraya çevrilebilen her taşınır eşya, rehin konusu olabilir. BGB § 1273/f.1'den de anlaşılacağı, Alman Hukukunda da temlik edilebildikleri sürece her türlü hakkın tıpkı diğer taşınırlar gibi rehnedilebileceği kabul edilmiştir. Hakların rehni ise kendini özellikle alacakların rehninde gösterir⁴⁸.

Alman Hukukunda taşınır rehni kural olarak, tıpkı İsviçre ve Avusturya Hukuklarında olduğu gibi, zilyetliğin geçirimi ile gerçekleşir⁴⁹. Kural teslime bağlı taşınır rehni olsa da, teslim olmaksızın taşınırların rehni istisnai olarak olsa da, sicilli olarak rehnedilmesi kabul edilmiştir. Sicilli taşınır rehni ancak belirli bazı eşya için geçerlidir⁵⁰.

Alman Hukukunda alacakların rehnine, tıpkı ZGB. § 899'da olduğu gibi, aksine bir hüküm olmadıkça teslime bağlı taşınır rehnini düzenleyen hükümler uygulanır. Ancak Alman Hukukunda, BGB § 1280'de belirtildiği üzere; alacak rehni kurulması için rehin sözleşmesinin temliki yeterli olsa da, söz konusu sözleşme alacaklı tarafından borçluya bildirildiği zaman etkili olabilir⁵¹. BGB § 1281'de rehin vadesinden önce ödeme yapılması, § 1282'de ise rehin vadesinden sonra ödeme yapılması hali düzenlenmiştir.

⁴⁸ Manfred Wolf, **Sachenrecht**, 14. Auflage, München, 1997, s.338; Walter Gerhardt, **Mobiliarsachenrecht**, 4. Auflage, München, 1995, s.187; Schapp/Schur, **Sachenrecht**, 3.Auflage, Verlag Wahlen, 2002, s.302.

⁴⁹ BGB § 1205, ABGB § 451 ve ZGB § 884 teslime bağlı taşınır rehni kurallarını düzenlemektedir. Helmut Koziol, "Sicherungszession und andere Mobiliarsicherheiten", **Mobiliarsicherheiten Sicherungszession und überseignung, Pfandrechte und Eigentumsvorbehalt aus privat und verfahrensrechtlicher Sicht**, Bern, 1998, s.21.

⁵⁰ Koziol, **a.g.m.**, s.22.

⁵¹ Kurt Rebmann/Franz Jürgen Saecker/Roland Rixecker, **Münchener Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch, Sachenrecht**, 3. Auflage, München, 1997, s.2150; Schapp/Schur, **a.g.e.**, s.305; Baur/Stürner, **Lehrbuch des Sachenrechts**, 16. Auflage, 1992, s.675; Koziol, **a.g.e.**, s.22-23; Gerhardt, **a.g.e.**, s.187.

4. İSVİÇRE HUKUKU

Ortaçağda İsviçre' nin bazı kantonlarında taşınır ipoteği uygulanmaktaydı. 1881 tarihli eski İsviçre Borçlar Kanunu'nun 210. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, taşınır eşya ve hamile yazılı senetler sadece teslim bağli taşınır rehni kuralları çerçevesinde rehnedilebiliyordu. Rehne konu olan eşyanın zilyetliğinin alacaklıya veya onun temsilcisine geçirilmesi, rehni kurulabilmesi için şarttı (aOR Art. 210/I) . Taşınır ipoteği, aOR' da sadece hayvan rehninde istisnai olarak kabul edilmişti. Taşınır rehni son derece zorlaştıran bu kural zaman içinde değişime uğramaya mahkumdu. İsviçre Medeni Kanunu'nun oluşturulma aşamalarında da, bu konu ele alınmıştır.

15 Kasım 1900 tarihli ilk ön tasarısında, teslim bağli taşınır rehni yanında taşınır ipoteğinin de yer alması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak taşınır ipoteğinin, teslim bağli taşınır rehni yanında sadece istisnai olarak uygulanması gerektiği fikri varlığını korumaktaydı. Buna göre, taşınır işletme cihazları, stoklar malikin bu eşya üzerinde zilyetliğini devretmesi, maliki zor durumda bırakıyor; mesleğini icra etmesini imkansızlaştırıyorsa, söz konusu eşyanın teslimsiz rehn edilmesi sınırlı olarak kabul edilmiştir. 1904 tarihli ikinci tasarıda ise taşınır ipoteği sınırlamalara tabi tutulmuştur. Taşınır işletme cihazları herkese tescil yoluyla rehin edilebilecekken; stoklar, hayvanlar, emtia depoları özel olarak belirlenmiş mali kurumlar ve kooperatiflerin alacakları için tescille rehin edilebilecekti. Son olarak, 10 Aralık 1907 tarihinde, İsviçre ulusal parlamentosunda, uzman kişilerin de katkısıyla, alınan karar uyarınca, aOR'de teslim bağli taşınır rehni düzenleniş prensibine bağli kalınarak; fakat söz konusu kurallara kanunla belirlenmiş birkaç istisnalar ekleyerek, ZGB oluşturulmuştur⁵².

⁵²Buna göre, mülkiyeti muhafaza kaydı kabul edilmiş, taşınır ipoteği ise büyük ölçüde reddedilmiştir. Borufka, **a.g.e.**, s.23-25; Bülent Davran, “**Teslim Şartlı Menkul Rehni-Sicilli Menkul Rehni**”, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Tebliğ (Ayrı Baskı), Ankara, 27 Nisan- 3 Mayıs 1959, s.163.

ZGB' de teslimsiz taşınır rehni hakkında yapılan reform çalışmaları, ZGB § 717 ve § 884'de yer alan açık yasal düzenlemeler sebebiyle fiiliyata geçirilememiştir. Ancak 1950 ve 1960'lı yıllarda Federal Parlamento, İtalyan Taşıt İpoteği Kanunundan etkilenecek, taşıt araçları hakkında taşınır ipoteği kurumunu kabul etmiştir.

Şimdi geçerli olan ZGB düzenlemesinde, BGB düzenlemesinde olduğu gibi, paraya çevrilebilen taşınır eşya, taşınır rehnine konu olabilirler (ZGB § 713) . Rehnin fer' iliği ve rehinle teminat altına alınan alacağın içeriğinin Alman Hukukundan hiçbir farklılığı yoktur. İsviçre Hukukunda, Alman Hukukundan farklı olarak, rehin hakkının kurulabilmesi için taşınır eşyanın zilyetliğinin devri nedensel olmalıdır. Bunun anlamı zilyetliğin devrinin her zaman geçerli bir sebebe dayanmasının gerektiğidir.

Türk Medeni Kanununun büyük ölçüde etkilendiği ZGB düzenlemesinde de, adi alacakların ve kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların, taşınır rehni kuralları çerçevesinde rehnedilebileceği kabul edilmiştir. Tezimizin konusunu oluşturan adi alacakların rehni kavramı, TMK' da ZGB sistematğine paralel olarak kanunlaştığı için, burada İsviçre Hukukunda alacakların hangi yollarla rehnedildiğini açıklamayacağız.

C. ALACAK REHNİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ALACAK REHNİNE HAKİM OLAN TEMEL İLKELER

1. ALACAK REHNİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Nesnel teminatlarda, teminatın temelinde yatan nesnel hak, kural olarak ya sınırlı bir aynı hak ya da mülkiyet hakkıdır⁵³. Medeni Kanunda teminat işlevini karşılayan sınırlı aynı haklar ise rehin hakkı şeklinde düzenlenmiştir⁵⁴.

Rehin hakkı, eşyanın değerine ilişkin bir haktır ve alacaklı, alacak ifa edilmezse eşyayı paraya çevirerek alacağını öncelikle elde edebilir⁵⁵. Alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkı, alacağını elde edemeyen alacaklıya, alacağı icra aracılığıyla paraya çevirerek elde edilen bedelden alacağını elde etme olanağı tanır⁵⁶. Maddi varlığı olan eşya⁵⁷ üzerinde kurulan rehin hakkının aynı bir hak olduğuna ilişkin doktrinde veya uygulamada herhangi bir tartışma olmamasına karşın, maddi varlığa sahip olmayan alacaklar ve diğer haklar üzerinde kurulan rehin hakkının hukuki niteliği hakkında bir görüş birliği yoktur.

Bir görüşe göre⁵⁸, hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkı, tıpkı maddi varlıklar üzerinde kurulan rehin hakkı gibi aynı hak, dolayısıyla mutlak bir hak sağlar. Aynı hakların konusunu belirlemeye yetkili olan kanun koyucu, alacak rehnini sınırlı aynı haklar kapsamında değerlendirmiştir. Bu düzenlemesiyle kanun koyucu, alacak rehnini de, maddi varlığa sahip olan eşyanın teslimine bağlı

⁵³ Nesnel teminatlarda teminatın temelinde yatan aynı hakkın mülkiyet hakkı olarak ortaya çıkması Medeni Kanunun mülkiyeti saklı tutma kurumunun varlığı ile açıklanabilir. Kısmen taşınır ipoteği niteliği taşıyan bu kurumda, eşyanın mülkiyetinin devri ilişkisinden mülkiyeti devredecek kişi için doğan alacağın teminat altına alınması amacıyla, eşyanın zilyetliğinin devralana geçmesine rağmen, mülkiyetin bu alacağın yerine getirilmesine kadar devredende kalması söz konusu olmaktadır. Mülkiyeti saklı tutma “zilyetliğe dayanmayan bir taşınır teminatı” niteliğindedir. Kuntalp, **Teminat Kavramı**, s.282.

⁵⁴ MK.m.839’a göre taşınmaz yükümlülüğü ise, bir taşınmaz malikinin, sadece o taşınmazla sorumlu olmak üzere diğer bir kimseye bir şey vermek veya yapmakla yükümlü kılar. Kuntalp’e göre, kanunun yapmış olduğu bu tanım uyarınca, taşınmaz yükümlülüğünde yer alan iki unsur; alacak hakkı ve teminattır. Teminattan kasıt; taşınmaz yükümlülüğü alacaklısına, alacağını elde edememesi halinde taşınmazın değerine başvurabilmesi hakkını veren sınırlı aynı haktır. Kuntalp, **Teminat Kavramı**, s.280.

⁵⁵ Ögütçü/Doğrusöz, **a.g.e.**, s.80 vd. .

⁵⁶ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s. 799; Esener/Güven, **a.g.e.**, s. 422; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.446.

⁵⁷ Eşya kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.8 vd.

⁵⁸ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.899, N 5-6; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.9; Cansel, **Menkul Rehni**, s.11; Aybay/ Hatemi, **a.g.e.**, s.209-210; Ali Haydar Karahacıoğlu/M.Edip Doğrusöz/Mehmet Altın, **Türk Hukukunda Rehni**, Ankara, 1996, s.29.

rehnedilmesiyle bir tutmuştur⁵⁹. Sirmen ise⁶⁰, genel olarak alacak rehninin sınırlı bir ayni hak olduğunu kabul etmekle birlikte, alacak üzerinde kurulan rehin hakkının etkisi sınırlı bir mutlak hak niteliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Alacak üzerinde rehin hakkı sahibi olan kişinin, üçüncü kişilerden bu hakkını ihlal etmekten kaçınmalarını isteyecek bir talep yetkisi yoktur. Ancak alacağın, borç ilişkisine yabancı üçüncü kişiler tarafından ihlali söz konusu olamayacağına göre, böyle bir korumaya da gerek yoktur. Sonuç itibariyle, bu eksiklik alacak üzerinde kurulan rehin hakkının mutlak olarak nitelendirilmesine engel değildir; fakat alacak üzerinde kurulan rehin hakkı etkisi sınırlı bir mutlak haktır.

Diğer bir görüşe göre ise⁶¹, hak ve alacaklar üzerinde kurulmuş olan rehin hakkı ayni bir hak değildir. Zira bu görüşe göre, ayni haklar sadece maddi varlıkları olan eşya üzerinde söz konusu olur. Dolayısıyla, maddi varlığa sahip olmayan hak ve alacaklar üzerinde rehin tesis edilmesiyle bir ayni hak kazanılamayacağını, bununla birlikte bir mutlak hakkın varlığından söz edilebileceğini savunmaktadırlar. Dikkat edilirse, alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkının bir ayni hak teşkil etmeyeceğini savunan yazarlar bile onun mutlak hak niteliğini kabul etmişlerdir.

Bazı yazarlar ise⁶², her ne kadar Medeni Kanunumuz düzenlemesinde alacak ve hak rehni sınırlı ayni haklar başlığı altında yer alsada, hak ve alacak rehninin rehinli alacaklıya sınırlı bir ayni hak sağlamayacağı görüşündedirler. Rehinli alacaklının rehin hakkı, ana alacakla eş niteliktedir⁶³. Bir eşya üzerinde doğrudan doğruya hakimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilen ayni hakların, sadece maddi varlığa sahip olan eşya üzerinde söz konusu olabileceğini, dolayısıyla maddi varlığı olmayan hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkının sınırlı bir ayni hak niteliği taşımadığı ileri sürülmüştür. Alacak ve hak rehninin kanun sistematığı içinde

⁵⁹ Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N 4-5.

⁶⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.9-10.

⁶¹ Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.690; Ayan,**a.g.e.**, s.254; Ayiter, **a.g.e.**, s.194; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.536.

⁶² Andreas von Tuhr, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C.1-2, Çev. Cevat Edege, Ankara, 1983, s.874-875; Tekinay,**a.g.e.**, s.146; Mehmet Serkan Ergüne, **Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu**, İstanbul, 2002, s.35.

taşınır rehni başlığı altında düzenlenmesi, başlı başına sınırlı ayni hak olarak kabul edilmesini sağlamaz. Hak ve alacak rehninde yer alacak aynilik yalnızca, rehinli alacaklıya üçüncü kişilere karşı halefiyet ve cebri icrada kolaylık ve ayrıcalık olarak kendini gösterir, eşya üzerinde sınırsız egemenliğin sağlandığı maddesel bir egemenlik söz konusu değildir⁶⁴.

Genel olarak incelemeye çalıştığımız görüşlerin doğrultusunda oluşan kanaatimize göre, maddi varlığı olan eşya üzerinde doğrudan doğruya sınırsız hakimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilir haklar olan ayni hakların, maddi varlığı olmayan alacaklar üzerinde kurulan rehinde de var olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Her ne kadar, kanun sistematigi içinde, alacak rehni taşınır rehni başlığı altında yer alsada, alacak rehninin rehinli alacaklıya sınırlı bir ayni hak sağladığı kabul edilemez. Alacak rehninin ayniliği kendisini sadece kıymetli evrakın ve senede bağlanmış adi alacakların rehninde gösterir. Bu tür alacakların rehninde, rehlin kurulabilmesi için senetlerin zilyetliğinin geçirilmesinin zorunludur. Şöyle ki; kıymetli evrakta hak senette mündemiç bulunduğu için sadece hakkın değil senedin de “teslim şartlı rehin” kurallarına göre rehnedilmesi gerekir (TTK.m.557; TMK.m.939).

Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde ise, rehinli alacaklının rehin hakkı alacakla eş niteliktedir. Alacak rehni mutlak niteliği ise, rehinli alacaklının rehinli malın satış bedelinden öncelikle yararlanma hakkına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Dar ve gerçek anlamda bir “ayni hak” söz konusu olmasa bile “varsayılan” bir ayni hak, fakat bir “mutlak hak” söz konusudur. Sonuç olarak, alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkının, sınırlı ayni hak sağlayacağını kabul etmek, kanunu hiçbir yoruma meydan vermeden uygulamak anlamına gelir.

⁶³Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.799; Hatemi/Serozan/Arpacı, **a.g.e.**, s.361-362; Ertaş/Serdar/Gürpınar, **a.g.e.**, s.560, Serozan, **a.g.e.**, s.285.

⁶⁴Serozan, **a.g.e.**, s.285.

2. ALACAK REHNİNE HAKİM OLAN TEMEL İLKELER

Alacak üzerinde kurulan rehin hakkı, bir alacağı teminat altına almak için kurulduğundan rehnin varlığı, söz konusu alacağın varlığına bağlıdır. Söz konusu fer'ilik bir bütünlük arz eder ve kendini kuruluşta, icrada, kapsamda, el değiştirmede, sona ermede gösterir⁶⁵. Fer'ilik ilkesi kanunda açıkça belirtilmemişse de, bu ilkeye Medeni Kanunumuzun bazı maddelerinden (MK.m. 944,946/f.2) dolaylı olarak ulaşılabilir. Alacak rehninin geçerli bir şekilde kurulabilmesi için, rehnin temin altına alacağı alacağın geçerli olması gerekir. Alacağın doğması için gerekli olan şartların⁶⁶, örneğin taraflardan birinin ehliyetsiz olması sebebiyle, alacak geçersiz olarak doğmuşsa, rehin hakkı da geçersiz olur⁶⁷.

Eksik borçların rehinle temin edilip edilemeyeceğine ise kendi aralarında yapılacak bir ayırım neticesinde karar verilebilir. Eksik borç ilişkisinde alacaklı borçluya karşı, talep, dava ve cebri icraya başvurma yetkilerinden kısmen veya tamamen yoksun bırakılmış durumdadır. Eksik bir borç ifa edildiği zaman borç olmayan şey ifa edilmiş veya bir bağışlamada bulunulmuş olmayıp, borç ifa edilmiş sayılmaktadır. Kumar ve bahisten doğan ve evlilik tellağından doğan borçlar kanununun tam olarak geçersiz saymadığı ancak dava hakkı da tanımadığı borçlardır. Bu borçlardan doğan alacağın rehinle teminat altına alınmış olması geçersiz olmalıdır⁶⁸.

⁶⁵ Davran, **a.g.e.**, s.79; Serozan, **a.g.e.**, s.271-273.

⁶⁶ M.Kemal Oğuzman/Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3.bs., İstanbul, 2000, s.72.

⁶⁷ Hukuki işlem, normal sonuçlarını meydana getirmeye elverişsizse batıldır. Sözleşmeleri batıl kılan sebepler ise, temyiz kudretinden yoksunluk, şahsiyet haklarının ihlali, şekil zorunluluğu koyan kurallara, hukuka, ahlaka, kamu düzenine aykırılık, imkansızlık ve muvazaadır. Hata, hile, tehdit gibi tarafların irade beyanlarındaki sakatlığın varlığı halinde ise hukuki işlem askıda hükümsüz durumdadır. Askıda hükümsüzlüğün varlığı halinde söz konusu hükümsüzlüğün ortadan kalkması ve işlemin tamamen geçerli hale gelmesi olanaklıdır. Bu olanağın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ortaya çıkana kadar ise sözleşmenin geçerliliği askındadır.

⁶⁸ S.S.Tekinay/S.Akman/H.Burcuoğlu/A.Altop, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7.bs., 1993, s.27; N.Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, 2.bs., s.1985, s.60; S.T. Akev, **Türk Hususi**

Hukuken ifa edilmesi zorunlu olmayan ahlaki görevlerin rehinle teminat altına alınıp alınmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre ⁶⁹, ahlaki görevlerin, ifasından doğan alacaklar rehinle teminat altına alınması mümkün değildir. Ahlaki görevler ancak ifa edildikten sonra iade talebine konu olamazlar. Ancak kanaatimizce BK.m.17 anlamında bir borç vaadi ile alacak hakkı doğduktan sonra, bu alacak, alacak rehnine konu olabilmelidir. Genel olarak ise, ahlaki görevlerin ifa edileceğinin taahhüt edilmesinin geçerli olup, bu görevin kefalet veya rehinle teminat altına alınabileceği kabul edilmektedir ⁷⁰. Zamanaşımına uğrayan alacağın rehnedilmesi ise farklılık arz eder. Zamanaşımına uğrayan borç, hukuken geçerliliğini korumaktadır, sadece borçluya borcunu ifa etmekten kaçınmak üzere bir def'i hakkı tanımaktadır. Rehinde temin altına alınan alacak zamanaşımına uğramış olsa bile, alacaklı alacağın paraya çevrilmesini isteyebileceği gibi (BK.m.138); zamanaşımına uğramış olan alacağın da rehinle temin altına alınması mümkündür ⁷¹.

Rehinle teminat altına alınmış olan alacağın temlikinde, herhangi bir açıklamaya gerek olmaksızın rehin hakkı yeni alacaklıya geçer (BK.m.168). Borcun naklinde ise borçludan başka bir üçüncü kişi tarafından verilmiş ve bu kişi borcun nakline izin vermemiş olmadıkça rehin hakkı varlığını sürdürür (BK.m.176/f.2). Alacak rehnin fer'i olması kendini icrada da gösterir. Kural olarak rehinli alacaklı, alacak muaccel olduktan sonra, alacağın ifa edilmemesi halinde rehnin paraya çevrilmesini talep edebilir. Aynı şekilde, alacak yükünün kapsamının belirlenmesinde (MK.m.946), alacağın sona ermesinde (BK.m.114) ve rehin hakkının ileri sürülmesinde de, rehinle temin altına alınan alacağın varlığına bağlılık söz konusudur. Bu kuralın istisnası olarak, rehinli alacaklı alacak muaccel olmadan önce alacağın değerini tehdit eden bir durumun var olması halinde, alacağın paraya çevrilmesini isteyebilir. Ancak burada da rehin verenin rızası olmadan rehinli

Hukukunda Kumar ve Bahis, İstanbul, 1964, s.44 vd.; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.16; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.12.

⁶⁹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.884, N 159; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.12.

⁷⁰ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.16; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 8.bs., İstanbul, 2003, s.88.

⁷¹ Eren, **a.g.e.**, s.91; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.12; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.17.

alacaklının satış bedelinden tatmin edilmesi mümkün olmadığından, fer'ilik ilkesi açısından bir değişiklik yoktur ⁷².

Alacak rehninde fer'ilik ilkesinin istisnasını teşkil eden haller ise; gelecekte doğacak veya doğması olası bir alacağın rehinle temin edilmesinde, rehinle teminat altına alınan alacağın zamanaşımına uğramasında, konkordato tasdikinden sonra, borçlunun iflasında, tutulan miras defteri gereğince mirasın kabulünde, takip ve mahkeme masrafları ve gecikme faizinin temininde, cari hesap sözleşmesinde görülebilir.

Şöyle ki ; gelecekte doğacak veya doğması olası bir alacağın rehinle temin edilmesinde MK.m.881/f.1' de yer alan henüz doğmamış olmakla beraber doğması kesin veya olası herhangi bir alacağın ipoteğe konu olabileceği hükmü; kanunun taşınır veya alacak rehnine ilişkin bir düzenlemesinde böyle bir hüküm olmamasına karşın, taşınır rehnine dolayısıyla alacak rehnine de kıyasen uygulanabilmelidir (BGE 51 II 78). Doğması gelecekte olası olan alacaklar üzerinde rehin hakkı tesis edilebilmesine karşın, taraflar arasında rehin sözleşmesinin alacağın doğumundan önce kurulmuş olması, rehin alacaklısına alacak doğmadan rehlin paraya çevirmesi yetkisi vermez ⁷³.

Rehinle temin altına alınan alacağın zamanaşımına uğramasında ise MK.m.864 taşınmaz rehninde, rehlin tapu kütüğüne tescil edilmesinden sonra alacak için zamanaşımının işlemeyeceği kuralı uygulama alanı bulur. Alacak rehninde ise böyle bir kural uygulanmaz; çünkü taşınır rehni dolayısıyla alacak hakkında işleyen zamanaşımı süresi kesilmez. Yalnız, unutulmamalıdır ki; BK.m.138 uyarınca, rehinle teminat altına alınmış olan alacak zamanaşımına uğramış olsa bile rehinli alacaklı rehlin paraya çevrilmesi suretiyle alacağının karşılanmasını isteme hakkına sahiptir.

⁷² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.13 .

⁷³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.15.

İİK.m.303 uyarınca tasdik edilen konkordato bütün alacaklar için zorunludur. Ancak bu kuralın istisnasını rehinli alacaklıların rehin değerine tekabül eden alacakları ile devletin kamu hukukundan doğan alacakları oluşturur. Yani; konkordatonun varlığına rağmen borçlunun rehinli alacaklıya olan sorumluluğu devam eder ⁷⁴.

Borçlunun iflasında ise, İİK.m.196 iflasın açılmasıyla birlikte, iflas masasına giren bütün alacaklarda, bunların rehinle teminat altına alınmış olup olmadıklarına dikkat edilmeksizin, faizin işlemeye devam edeceğini düzenlemiştir. Ancak rehinle temin edilmemiş alacaklarda ticari olmayan işlerdeki faiz oranı uygulanır (İİK.m.196/f.2) ve bu alacaklara ilişkin olarak tahakkuk edecek faiz ödemeleri İİK.m.195'e göre ana paralar ödendikten sonra bakiye üzerinden yapılır (İİK.m.196/f.3) ⁷⁵.

Tutulan miras defterinin gereğince mirası kabul eden mirasçı, sadece deftere yazılan borçlardan sınırsız olarak yani, hem tereke mallarıyla hem de kendi mallarıyla sorumludur (MK.m.628). Alacaklıların deftere kaydettirmeyi ihmal ettikleri tereke borçlarından dolayı, mirası tutulan defter gereğince kabul eden mirasçı kural olarak sorumlu değildir (MK.m.629/f.1).Ancak alacaklının kusuru olmadan deftere yazdıramadığı veya bildirdiği halde deftere yazılmamış alacaklıları için mirasçı, zenginleşmesi ölçüsünde sorumlu olur (MK.m.629/f.2). Alacakları tereke mallarıyla güvence altına alınmış olan alacaklılar ise deftere geçirilmemiş olsa bile bu haklarını rehni paraya çevirmek suretiyle alabilirler (MK.629/f.3) ⁷⁶.

⁷⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.16.

⁷⁵ İlgili mahkeme kararları için bkz. Timuçin Muşul, **İcra ve İflas Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 2.bs., İstanbul, 2001, s.220 vd. .

⁷⁶ Zahit İmre/ Hasan Erman, **Miras Hukuku**, 6.bs., İstanbul, 2006, s.369-371; Hüseyin Hatemi, **Miras Hukuku**, 3.bs., İstanbul, 2004, s.127.

MK.m.946/f.2 uyarınca rehin hakkı, alacaklıya asıl alacakla birlikte sözleşme faizlerinin ve takip giderlerinin ve gecikme faizinin güvencesini sağlamaktadır. Asıl alacak ve sözleşme faiz dışında rehin kapsamının bu şekilde genişletilmesi fer'ilik ilkesinin istisnası olarak kabul edilebilir⁷⁷.

Cari hesaba kayıtlı bir alacağın rehinle teminat altına alınmış olması halinde, cari hesabın belli bir hesap dönemi sonunda kesilmesi ve ortaya çıkan bakiyenin taraflarca kabulünden sonra bile sona eren alacak için verilmiş olan rehin aksine bir anlaşma yoksa bakiye için de devam eder (BK.m.115/f.3). Ancak cari hesap kalemlerinden her birine ait teminat, ancak taalluk ettiği alacak miktarınca bakiye içinde teminat teşkil eder. Örneğin; 2 YTL'lik bir alacak için kurulmuş olan rehin, bakiye 1 YTL ise bakiyenin tamamı için, bakiye 3 YTL ise bakiyenin sadece 2 YTL'lik kısmı için teminat oluşturur⁷⁸.

Alacak rehnine hakim olan diğer bir ilke ise, belirlilik ilkesidir. Belirlilik ilkesi, rehnin konusunun ve kapsamının belirli olması şeklinde kendini gösterir. Alacak rehnin konusunu ancak ferden belirlenmiş alacaklar oluşturabilir⁷⁹. MK.m.954/f.1 "Başkasına devredilebilen alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilir." düzenlemesini getirmek suretiyle, alacak rehninin konusunun ancak devredilebilir alacaklar olabileceğini göstermiştir. Rehnedilen alacağın konusunun belirli olması kendini senede bağlanmış adi alacakların ve kıymetli evrakın rehinde de gösterir. MK.m.955 ve 956 uyarınca senetlerin ziyetliklerinin rehinli alacaklıya geçirilmesi rehnin konusunun ferden belirlenmesinin sonucudur. Senede bağlanmamış alacaklarda ise durum biraz daha farklıdır; şöyle ki rehnin kuruluşunda ortada ziyetliği devredilecek bir senet olmadığı için, rehin rehin sözleşmesiyle kurulur. Söz

⁷⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.17.

⁷⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, 17; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.424.

⁷⁹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art 899, N.10; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.5.

konusu alacak rehninde, rehin sözleşmesinde rehin borçlusunun ve miktarının ve hukuki sebebinin belirlenebilir şekilde tanımlanabilir olması yeterlidir ⁸⁰.

Teslime bağlı taşınır rehninde olduğu gibi alacak rehninde de, rehinle teminat altına alınan alacağın nitelik ve miktar itibarıyla gösterilmesi gerekmez, sadece söz konusu alacağın belirlenebilir olması yeterlidir. Kural olarak mevcut olan alacaklar için rehin tesis edilse de, şarta veya süreye bağlı alacaklar da rehne konu olabilir ⁸¹. Ancak alacağın en geç paraya çevrilme anında parayla değerlendirilebilmesi gerekir ⁸².

Alacak rehnine hakim olan diğer bir ilke ise taliliktir. Talilik ilkesi ise, rehin hakkıyla teminat altına alınan borcun ifa edilmemesine kadar beklenen bir durum yaratır; çünkü MK.m.946/f.1 uyarınca alacaklı, ancak ödenmeyen alacağın rehin paraya çevrilmesi yoluyla ödenmesini isteyebilir. Yani, rehinli alacaklı alacağın paraya çevrilmesini ancak borç muaccel olmasına rağmen borçlu tarafından ödenmemesi halinde ileri sürebilir ⁸³.

Aynı alacak üzerinde birden fazla rehin hakkı tesis etmek mümkündür. MK.m.958 uyarınca rehinli bir alacak üzerinde sonra gelen bir rehin kurulması, ancak rehnedenin veya sonra gelen rehin alacaklısının durumu önce gelen rehin alacaklısına yazılı olarak bildirilmesi halinde geçerli bir art rehin tesis edilmiş olur. Art rehinin kurulmuş olduğu hallerde, rehin haklarının sırası önem taşır; çünkü rehin paraya çevrilmesi aşamasında ön sırada yer alan rehin hakkı sahibi öncelikli olarak alacağını elde edecektir. Rehin hakkının sırası ise kuruluş tarihi esas alınarak hesaplanır (MK.m.948/f.2). Bir görüşe göre ⁸⁴, MK.m.948 hükmü emredici niteliğe

⁸⁰ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.25, Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.24; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.18.

⁸¹ Cansel, **Menkul Rehni**, s.21; Davran, **a.g.e.**, s.91.

⁸² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.19.

⁸³ Cansel, **Menkul Rehni**, s.27.

⁸⁴ Serozan, **a.g.e.**, s.279.

sahiptir ve aksine yapılan anlaşmalar sadece taraflar arasında etkilidir. MK.m.948 kuralına ters düşen bir anlaşma önceki rehin hakkı sahibine karşı hiçbir etki doğurmaz; önceki rehlinli alacaklı alacağını ilk sırada tahsil eder. Diğer bir görüşe göre ise ⁸⁵, MK.m.948 hükmü emredici değildir ve rehin veren ile önceki rehin alan aralarında anlaşarak başka bir sıra düzenine karar verebilirler.

Bütün aynı haklarda olduğu gibi taşınır rehninde de, kamuya açıklık (aleniyet) ilkesi büyük önem taşır. Şöyle ki, bir taşınır üzerinde rehin tesis edildiğinin üçüncü kişilere karşı, dışarıdan anlaşılabilir şekilde, ortaya çıkması taşınırın tedavülünün güvence altına almak açısından şarttır. Taşınır rehninde söz konusu aleniyeti sağlayan kural olarak rehin verenin mal üzerindeki vasıtasız zilyetliğine son vererek, vasıtasız zilyetliğin alacaklıya veya tarafların anlaşmasıyla üçüncü bir kişiye devredilmesidir. Taşınır rehnine hakim olan sıkı teslim ilkesi, ekonomik ihtiyaçlar ve tarafların çıkarları gerektirdiği ölçüde delinmiş ve teslimsiz taşınır rehni (taşınır ipoteği-sicilli rehin) kabul edilir olmuştur. Medeni Kanunumuz düzenlemesinde yer alan sicilli rehinlere örnek olarak, MK.m.940/f.1'de yer alan hayvan rehni; MK.m.940/f.2 çerçevesinde yapılan yeni düzenlemeyle kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınırların (kara taşıtlarının) rehni örnek gösterilebilir ⁸⁶. Medeni Kanunumuz düzenlemesi dışında ise, gemiler, uçaklar, ticari

⁸⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.25.

⁸⁶ Taşınır rehнинin kuruluşunda; aleniyet ilkesinin yorumlanması büyük önem taşır. Kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınırların (kara taşıtlarının) rehnine ilişkin MK.m.940/f.2 düzenlemesi öncesinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun vermiş olduğu 13.11.1996 tarih ve E.19-609/K.764 sayılı kararı teminat hukuku açısından büyük önem taşır. Karar konu olan olayda; alacaklının bir bankaya taşıt kredisinin teminatı olarak rehnedilen ancak halen borçlunun elinde bulunan bir aracın haczettirip sattırması söz konusudur. Alacaklı sıra cetvelinde, satış bedelinin ilk olarak rehlinli alacaklıya verilmesini uygun görmemiş ve aleniyet ilkesinin ihlal edilmesi sebebiyle rehin işleminin geçersiz olduğunu ileri sürmüştür. Aslında rehlinli alacaklı olan banka, aracı rehnedenin yakını ve kefilisi olan bir yedimeine teslim etmiştir; fakat söz konusu kişi aracı rehnedenin zilyetliğine bırakmıştır. Yerel mahkeme, önüne gelen olayda haciz koyduran alacaklı lehine karar verip sıra cetvelini iptal etmiştir. Yargıtay 19. HD. 31.1.1996 tarih ve E.1995/10686, K.1996/756 sayılı kararı ile yerel mahkemenin kararını bozmuş, yerel mahkemenin kararından direnmesi sebebiyle mesele Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na intikal etmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında, teslim şartlı rehnin doğması için rehnedilenin teslimi gerekse de, teslimin maddi anlamda eşyanın tesliminden başka şekillerde de yapılabileceğini, önemli olanın rehnedilenin rehin veren borçludan uzak bulunması olduğunu açıklamıştır. Rehnedilenin teslim yollarından biri de MK.m.978'de düzenlenen hazır olmayanlar arasında zilyetliğin devridir. Öte yandan rehin hakkını sona erdiren sebeplerden bir tanesi ise; rehin alacaklısının rehin üzerindeki zilyetliğini ve üçüncü kişiden geri isteme hakkını kaybetmesidir (MK.m.943). Burada aranan, zilyetliğin geçiriminde alacaklının

işletmeler, maden cevherleri, kamuya açık yerlerin işletilmesinden doğan kamu borçları için bu yerlerdeki eşya, Tarım kredi Kooperatiflerinin ve Tarım Satış Kooperatiflerinin ortaklıklarının ürünleri, hayvanları ve üretimleri ile ilgili makine ve araçları üzerinde rehin hakkı, söz konusu eşya teslim edilmeksizin özel bir sicile tescil edilmek suretiyle tesis edilebilir⁸⁷.

Alacak rehninde sadece hamiline yazılı kıymetli evraka bağlanmış senetlere ait olan alacaklar, teslimine bağlı taşınır rehni kurallarınca rehnedilir. MK.m.956/f.1’de de belirtildiği üzere, hamile yazılı senetlerin rehni için senetlerin rehin alacaklısına teslimi yeterlidir. Nama veya emre yazılı kıymetli evraka bağlanmış olan alacaklar ile adi bir borç senedine bağlanmış olan alacakların rehninde ise söz konusu senetler üzerinde zilyetlik olgusuna dayanarak rehin tesis edilmediği halde, bunların rehninde de senetlerin zilyetliğinin rehinli alacaklıya sağlanması öngörülmüştür (MK.m.955/f.1,956/f.2). Söz konusu zilyetlik devri, alacak rehninde de tıpkı MK.m.939’da düzenlendiği üzere senetler fiilen rehnedenin hakimiyetinde kaldığı sürece rehin hakkının doğumuna sebep olmaz.

Güvenin korunması ilkesi ise rehnin geçerli olarak kurulabilmesi için gerekli olan diğer bir kuraldır. Şöyle ki; geçerli bir rehinden bahsedebilmek için ilk etapta

rızasının olmasıdır. Karar konu olan olayda , rehinli alacaklının rehnedilen malı, rehin borçlusunun zilyetliğine bırakma gibi bir iradesi veya rızası söz konusu değildir.Yargıtay vermiş olduğu kararlar yakın akrabalar arasında “doğal bağımlılık ilişkisi” olmayacağını kabul etmiştir. Yargıtay’ın somut olayda vermiş olduğu kararın, teslimine bağlı taşınır rehnine hakim olan aleniyet ilkesine aykırılık teşkil edeceği akla gelse de, kararın verildiği tarihte motorlu taşıtlar için sicilli taşınır rehninin kanunen kabul edilmemiş olması ayrıca dikkate alınmalıdır. Yargıtay söz konusu kararı verirken, kredi alan tarafın kredi borcunu ödeme sürecinde de motorlu taşıtını kullanabilmesi olanağı sağlamıştır. Somut olayda, Yargıtay mevcut ihtiyaçlar çerçevesinde hareket edip, sicile kayıtlı taşınır araçların teslim şartı aranmaksızın rehin edilebilmesini sağlayan yasal düzenlemenin de önünü açmıştır. Yakın akrabalar arasında “doğal bağımlılık ilişkisi” olacağını kabul eden görüş için bkz. : Davran, **a.g.e.**, s.83. Söz konusu kararın ayrıntılı olarak inceleyen tebliğ için bkz.: Erden Kuntalp, “Yargıtay’ın Nesnel Teminatla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı İle Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukuki Değerlendirilmesi”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV**, Ankara, 4-5 Nisan 1997, s.3-22.

⁸⁷ Sicilli taşınır rehnin kuruluş amacı, tarihi gelişimi ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Davran, **a.g.t.**, s.163-182. Taşınır eşya hukukunda kamuya açıklık ilkesini zedeleyen haller ve bunların eleştirisi için bkz: Rona Serozan, “Taşınır Eşya Hukukunda “Kamuya Açıklık” (Teslim) İlkesinin Delinmesi: Sözlü ve Sözde Zilyetlik Devirleri”, **Bülent Davran’a Armağan**, İstanbul, 1998.

rehin verenin, rehin konusu olan alacak üzerinde tasarruf hakkına sahip olması gerekir. Buna karşın kanun bazı hallerde, rehin veren tasarruf yetkisine sahip olmasa bile iyiniyetli olan rehin alanı korumuştur (MK.m.939/f.2). MK.m.939/f.2 “Rehnedende tasarrufta bulunma yetkisi olmasa bile, rehin konusu taşınıra iyiniyetle zilyet olan kimse, zilyetlik hükümlerine göre edimini korunduğu ölçüde rehin hakkını kazanır. Üçüncü kişilerin öncelikli rehin hakkı saklıdır.” hükmü MK.m.988’in özel bir halini oluşturmaktadır. Zilyetliğin görünüşüne güvenen üçüncü kişinin iyiniyetinin korunmasının sebebi ise, kamu güvenliği ilkesidir. Alacak rehninde ise eşya hukukuna ilişkin güvenin korunması ilkesinden sadece hamile yazılı kıymetli evrakın rehninde yararlanır.

Nama veya emre yazılı kıymetli evrak ve adi borç senedine bağlanmış alacakların rehinde ise eşya hukuku kuralları uyarınca, iyiniyetle rehin hakkının kazanılması söz konusu olamaz. Söz konusu senetlere borçlar hukuku çerçevesinde alacağın temlikine ilişkin hükümler uygulanır. Alacağın temlikini düzenleyen hükümler Borçlar Kanununun 162-172. maddeleri arasında yer almaktadır. Borçlar Kanununda alacağın temlik düzenlenirken esas alınan temlik türü, alacağın rızai olarak temlik edilmesi halidir. Ancak, alacağın temlik sadece rızai olarak değil, kanunen veya mahkeme kararı ile de gerçekleşebilir. Alacağın temlikini düzenleyen hükümlerin rızai temlik esas alması sebebiyle, alacağın temlikinin kanunen veya mahkeme kararı uyarınca gerçekleşmesi halinde, aksine bir hüküm olmadığı sürece BK.m.162-172 arasındaki rızai alacağın temlikini düzenleyen hükümler uygulanır.

Alacağın temlik kısaca, bir borç ilişkisinde “alacağın” alacaklı tarafından başka bir şahsa devretmesidir. Alacağın temlik, alacağı devreden ile alacağı devralan arasında yapılan harcama işlemi niteliğindeki bir sözleşme ile alacağı devreden malvarlığından alacağı devralanın malvarlığına geçirilmesidir⁸⁸.

⁸⁸ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.894; Alacağın temlik kavramının ortaya çıkışı ve tanımına ilişkin geniş bilgi için bkz.: İhsan Erdoğan, “Alacağın Temlik ve Kıymetli Evrakın Devri”, **Pof.Dr.J.G.Akipek’e Armağan**, Konya, 1991, 479 vd. .

Alacağın temlikinin hukuki olarak geçerli kabul edilebilmesi için, mutlaka yazılı bir sözleşme halinde yapılması gerekir (BK.m.163/f.2). Bunun yanında temlik edenin, temlik edeceği mevcut bir alacağı olması, herhangi bir temlik engelinin bulunmaması⁸⁹ alacağın temliki işleminin geçerli olabilmesi için gerekli olan diğer şartlardandır. Henüz varolmamış bir alacağın temlik edilememesi gerektiği halde, doktrinde doğmamış alacak haklarının da temlik edilebileceği kabul edilmektedir⁹⁰.

Bu alanda “kimse hakkından fazlasını devredemez” ilkesi geçerlidir⁹¹. Yani, rehin veren rehin konusu alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip değilse, rehin alan iyiniyetli olsa bile rehin hakkını kazanamaz.

Ancak söz konusu kuralın iki istisnası vardır: Muvazaalı bir borç senedine dayanan bir alacak üzerinde iyiniyetle kazanılan rehin hakkına, borçlu BK.m.18/f.2 uyarınca muvazaa⁹² iddiasında bulunamaz⁹³. BK.m.18/f.2’den başka, BK.m.162/f.2 gereği, tarafların aralarında alacağın temlikini yasaklamışlar ancak senette belirtmemişlerse, böyle bir senede dayanılarak iyiniyetle kazanılan rehin hakkı korunur⁹⁴.

Rehin hangi alacak için verilmişse, kural olarak o alacağın bütünü için teminat teşkil eder⁹⁵. MK.m.944/f.2 “Alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehinli taşınırı veya onun bir kısmını geri vermek zorunda değildir.” ifadesi ile rehin yükünün bölünemeyeceğini kabul etmiştir. Buna göre, rehin veren veya borçlu kısmi ödemeler yapmak suretiyle sadece alacağın miktarını azaltmış olurlar, aksine bir anlaşma yoksa söz konusu rehin geri kalan alacak için varlığını aynı şekilde sürdürür

⁸⁹ Temlik engelleri kanundan doğabileceği gibi, işin niteliğinden veya tarafların kendi aralarında yapabilecekleri sözleşmeden de doğabilir.

⁹⁰ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altın, **Borçlar Hukuku**, s.1082.

⁹¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.22.

⁹² Muvazaa kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.108 vd. .

⁹³ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.902 vd. .

⁹⁴ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.899, N.109; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.907.

⁹⁶. Bu sebeple rehinli alacak tamamıyla ödenmediği sürece rehin alan, rehnedilen alacağa ait olan kıymetli evrakı veya senedi rehin verene iade etmek zorunda değildir ⁹⁷ (MK.m.944/f.2). Aynı alacak için birden fazla alacak rehnedilmişse, aksine bir anlaşma yapılmamışsa, burada toplu rehin söz konusudur. Toplu rehinde , rehnedilen alacakların her biri alacağın tamamı için teminat oluşturduğu için, borcun bir bölümünün ödenmesi halinde, ödenen miktar oranınca alacakların üzerinden rehin yükünün kaldırılması talep edilemeyeceği gibi, senetlerin iadesi de istenemez.

D. ALACAK REHNİNİN KONUSU

Alacak rehninin konusu olabilen rehnedilebilecek alacaklar ancak, ferdileştirilmiş, bağımsız ve parayla değerlendirilebilmesi mümkün, temlik edilebilir alacaklardır ⁹⁸. Alacak bölünebilir olduğu sürece, alacağın kısmi olarak rehnedilmesi de mümkündür. Söz konusu alacağın, kıymetli evraka bağlanmış olup olmaması bu noktada bir rol oynamaz ⁹⁹.

Alacak rehnine konu olan alacak parayla değerlendirilebildiği sürece rehnedilebilir. Şöyle ki, rehnedilen alacağın mutlaka para alacağı olması gerekmez, önemli olan parayla değerlendirilebilirliklidir ¹⁰⁰.

⁹⁵ Cansel, **Menkul Rehni**, s.24; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.472.

⁹⁶ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.20.

⁹⁷ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.21; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.24. Alacakların birden çok alacağı teminat altına aldığı durumlarda da aynı durum geçerlidir. Cansel, **Menkul Rehni**, s.25; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.472.

⁹⁸ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.9; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.28.

⁹⁹ Kısmi olarak rehnedilebilir alacaklara örnek olarak banka mevduatları (BGE 67 II 32/33) ve sigorta tazminatları (BGE 77 II 165) verilebilir. Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.10; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.38.

¹⁰⁰ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.12; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.33-39; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.27.

MK.m.954/f.1 hükmü gereği rehnedilen alacağın mutlaka devredilebilir olması gerekir. Söz konusu devredilebilirlik kanun, anlaşma ve taraflar arasındaki hukuki ilişkinin doğası gereği engellenmiş olmamalıdır. Alacağın temlikini düzenleyen BK.m.162/f.1, hangi alacakların temlik edilemeyeceğini belirtmiştir. Rehnedilen alacağın da devredilebilirliği bu kriterler çerçevesinde değerlendirilir.¹⁰¹

Kanun gereği devredilemeyen alacak haklarına; hasılat kiracısının kullanma hakkı (BK.m.284/f.1); 6570 sayılı Kanun kapsamına giren kiralarda kiracının kullanma hakkı (6570 sayılı K.m.12); ariyet alanın kullanma hakkı; hizmet sözleşmesinde işverenin işin görülmesine ait hakkı (BK.m.320/f.2); ölüncüye kadar bakma sözleşmesinde bakım alacaklısının hakkı (BK.m.519) ve MK.m.25 uyarınca manevi tazminat alacakları, örnek olarak gösterilebilir¹⁰².

Temliki engellemek için tarafların yaptığı anlaşmaya ise, temlik edilmeme anlaşması (pactum de non cedendo) denir. Temlik edilmeme anlaşması bağımsız bir sözleşme olduğu için, alacak hakkını doğuran borç ilişkisinin şekle tabi olarak yapılıyor olsa bile, söz konusu temlik edilmeme anlaşması şekle tabi olmaksızın yapılır¹⁰³.

Bir borç ilişkisinde alacaklının kişiliği ile alacak hakkı arasında özel bir bağlantı varsa, alacağın devredilmesi alacağın içeriğini değiştirebileceği için, işin niteliği alacağın devredilmesine engel olur. Örnek olarak bir derneğin üyeleriyle olan üyelik ilişkisinde doğan alacaklar, cari hesaba kaydedilen alacaklar, nafaka alacakları, kiracının kiralayandan isteyebileceği gerekli tamirlerin yapılmasına ilişkin

¹⁰¹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.11; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.32.

¹⁰² Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.905; Tekinay/Burcuoğlu/Akman/Altıp, **Borçlar Hukuku**, s.246-247.

¹⁰³ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.907.

alacaklar, vekalet sözleşmesinde müvekkilin vekalet sözleşmesinin yerine getirilmesinin yönelik talebi, velayet ve vesayet hakları verilebilir ¹⁰⁴.

Devredilebilirlik aynı zamanda bağımsızlıkla da ilişkilidir ¹⁰⁵; şöyle ki bir alacak hakkı başka bir alacağa bağlı olmadığı sürece devredilip, rehnedilebilir. Yani rehne konu olacak olan alacağın kaderi başka bir alacağa bağlı olmamalıdır. Bu sebeple kefalet sözleşmesinden ve mülkiyeti muhafaza kaydı sözleşmesinden doğan alacaklar rehnedilemezler. Sonuç olarak, devredilemeyen alacakların rehni geçersizdir. Buna karşın, taraflar aralarında alacağın devrini yasaklamış olmalarına rağmen borç senedine bu konu hakkında bir kayıt düşmemişlerse, söz konusu senede dayanarak rehin hakkını kazanmış olan iyiniyetli üçüncü kişiye karşı, BK.m.162/f.2 ileri sürülemez ¹⁰⁶.

Medeni Kanunumuzda rehne konu olan alacağın parayla ifade edilmesi gerektiğine dair açık bir düzenleme olmasa bile, rehin hakkı değere ilişkin bir hak olduğu için, rehnedilecek alacağın parayla değerlendirilebilir, yani parasal bir değer ifade ediyor olması gerekir ¹⁰⁷. Gelecekte doğacak veya gelecekte doğması muhtemel alacaklar hakkında da rehin tesis edilebilir. MK.m.881/f.1 uyarınca henüz doğmamış olmakla beraber doğması kesin veya olası bulunan herhangi bir alacak ipotekle güvence altına alınabilir. Kanunda gelecekte doğacak olan alacakların alacak rehni ile teminat altına alınıp alınmayacağı hakkında kesin bir düzenleme olmamasına rağmen, MK.m.881/f.1 taşınır rehninde, dolayısıyla alacak rehninde kıyasen uygulama alanı bulmalıdır. MK.m.881/f.1’de bahsedilen alacaklar iki gruba ayrılır. Birinci grupta, doğumu gelecekte gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan bir olaya bağlanmıştır. Gerçekleşmesi kesin olarak bilinen olaya vade denir ve alacağın ne zamandan itibaren doğacağına ilişkin bir süre tayini söz konusudur. Müstakbel

¹⁰⁴ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.906; Sirmen, **Alacak Rehni** , s.28; von Tuhr, **a.g.e.**, s.841; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.536-537; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.693; Ergüne, **a.g.e.**, s.37.

¹⁰⁵ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.11; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.29.

¹⁰⁶ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.26; Sirmen, **Alacak Rehni** , s.28; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.537; Ayan, **a.g.e.**, s.255.

¹⁰⁷ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.12; Zobl, **a.g.e.**, Art.899, N.33.

alacaklar vadenin gelmesiyle doğarlar ¹⁰⁸. Doğumu olası olan alacaklar ise ikinci grubu oluştururlar. Bu tür alacaklar da, geciktirici şarta bağlanmış alacaklar, kanuni şarta bağlanmış alacaklar ve herhangi bir hukuki temele dayanmaksızın doğacağına ilişkin belirtiler olan alacaklar olmak üzere üçe ayrılabilirler ¹⁰⁹.

Henüz doğmamış bir alacağı teminat altına alan rehin, alacak doğmadan, kurulduğu tarihe göre sırasını alacaktır ¹¹⁰. Henüz alacak hakkı doğmadan, rehin verenin başka bir alacaklısı rehnedilen malı haczettirdiği takdirde, rehin hakkı sahibi istihkak iddiasında bulunabilir.

Müstakbel alacaklar rehin sözleşmesinde belirlenmiş veya en azından belirlenebilir olmalıdırlar ki, alacak doğduğu zaman rehnedilen alacak olduğu taraflarca kesin olarak bilinebilsin ¹¹¹.

Rehin verenin rehin alana karşı olan bir alacağını rehnetmesi mümkün olduğu gibi rehin veren kendisinin borçlu olduğu bir alacak üzerinde de rehin hakkı kurabilir ¹¹². Rehlin verenin rehin alana karşı olan bir alacağını rehnetmesi uygulamada, bankadaki mevduatın aynı bankaya rehnedilmesi şeklinde kendini gösterebilir. Rehlin verenin borçlusunu olduğu alacaklara örnek olarak ise, bir şirketin ihraç ettiği hamile yazılı tahvillerden bir kısmını, tedavüle çıkarmadan ve tedavüle çıkardıktan sonra tekrar ele geçirmek suretiyle rehnetmesi gösterilebilir ¹¹³. Başkasına ait bir alacak da alacaklının rızası ile rehnedilebilir ¹¹⁴. MK.m.942’de düzenlenmiş olan alt rehin, başkasına ait alacağın rehnedilmesinin özel bir hali olarak kabul edilebilir.

¹⁰⁸ Lale Sirmen, **Türk Özel Hukukunda Şart**, Ankara, 1982 (Şart), § 7 vd. .

¹⁰⁹ Cansel, **Menkul Rehni**, s.80 vd. .

¹¹⁰ Cansel, **Menkul Rehni**, s.80-81; Sirmen, **Şart**, § 11, I, 1.

¹¹¹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.14; Haluk Nomer, **Beklenen Haklar Üzerindeki Hakların Hukuki Sonuçları**, İstanbul, 2002, s.127-129.

¹¹² Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.16-17. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.29.

¹¹³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.29.

E. ALACAK REHNİNİN KURULUŞU

Alacak rehni kural olarak hukuki işleme dayanılarak kurulur. Rehin kurma borcu genellikle sağlararası bir işleme dayanıyorsa da, bu borcun istisnai olarak ölüme bağlı bir işleme dayanması da kabul edilmiştir¹¹⁵. Ölüme bağlı tasarruf ile (vasiyetname veya miras sözleşmesi ile) kişi yararına, terekeye dahil bir alacak üzerinde rehin tesisi kurma borcu mirasçılara yüklenmiş ise, burada da vasiyet alacağı niteliğinde, ölüme bağlı tasarruftan doğan bir rehin tesisi vasiyeti söz konusudur. Ancak istisnai hallerde alacak rehni, kanun hükmü¹¹⁶ veya hakim kararı¹¹⁷ ile de kurulabilir. Senede bağlanmamış alacakların rehninde, hakimin kararı rehin verenin yapmaktan imtina ettiği rehin kurma beyanın yerine geçer ve mahkeme kararının kesinleşmesiyle rehin hakkı kurulmuş olur. Adi bir senede veya kıymetli evraka bağlanmış alacakların rehninde ise hakimin kararı rehlin kurulması için yeterli değildir. Söz konusu senetlerin zilyetliklerinin MK.m.955/f.1 ve 956 uyarınca rehin alana geçirilmesi gerekir¹¹⁸.

Alacak rehlinin kuruluş aşamaları borçlandırıcı işlem ve harcama işlemi olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Hukukumuzda somut bir nesne olmayan alacak hakkının rehnedilmesinde harcama işleminin belirlenmesinin tartışmalıdır. Bu sebeple, alacak rehlinin kuruluş aşamalarını ele alırken söz konusu fikir ayrılıklarına özel bir önem vereceğiz. Tezimizin konusunu adi alacakların rehni oluşturduğu için, genel olarak adi alacakların rehlinin kuruluş yollarını anlatacağız. Kıymetli evraka bağlı alacakların rehlinin kuruluşuna ise yeri geldiğinde değinmekle yetineceğiz.

¹¹⁴ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.889, N.122; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.30.

¹¹⁵ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.538.

¹¹⁶ Kanun hükmü ile alacak rehlinin kurulması ise; MK.m. 955/f.1 ve 956'da düzenlenen işlemler gerçekleştirilmeksizin, kanun gereğince rehin hakkının kurulmasını ifade eder. MK.m. 863/f.1, MK.m.879, MK.m.970 kanundan doğan rehin haklarına örnek olarak gösterilebilir. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.32.

¹¹⁷ Hakim kararı ile alacak rehlinin kurulduğu zaman bile, alacak rehlinin kaynağını hukuki bir işlem oluşturur. Şöyle ki; rehin veren ile rehin alan arasında alacak üzerinde rehin kurma borcunu kapsayan sözleşmenin yapılmasına rağmen, rehin veren borcunu yerine getirmese; yani rehin hakkının kurulması için gerekli olan işlemleri yapmazsa, rehin alan sözleşmeyle belirlenmiş rehin kurma borcunun ifasını talep ve dava edebilir. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.32-33.

¹¹⁸ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.538.

1. BORÇLANDIRICI İŞLEM

Medeni Kanunumuz düzenlemesinde alacaklar üzerinde bir rehin hakkı tesis edilebilmesi için yapılması gereken bir borçlandırıcı işlemden bahsedilmemiştir. Borçlandırıcı işlem, rehin veren ile rehin alan arasında yapılan ve alacak üzerinde rehin hakkı kurulması borcunu yükleyen bir sözleşmedir. Borçlar Hukuku hükümlerine tabi olan söz konusu sözleşme, herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır¹¹⁹; çünkü BK.m.11/f.1 uyarınca, kanunda aksi belirtilmediği sürece, sözleşmeler herhangi bir şekle tabi değildir. Rehlin sözleşmesinin şekil şartlarına dair aşağıda ele alınan görüş ayrılıkları, rehin sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin tartışmalardan kaynaklanmaktadır.

Şöyle ki; bir görüşe göre¹²⁰; senede bağlanmış alacakların rehninde, rehin sözleşmesi borçlandırıcı işlemi oluşturduğu için, söz konusu sözleşme mutlaka yazılı olmalıdır. Ancak rehin verenin rehin sözleşmesi yapma taahhüdünü içeren bir ön sözleşme şekle tabi değildir. Başka bir görüşe göre ise¹²¹, senede bağlanmış olsun veya olmasın, bütün adi alacakların rehninde, rehin sözleşmesi harcama işlemi niteliğine sahip olduğu için taraflar arasında yapılmış olan rehin verme taahhüdünü içeren sözleşme, bir ön sözleşme değil, borçlandırıcı işlemin kendisini oluşturur.

MK.m.955/f.1'de sözü geçen rehin sözleşmesi ise, alacak üzerinde rehin hakkının kurulması hakkında tarafların anlaşmasını içeren yazılı bir sözleşmedir. Senede bağlanmış alacakların üzerinde rehin kurulabilmesi için senedin zilyedliğinin rehin alana geçirilmesi zorunluluğu karşısında MK.m.955/f.1'de sözü edilen rehin sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre¹²²; senede bağlanmış adi alacakların rehni bakımından, kanun tarafından öngörülmüş olan söz konusu

¹¹⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.41; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.538; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.424; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.209; Ergüne, **a.g.e.**, s.38.

¹²⁰ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.13-18.

¹²¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.41, dn.56.

¹²² Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.12; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.695.

rehin sözleşmesi, teslimine bağlı taşınır rehnindeki borçlanma işlemini karşılar. Buna göre; senede bağlı adi alacakların rehninde rehin hakkının kurulması için yapılacak harcama işlemi, tıpkı teslimine bağlı taşınır rehninde taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklıya geçirilmesi gibi, senetlerin rehin alana teslimiyle gerçekleşmiş olur.

Başka bir görüşe göre ise ¹²³; MK.m.955/f.1’de düzenlenmiş olan sözleşme, harcama işlemi niteliğini taşır; çünkü kanun hem teslimine bağlı taşınır rehninde hem de alacak rehninde borçlandırıcı sözleşmeyi tanımlamamıştır. Buna göre, senede bağlanmış adi alacakların rehnindeki senedin teslimi, tıpkı taşınır mülkiyetinin geçirilmesindeki “aynı sözleşme”¹²⁴ gibi aynı zamanda “real akit”tir. Bu sebeple, senede bağlanmış alacakların rehninde harcama işlemi, senedin zilyetliğinin teslim ve senedin zilyetliğinin devralınmasına ilişkin karşılıklı irade beyanları ile oluşan tarafların yazılı olarak yapmış oldukları rehin sözleşmesi ile hüküm doğurmaz; real akitlerin consensus ve res formülü uyarınca senetlerin zilyedliğinin de rehinli alacaklıya geçirilmesi gerekir.

Doktrinde yer alan diğer bir görüşe göre ise ¹²⁵, senede bağlanmış adi alacakların rehninde , rehin hakkının kurulmasını sağlayan harcama işlemi rehin sözleşmesi değil, rehin veren tarafından senedin zilyetliğinin rehin kurma amacıyla rehin alana devri ve rehin alanın rehin hakkını tesis etmek için kazanmak niyetiyle senedin zilyedliğini devralmasıyla gerçekleşir. Rehin hakkı ancak bu iki işlemin icra edilmesi ve harcama işleminin etkisinin başlamasıyla kurulmuş olur ve sırasını da bu tarihe göre alır ¹²⁶.

¹²³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.36; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.540; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.424.

¹²⁴ Taşınır mülkiyetinin geçirilmesindeki aynı sözleşme, iki taraflı irade uyuşması, bir tarafta mülkiyeti devretme, diğer tarafta mülkiyeti devralma iradesinin bulunması ve bunların uyuşması “harcama işlemi” niteliğindedir. Ancak unutulmamalıdır ki, harcama işlemlerinin tamamı “aynı akit” niteliğine sahip değildir. Aynı sözleşme, özet olarak, aynı hakkı aktaran sözleşmedir. Aynı sözleşme genellikle örtülü olarak yapılır ve zilyedlik devredilirken, sözleşmenin taraflarınca mülkiyetin devrinin de istenmiş olmasını ifade eder. Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.104-105; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **Borçlar Hukuku**, s.55.

¹²⁵ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.12-13; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.58; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.765.

¹²⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.36; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.540.

Bütün bu tartışmalar ışığında oluşan kanaatimize göre; taşınır mülkiyetinin devri için gerekli olan kurallar taşınır rehnine dolayısıyla da alacak rehninin tesisen kazanılmasına uygulanabilmelidir. Buna göre; taşınır mülkiyetinin devri için gerekli olan aynı sözleşmenin karşılıklı irade beyanları ve zilyedliğin devrinden oluştuğu varsayımından hareketle, zilyedliğin devri aynı sözleşmenin tamamlayıcı bir unsuru haline gelir. Söz konusu kuralın alacak rehniindeki görünümü ise, rehne konu olan senedin zilyedliğinin rehin alana devri ile harcama işleminin hükümlerini doğurması şeklinde kendini gösterir.

Rehin sözleşmesi, senede bağlanmamış adi alacakların rehniinde ise harcama işlemi niteliğindedir. Senede bağlanmamış alacakların rehniinde, ortada rehin alana teslim edilecek bir senet olmadığı için, rehin sözleşmesi alacak rehniin kurucu unsurunu oluşturmuş olur. Şöyle ki, nasıl teslimine bağlı taşınır rehniinde taşınır eşyanın zilyetliğinin devri rehin hakkının doğmasına yol açan bir harcama işlemiyse, senede bağlanmamış alacakların rehniinde de aynı etkili rehin sözleşmesinin görevi kurucudur¹²⁷.

Kıymetli evrakın rehniinde de, rehin sözleşmesi yapılması zorunlu olan bir borçlandırıcı işlemdir. Rehin sözleşmesiyle, rehin verene kıymetli evrakın zilyetliğini geçirme yoluyla rehin kurma yükümü, rehin alana ise rehin hakkı sona erdiğinde rehin konusu kıymetli evrakı rehin veren geri verme yükümü verilmiş olur¹²⁸.

Rehin sözleşmesinin taraflarını rehin alan ve rehin veren oluşturur. Rehin verenin her zaman rehinle temin edilen alacağın borçlusunu olması gerekmez; borçtan

¹²⁷ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.13; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.35; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.764-765; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.539; Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.800; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.210; Esener/Güven, **a.g.e.**, 424; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.35.

¹²⁸ Huriye Kubilay, "Kambiyo Senetlerinin Rehni", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:III, S:1-4, 1988, s.498.

şahsen sorumlu olmayan üçüncü bir kişinin başkasının borcunu temin etmek üzere rehin vermesi de olanaklıdır. Üçüncü kişi borçlu rehin sözleşmesinin tarafı değildir, dolayısıyla onun rızasına gerek yoktur.

Rehin sözleşmesinin şekli MK.m.955/f.1’de açıkça belirtilmiştir. Buna göre; rehin alan ile rehin veren arasında yapılan sözleşmenin yazılı olması gerekir, yazılı şekilde yapılmayan rehin sözleşmesi geçersizdir ¹²⁹. Yazılı şekil ile anlatılmak istenen adi yazılı şekildir, ancak kanun koyucunun söz konusu durum için resmi şekil şartı aramamasına rağmen taraflar rehin sözleşmesini noter tarafından düzenlenmesi hakkında da anlaşabilirler. Taraflar isteğe bağlı olarak, ihtiyari bir şekil şartı belirlemişlerse, belirledikleri şarta uymaları gerekir.

Rehin sözleşmesinde iradesini yazılı olarak açıklaması gereken taraf rehin verendir, rehin verenin imzasını taşımadığı sürece rehin sözleşmesi geçerli olmaz. Rehin sözleşmesinin şarta ve belli bir süreye bağlanması mümkündür ¹³⁰. Söz konusu şart, geciktirici veya bozucu nitelikte olabilir. Ancak şarta bağlı rehin sözleşmesiyle şarta bağlı bir alacağın rehnedilmesi aynı şey değildir. Şarta bağlı bir alacağın rehnedilmesi halinde rehin sözleşmesi şarta bağlı değildir dolayısıyla, sözleşmenin hükümleri; sözleşmenin kurulma anından itibaren geçerlilik kazanır. Şarta bağlı rehin sözleşmesinde ise, sözleşme söz konusu şart gerçekleştiği zaman kurulmuş olur. Rehin sözleşmesiyle teminat altına alınan alacağın miktarının tam olarak belirtilmesi zorunlu olmadığı gibi, teminat miktarının daha sonra yükseltilmesine de bir engel yoktur. Teminat miktarının bu şekilde yükseltilmesinin yazılı bir sözleşme ile yapılmasına gerek yokken, rehin verilen alacağın yeni bir alacağı daha teminat altına alması isteniyorsa, yazılı bir sözleşmenin varlığına ihtiyaç vardır ¹³¹.

¹²⁹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.20; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.22.

¹³⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.37-38.

¹³¹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.22; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.39.

Rehin sözleşmeleri, mülkiyetin teminaten devir edilmesi anlaşmaları ile benzerlik gösterse de aralarında büyük farklar vardır. Mülkiyetin teminaten devri kurumunda, ödünç alan kişi, malını karşısındakine güvenerek ve mal üstündeki mülkiyet hakkını gözden çıkararak mülkiyet hakkını devreder. Ancak buna karşılık malı hükmen teslim yoluyla elinde tutmaya devam eder. Böylece hem teminat konusu eşyadan yararlanmaya devam eder, hem de çevresine karşı kredi ve teminat ilişkisini sürdürmüş olur¹³². Alacağın teminat amacıyla temlik, alacağın temlikinin bütün sonuçlarını doğurduğu için BK.m.162 uyarınca yapılır ve temlik inançlı olduğu için bir inanç anlaşmasıyla tamamlanır¹³³. Mülkiyetin teminaten devri; rehin hakkından farklı olarak, alacağın fer'i değildir. Yani alacak devredildiğinde, mülkiyet hakkı da otomatik olarak yeni alacaklıya geçmez, bir inanç anlaşması yapılması gerekir. Rehin hakkın kural olarak rehne konu olan eşyanın zilyetliğinin rehin alana geçirilmesiyle kurulurken, teminaten devri işlemi zilyetliğin geçirilmesine gerek olmadan yapılır. Mülkiyetin teminaten devri bir rehin hakkı olmadığı için MK.m.943 uygulama alanı bulmaz¹³⁴. Teminaten alacak temlikinde, alacak en baştan alacaklıya devredilmekle beraber onun tasarrufunda bulunur. Tarafların teminaten alacağın temlikinde yapmış oldukları inanç anlaşması, sadece tarafları bağlar ve üçüncü kişilere karşı hak iktisabı geçerli olduğu için, onlara karşı inanç anlaşmasından doğan yükümlülüğe aykırılık ileri sürülemez¹³⁵. Buna karşılık, rehin alınan malın mülkiyetine sahip olunacağına dair alacak muaccel olmadan başlangıçta yapılan anlaşmayı yasaklayan MK.m.949 hükmü (lex commissoria yasağı) mülkiyetin teminaten devir edilmesine de uygulanır¹³⁶.

¹³² Rona Serozan, "Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması Ve Teminaten Temlik (Pratik Gereksinimlere Uygun Biçimde Uygulanamayan İki İlginç Aynı Teminat)", **Prof.Dr. Erdoğan Moroğluna 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul, 1999, s.1003.

¹³³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.39.

¹³⁴ Saibe Oktay Özdemir, "Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof.Dr. Aysel Çelikel'e Armağan**, Yıl 19-20, S.1-2, 1999-2000, İstanbul, 2001, s.672.

¹³⁵ Saibe Oktay Özdemir, "Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri", **İÜHF.M.**, C:LVII, S:1-2, 1999, s.271.

¹³⁶ Özdemir, **a.g.m.**, s. 673; İlhan Helvacı, **Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commissoria: Müterhinin Merhunu Temellük Yasağı**, İstanbul, 1997, s.124.

Ekonomik anlamda benzer işlevleri olsa da rehin hakkı ile mülkiyetin teminaten devri işlemi arasında esaslı farklar olduğunu yukarıda anlatmaya çalıştık. Ancak bu noktada, tarafların yaptıkları işlemin niteliği hakkında uyuşmazlığa düştükleri takdirde irade beyanlarının hangi işlemi için geçerli olduğu araştırılmalıdır. Bu araştırma BK.m.18 uyarınca tarafların irade beyanları yorumlanarak yapılmalıdır ¹³⁷. İrade beyanlarının araştırılıp, yorumlanmasından sonra dahi işlemin niteliği hakkında bir tereddüt varsa, bir görüşe göre ¹³⁸ rehin hakkının varlığı kabul edilmelidir, diğer bir görüşe göre ¹³⁹ ise mülkiyetin teminaten devri kurumuna alacak ve hak rehinde daha sık karşılaşıldığı için mülkiyetin teminaten devrinin varlığı kabul edilmelidir.

2. HARCAMA İŞLEMİ

Türk Hukukunda taşınmaz satımında dahi harcama işlemi tartışmalı iken, somut bir nesne olmayan alacak hakkının rehnedilmesinde harcama işleminin belirlenmesinin büsbütün tartışmalı olacağı açıktır.

Bir görüşe göre ¹⁴⁰; adi alacakların rehinde rehin hakkının kazanılması açısından kurucu nitelikte olduğu kabul edilen rehin sözleşmesi , meydana getirdiği sonuç bakımından taşınır mülkiyetinin devrindeki aynı sözleşmenin yerini tutar.Harcama işleminden önce ön akit kural olarak söz konusu olmaz. Bu görüş doğrultusunda; zilyedliğin devredileceği herhangi bir senet bulunmaması halinde; rehin sözleşmesinin yapılmasıyla birlikte rehin hakkı kurulmuş olur. Söz konusu

¹³⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.40.

¹³⁸ Doktrinde bu görüşte olan yazarlar için bkz: Sirmen, **Alacak Rehni**, s.41, dn.54; Özdemir, **a.g.m.**, s.674, dn.63.

¹³⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.41, dn.55; Özdemir, **a.g.m.**, s.674, dn.62.

¹⁴⁰Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.540; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.35; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.694; Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.800; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.424; Gürsoy/Eren/Cansel, **a.g.e.**, s.1129; Karahacıoğlu/Doğrusöz/Altın, **a.g.e.**, s.33; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.13; Ergüne, **a.g.e.**, s.39.

rehin sözleşmesi, rehin hakkı kurma borcu doğuran borçlandırıcı işlemten tamamen farklıdır.

Diğer bir görüşe göre ise¹⁴¹, rehin sözleşmesi borçlanma işlemidir. Harcama işlemini ise,rehin alan ve rehin verenin, rehin hakkı kazandırma ve kazanma karşılıklı iradeleriyle senet zilyedliğinin devridir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, harcama işlemi, taşınır mülkiyetinin devrindeki aynı akit gibidir.

Alacak üzerinde rehin kurulması borcunu yükleyen işlem aynı zamanda rehlin kurulmasını sağlayan harcama işleminin sebebini oluşturur. Buna karşılık harcama işleminin, kendi sebebini oluşturan borç ilişkisinin geçerliliğine bağlı olup olmadığı kıymetli evraka bağlanmamış alacakların rehninde tartışmalıdır. Bu soruya verilen yanıtlar taşınır mülkiyetinin ve rehlinin kazanılmasında sebebe bağlılığı kabul edilip edilmediğine göre çeşitlilik göstermektedir.

Taşınmazlar açısından MK.m.1024-1025 kurallarının varlığı, kanun koyucu tarafından sebebe bağlılığın arandığının en güzel kanıtıdır. Taşınır rehnini ve mülkiyetinin devrini düzenleyen hükümler arasında ise, sebebe bağlılık esasını öngören herhangi bir ibare yoktur. İsviçre Federal Mahkemesii önce taşınır mülkiyetinin devrinde soyutluk görüşünü benimsemişse de, daha sonra vermiş olduğu kararda sebebe bağlılık ilkesini kabul etmiştir (BGB 55 II 302)¹⁴².

Doktrinde yer alan yazarların bir kısmı¹⁴³, sebebe bağlılık esasını benimsemişler ve rehin sözleşmesinin herhangi bir sebeple geçersiz olması halinde

¹⁴¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.36; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.540; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.424.

¹⁴² Ertaş/Serdar/Gürpınar, **a.g.e.**, s.455.

¹⁴³ Wieland, **a.g.e.**, s.701; Cansel, **Menkul Rehni**, s.29-31; Tekinay, **a.g.e.**, s.3-4; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel İlişkileri**, C.I/1, 5.bs., İstanbul, 1988, s.95-96; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **Borçlar Hukuku**, s.734; Gürsoy/Eren/Cansel, **a.g.e.**, s.673-674.; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.21; Hüseyin Hatemi, **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları**, İstanbul, 1976, s.472 vd. .

harcama işleminin de geçersiz olacağından rehin hakkının doğmasının mümkün olamayacağını ileri sürmüşlerdir. Bizim de kabul ettiğimiz soyutluk görüşü taraftarlarına göre ise ¹⁴⁴; rehin sözleşmesindeki geçersizlikler harcama işleminin geçerliliğine etki etmez. Yani borçlandırıcı işlemin sakatlığına rağmen, geçerli bir harcama işlemi ile alacaklı rehin hakkını kazanmış olur. Rehin sözleşmesindeki geçersizliğe rağmen rehin hakkının kazanılması; alacaklı lehine doğan rehin hakkı geçerli bir sebebe dayanmaması sebebiyle rehin veren aleyhine sebepsiz zenginleşme oluşturmaktadır. Dolayısıyla, rehin veren malik açacağı bir sebepsiz zenginleşme davası ile rehin konusu senedin iadesini, BK.m.66'da yer alan kısa zamanaşımı süresi içerisinde isteyebilecektir. Yalnız unutulmamalıdır ki, çoğu zaman geçersiz olan rehin sözleşmesi harcama işlemini de etkileyerek geçersiz kılmaktadır. Bu gibi bir durumda, soyutluk ilkesini kabul etsek bile, rehin hakkının kurulamayacağı açıktır.

Harcama işleminin geçerliliği için son olarak, rehin verenin rehin konusu alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması şartı aranır. Rehin verenin, tasarruf yetkisinin olmaması halinde ise, rehin hakkı askıda geçersizdir. Ancak; tasarruf yetkisinin kazanılması tarihinden itibaren rehin hakkı üzerindeki askıda hükümsüzlük hali ortadan kalkar.

Öte yandan alacağın sahibi olan rehin verenin tasarruf yetkisi bir kanun hükmüyle kısıtlanmış veya kaldırılmış olmamalıdır ¹⁴⁵. Rehin verenin alacak üzerindeki tasarruf yetkisi kendisine karşı yapılan icra takipleri dolayısıyla kısıtlanmış veya ortadan kaldırılmış olabilir. Taşınır malların haczedilmesinin borçlu bakımından etkisi, borçlunun alacaklının muvafakati ve icra dairesinin izni olmaksızın söz konusu taşınır mallar üzerinde tasarrufta bulunamaması şeklinde

¹⁴⁴ Von Tuhr, **a.g.e.**, s.199; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.721-722;; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.480-481; Karahacıoğlu/Doğrusöz/Altın, **a.g.e.**, s.21; Ergüne, **a.g.e.**, s.125; Oğuzman/Seliçi/Özdemir; **a.g.e.**, s.540-541; Serozan, **a.g.e.**, s.200. Ancak soyutluk görüşü kabul edildiğinde bile, fer'ilik ilkesi gereğince alacak doğmamışsa rehin hakkının da doğmayacağı kabul edilmelidir.

¹⁴⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru/Ramazan Aslan/Ejder Yılmaz, **İcra ve İflas Hukuku**, Genişletilmiş 19.bs, Ankara, 2005.

kendini gösterir (İİK.m.86/f.1). Borçlu tasarruf yetkisinin kısıtlanmasına karşın, izinsiz olarak yapacağı harcama işlemleri sebebiyle hukuki ve cezai yaptırımlarla karşılaşır. Bunun yanında olmazsa olmaz diğer bir şart ise, pek tabii ki, rehin verenin söz konusu alacak üzerinde tasarruf yetkisini kullanıp rehin hakkı oluşturabilmesi için o alacağın rehnedilmeye elverişli bir alacak olması gerektiğidir.

Alacaklar üzerinde rehin hakkı kurma yetkisi kural olarak, rehnedilen alacağın alacaklısına aittir. Ancak alacaklı kendisine ait olan veya olmayan bir borcun teminatı olarak kendi alacağının rehnedilmesini önceden vereceği rızası ile mümkün kılabilir. Alacaklının rızası önceden alınmamışsa, daha sonradan alacaklının vereceği icazet ile yapılan işlemlerin sakatlığı giderilmiş olur¹⁴⁶.

Rehne konu olan alacak için herhangi bir borç senedi düzenlenmişse, rehlin kurulabilmesi için söz konusu senedin MK.m.955/f.1 uyarınca rehin alana teslim edilmesi gerekir. Senetlerin rehin alana teslim edilmesinde anlaşılması gereken, senetlerin zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesidir. Senede bağlanmış alacaklarda, zilyetliğin geçirilmesi harcama işleminin kurucu bir unsurdur, dolayısıyla rehin hakkı, yazılı bir rehin sözleşmesinin yapılmasının yanı sıra senetlerin zilyedliklerinin rehin alana geçirilmesiyle kurulmuş olur. Söz konusu nitelikteki senetlerin kapsamına borç senetleri girer. Alacağa ilişkin her belge borç senedi kapsamında değerlendirilemeyeceği için, herhangi bir biçimde belgelenmiş olan alacakların rehninde, senede bağlanmamış adi alacakların rehninde uygulanan hükümler uygulanır¹⁴⁷. Bir borç ikrarı içeren borç senetlerine örnek olarak, bankaya yatırılan bir miktar parayı belgeleyen banka makbuzları¹⁴⁸, mevduat cüzdanları¹⁴⁹, nama yazılı sigorta poliçeleri¹⁵⁰ verilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, bir alacağı

¹⁴⁶ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.58; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.51.

¹⁴⁷ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.28; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.63; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.43.

¹⁴⁸ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.36; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.69; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.44.

¹⁴⁹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.37; Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.66; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.44.

¹⁵⁰ Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.67; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.44.

belgeleyen kıymetli evrak ¹⁵¹ MK.m.955/f.1 hükmünde bahsedilen nitelikte bir borç senedir, dolayısıyla hem MK.m.956 uyarınca hem de MK.m.955/f.1 uyarınca rehnedilebilir ¹⁵².Ancak, kıymetli evrakın MK.m.955/f.1 uyarınca rehnedilmesi halinde, kıymetli evrak hukukuna ilişkin özel hükümler uygulama alanı bulmaz¹⁵³

Senetler üzerindeki zilyetliğin rehinli alacaklıya geçirilmesinde izlenecek yollar farklılıklar gösterebilir. MK.m.955/f.1’de rehin hakkının doğabilmesi için gerekli olan senede bağlı alacaklarda senedin teslimi şartından, rehin verenin senedin üzerindeki zilyetliğinin rehin alana geçirilmesi suretiyle rehin alanın senetlere zilyet kılınmasını ifade ettiği anlaşılmalıdır. Bu kural, MK.m.939’da düzenlenen teslimle ilgili taşınır rehninde de olduğu gibi, rehin konusu şeyi teslim ederek aleniyeti ve dolayısıyla üçüncü kişilerin rehin verenin mali gücü konusunda yanılıya düşmemelerini sağlamanın yanı sıra, rehin verenin, rehninin konusu olan şey üzerinde teminatı azaltıcı işlemlerde bulunmasını engellemeyi amaçlamıştır. Rehin zilyetliğinin kurulmasıyla birlikte, rehin veren rehin konusu üzerinde hiçbir şekilde tek başına hakimiyet kuramamalıdır. Senet üzerinde rehinli alacaklı lehinde bu şekilde bir rehin zilyetliği sağlanmadıkça, geçerli bir rehin hakkının kurulamayacağı kabul edilmelidir ¹⁵⁴.

¹⁵¹ Hukuk sistemimiz uyarınca kıymetli evrak olarak kabul edilen senetlere örnek olarak; kambiyo senetleri, emtia senetleri, hisse senetleri, ilmühaberler, oydan yoksun hisse senetleri, intifa senetleri, kuponlar, talon, tahviller, konişmento, deniz ödücü senedi, ipotekli borç senedi, irad senedi verilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, Kooperatifler sadece kıymetli evrak niteliğinde olmayan ortaklık senedi çıkarabilirler, aynı şekilde Limited Şirket pay senedi de kıymetli evrak niteliğinde değildir, bu ortaklıklar hisse senedi çıkarılamaz. Reha Poroy/Ünal Tekinalp, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Genişletilmiş 16.bs., İstanbul, 2005, s.4-5.

¹⁵² Kıymetli evrak senede bağlanmış adi bir alacak gibi rehnediliği takdirde, MK.m.955/f.1 uyarınca bir borç senedi olarak rehin alana teslim edilir.

¹⁵³ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, 541; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.53.

¹⁵⁴ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N.12; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.695.Yukarıda ele aldığımız ve bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, sadece senetlerin teslimi ile geçerli bir rehin hakkı kurulamaz. Şöyle ki; senede bağlanmış alacaklarda harcama işlemi, rehin alanla rehin verenin yaptıkları rehin sözleşmesinin yanı sıra senetlerin zilyetliğinin rehinli alacaklıya geçirilmesi ile hükümlerini doğurur. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.36; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, 540; Esener/Güven, **a.g.e.**, s.424.

Tezimizin konusu “ teslime bağı taşıır rehni” değıil alacak rehni olmakla birlikte, özellikle kıymetli evrak rehni açısından bu kısa açıklamayı gerekli görüyoruz. Zilyetliğıin devri MK.m.977’de belirtildiğıi üzere, rehne konu olan Şey üzerinde hakimiyeti sağılayacak olan araçların teslimi ile de gerçekleşmiş olur ¹⁵⁵. Araçların tesliminden anlaşılması gereken, rehne konu olan Şey üzerinde rehin verenin fiili hakimiyetine son verecek araçların rehin alana geçirilmesidir. Bu konuda verilebilecek en güzel örnek, rehin konusun bulunduğıu deponun veya kasanın anahtarlarının rehin alana verilmesidir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken unsur, anahtarların teslimi ile rehin alanın rehin konusu üzerinde tek başına fiili hakimiyetinin sağılanmasıdır. Rehinli alacaklı, kendisine teslim edilen araçlarla (söz konusu örnekte anahtarlarla) rehin konusu Őeylerin bulunduğıu yere rahatça girebilmelidir. Rehin konusu Őeylerin bulunduğıu yerin birden çok anahtarı varsa, bütün anahtarların rehin alana teslim edilmesi gerekir. Aksi halde rehin hakkı kurulmamış sayılır; çünkü rehin alan rehin konusu üzerindeki fiili hakimiyetini rehin alanla birlikte kullansa bile devam ettirmektedir ¹⁵⁶. Buna karşın rehin verenin haberi olmaksızın, isteğıi dışında söz konusu araçların kendisinde kalması halinde ise rehin hakkının kurulmuş olduğıu kabul edilir ¹⁵⁷. Anahtarlardan her biri tek başına, rehin konusu Őeyin bulunduğıu yeri aamıyorsa, anahtarlardan birinin rehin alanda birinin de rehin verende bulunması rehin hakkının doğıumunu engellemez. Bu durumda el birliğıi ile zilyetlik söz konusu olur ve senetler üzerinde fiili hakimiyet kurulmamış olsa bile rehin hakkı kurulmuş olur ¹⁵⁸.

Kısa elden teslim yoluyla zilyetliğıin kazanılmasında, bir malı elinde bulunduran kişinin zilyetlik sıfatında anlaşmayla bir değıiŐlik yapılmaktadır. Kısa elden yapılacak olan zilyetlik devirleri, rehin zilyetliğıi için yeterlidir ¹⁵⁹. Bu sebeple

¹⁵⁵ Cansel, **Menkul Rehni**, s.101; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, 482-483; Wieland, **a.g.e.**, s.705 Oğuzman/Seliçi/zdemir, **a.g.e.**, s.778; Davran, **a.g.e.**, s.83.

¹⁵⁶ Ergüne, **a.g.e.**, s.139; Cansel, **Menkul Rehni**, s.102; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.483; Davran, **a.g.e.**, s.82.

¹⁵⁷ Cansel, **Menkul Rehni**, s.102.

¹⁵⁸ Cansel, **Menkul Rehni**, s.102; Ergüne, **a.g.e.**, s.139-140; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.47.

¹⁵⁹ Cansel, **Menkul Rehni**, s.109; Ergüne, **a.g.e.**, s.140; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.483-484; Davran, **a.g.e.**, s.83; Gürsoy/Eren/Cansel, **a.g.e.**, s.1104; Tekinay/Akman/Burcuoğılu/Altop, **EŞya Hukuku**, s.73; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.206; Saymen Elbir, **a.g.e.**, s.636.

senede bağlanmış alacaklar üzerinde kısa elden teslim yoluyla rehin tesis edilmesi mümkündür.

Zilyetliğin MK.m.979 uyarınca havale yoluyla devredilmesi de mümkündür. Senedin üzerindeki zilyetliğin havale yoluyla geçirilebilmesi, senedin özel bir nedenle bir üçüncü kişinin dolaysız zilyetliğinde bulunması halinde mümkündür. Rehlin alan ile rehin veren arasında yapılan bir anlaşma ile senetlerin dolaylı zilyetliği rehin alana geçer. Söz konusu zilyetlik devrinin gerçekleşebilmesi için tarafların bu hususta anlaşmış olmaları gerekli ve yeterlidir ¹⁶⁰, durumun ayrıca üçüncü kişi dolaylı zilyede haber verilmesine MK.m.979/f.2 uyarınca gerek yoktur. Üçüncü kişiye ihbar, sadece söz konusu zilyetlik devrinin ona karşı geçerli olması açısından değer taşır. Ancak durumdan haberdar olmayan üçüncü kişi, senetleri kendisine veren kişi olan rehin verene iade edebilir. Bu tehlike karşısında zilyetliğin havale yoluyla devredildiğini üçüncü kişiye ihbar etmek şarttır, aksi takdirde rehin verenin senetler üzerinde fiili hakimiyetini kurma ihtimali vardır.

Tarafların anlaşmaları halinde senetler üzerindeki zilyetliğin rehin alan yerine, bir üçüncü kişiye devredilmesi mümkündür. Bu şekilde bir devirle rehin hakkının kurulması senetlerin rehin verenin fiili hakimiyetinde bulunmadıkları sürece mümkündür ¹⁶¹.

Bütün bu zilyetlik devretme yollarının yanında, hazır olmayanlar arasında temsilci vasıtasıyla zilyetliğin geçirilmesi de mümkündür. Temsilciye yapılan teslim, temsil edilene yapılmış gibi zilyetliği geçirir (MK.m.978). Temsilci zilyet yardımcısı ise, senedin zilyetliğini kazanması anında doğrudan temsil edilen rehin zilyetliğini kazanmış olur. Öte yandan, temsilci rehin alanla aralarında yaptıkları özel bir anlaşma uyarınca, senedin zilyedi olacaksa rehin alan senedin dolaylı zilyedi olur,

¹⁶⁰Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.82; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **Eşya Hukuku**, s.78; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.48.

¹⁶¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.49; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.486.

ancak bu durum rehin hakkının doğumuna engel olmaz; çünkü senet rehin verenin fiili hakimiyetinden çıkmış durumdadır ¹⁶². Unutulmamalıdır ki, rehin alanın dolaylı zilyetliği rehin hakkının doğumu için yeterlidir.

Rehin verenin rehin konusu şeyler üzerinde fiili hakimiyeti devam ettiği sürece rehin hakkı doğmayacağından, zilyetliğin hükmen teslim yoluyla tesis edilmesi halinde rehin hakkı kazanılmış olmaz. Hükmen teslim yoluyla zilyetliğin devredilmesinde, zilyetliği devreden, özel bir hukuki ilişkiye dayanarak zilyet olmakta devam etmektedir (MK. m.979/f.1). Hükmen teslim yoluyla taşınır mülkiyetinin kazanılması mümkünken, bu şekilde teslim bağli rehin hakkı kazanılması mümkün değildir; çünkü aynı haklara egemen olan aleniyet ilkesi burada ortadan kalkmış durumdadır, özel bir sebebe dayanıyor olsa bile, rehin veren dolaysız zilyetliğine devam etmektedir ¹⁶³. Dolayısıyla, senedin hükmen teslimi yoluyla senede bağli adi alacakların rehnedilmesi mümkün değildir ¹⁶⁴.

Konumuz her ne kadar adi alacakların rehni olsa da, kıymetli evraka bağli alacakların rehnedilmesine ilişkin olan MK.m.956 özel düzenlemesinden bahsetmekte yarar vardır. MK.m.956'da yer alan düzenleme "Hamile yazılı senetlerin rehni için senetlerin rehin alacaklısına teslimi yeterlidir. Diğer kıymetli evrakın rehni için senedin ciro edilmiş veya yazılı devir beyanı yapılmış olarak teslimi gerekir" şeklindedir. Kıymetli evrakların rehinde harcama işlemi, rehin konusu kıymetli evrakın zilyetliğinin rehin kurmak amacıyla rehin alana geçirilmesi ile meydana gelir. Harcama işleminin dolayısıyla rehin hakkının sağli bir şekilde kurulabilmesi için zilyetliğin devri şarttır. Hamile yazılı kıymetli evrakın rehinde de, tarafların anlaşmalarına dayanılarak senedin zilyetliğinin rehin alana geçirilmesi

¹⁶² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.49; Cansel, **Menkul Rehni**, s.111.

¹⁶³ Wieland, **a.g.e.**, s.706; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.112; Oğuzman/Seliçi/Özdemir, **a.g.e.**, s.779; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.636; Cansel, **Menkul Rehni**, s.112; Davran, **a.g.e.**, s.81-83-84.

¹⁶⁴ Bir görüşe göre; kıymetli evraka bağlanmış alacakların rehinde, teslim bağli taşınır rehni kuralları çerçevesinde senedin zilyedliğinin geçirileceği kabul edilse de, hükmen teslim yoluyla zilyedlik devri ile de rehin hakkının kurulabilecektir. Kubilay, **a.g.m.**, s.500. Ancak MK.m.939/f.3'ün açık hükmünün varlığı karşısında bu görüş kabul edilemez. Hükmen teslim yoluyla, rehin konusu

gerekir ¹⁶⁵. Nama yazılı kıymetli evrakın rehni için de, rehin alan ile rehin verenin rehin hakkını kurmaya yönelik irade beyanları ve rehne konu olan kıymetli evrakın zilyetliğinin rehin alana geçirilmesi gerekir. Emre yazılı kıymetli evrakın rehni ise diğerlerine göre farklılık gösterir. Emre yazılı kıymetli evrakın rehninde, senedin zilyetliğinin rehin alana geçirilmesinin yanında ciroya da gerek duyulmaktadır (TTK.m.560/f.2) ¹⁶⁶.

senet rehin verenin fiilen zilyedliğinde bulunduğu için MK.m.939 anlamında rehin hakkı kurulmuş olmaz.

¹⁶⁵ Hamile yazılı olarak düzenlenebilen çek üzerinde yapılan ciro, TTK.m.703 uyarınca çekin niteliğini değiştirmez; emre yazılı hale getirmez.Çeklerin tedavül süreleri kısa olduğu için rehin için tercih edilmezler. Çeklerde rehin cirosu yapmak mümkün değilse de gizli rehin cirosu mümkündür. Hayri Domaniç, “Kambiyo Senetlerinde Rehin Cirosu”, **Ord.Prof.Ernst E. Hirsch’e Armağan**, Ankara, 1964, s.519; Kubilay, **a.g.m.**, 501; Halil Arslanlı, **Ticari Senetler Dersleri**, Üçüncü Bası, 1954, s.116.

¹⁶⁶ Rehin cirosu senet üzerine açık veya gizli bir şekilde yapılabilir. Ancak burada önemli olan cironun kıymetli evrakın üzerine yapılmış olmasıdır. Gizli rehin cirosu, tahsil, terhin, teminat veya hatır amacıyla senet üzerinde yapılan muvazaa cirosudur. Sonuç olarak senet üzerinden, devir ve teslimin rehin amacıyla yapıldığının anlaşılması şart değildir; rehin amacıyla fakat şeklen temlik cirosuyla teslim ve devri mümkündür. Hayri Domaniç, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 1960, s.54.

II. ALACAK REHNİNİN HÜKÜMLERİ

A. ALACAK REHNİNİN KAPSAMI

Alacak rehninin kapsamının incelerken, rehnin teminat altına alınan alacak yönünden kapsamının yanı sıra rehnin rehin yükü açısından kapsamı ele alınmalıdır. Alacak rehninin kapsamı ancak söz konusu iki açıdan ele alındığı vakit daha net anlaşılabilir.

Rehnin teminat altına alınan alacak bakımından kapsamı, MK.m.946'da yapılan düzenlemenin alacak rehnine kıyasen uygulanmasıyla belirlenebilir. Buna göre, rehin hakkı alacaklıya asıl alacakla birlikte sözleşme faizlerinin, takip giderlerinin ve gecikme faizlerinin güvencesini sağlar.

Asıl alacak rehne konu olan alacağın kendisidir. Bu alacak başkasına devredilebilir, ferdileştirilmiş, bağımsız ve parayla değerlendirilebilir olmalıdır. Zaten söz konusu alacak çoğu zaman karşımıza para alacağı olarak çıkar. Ancak parayla değerlendirilebilen verme, yapma, yapmama edimleri de rehinle teminat altına alınmış olabilir. Böyle bir durumda, edimlerin yerine getirilmemesi nedeniyle uğranılan zararın tazmini için kararlaştırılan tazminat alacakları da, hatta sözleşmeye eklenen cezai şartlar da asıl alacağın kapsamına dahil olur¹⁶⁷.

Sözleşme faizleri tarafların anlaşmış olmaları aranmaksızın ve zaman yönünden sınırlamalara tabi olmaksızın kanun icabı rehnin kapsamına dahildir. Ancak söz konusu faiz oranı rehnin taraflarınca yapılan bir anlaşmayla belirlenebilir. Sözleşmesel faiz oranı, rehin veren üçüncü kişi ve sonradan gelen rehin hakkı

¹⁶⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.69; Cansel, **Menkul Rehni**, s.157.

sahiplerine haber vermeksizin borçlu ile rehin alanın rehin kurulduktan sonra yapacakları bir anlaşmayla yükseltilemez¹⁶⁸.

Takip giderleri rehnin paraya çevrilmesi sırasında meydana gelen masraflardan oluşur ve rehnin kapsamına dahildirler. Gecikme faizi ise kanundan doğar, ancak taraflar aralarında yapacakları bir anlaşmayla gecikme faizi oranını belirleyebilirler. Tarafların böyle bir anlaşması yoksa, kanuni gecikme faizi oranları uygulama alanı bulur.

Söz konusu hüküm emredici bir kural olmadığı için, taraflar aralarında anlaşarak rehnin teminat altına alınan alacak bakımından kapsamı genişletebilir veya aksine daraltabilir¹⁶⁹. Ancak unutulmamalıdır ki, eğer rehin borçlu olmayan bir üçüncü kişi tarafından verilmişse veya sonradan gelen rehin hakkı sahipleri varsa, rehnin teminat altına aldığı alacağın kapsamının genişletilmesi ancak söz konusu şahısların izin vermesi halinde geçerlidir; çünkü menfaatleri zedelenebilecek olanlar da bizzat borçlu olmayan üçüncü kişi ve sonradan gelen rehin hakkı sahibidir. Rehnin rehin yükünün konusu bakımından kapsamı ise, rehnin teminat altına alınan alacak bakımından kapsamından farklılık gösterir. Şöyle ki, rehnin rehin yükü bakımından kapsamına rehin verilen alacağın yanı sıra, alacağa bağlı fer'i haklar ve alacağa bağlı dönemli yan edimler girer.

Rehin verilen alacak kural olarak tamamıyla rehin kapsamına girer, ancak rehne konu olan alacak bölünebilir veya kısmen temlik edilebilir nitelikte ise alacağın bir kısmı üzerinde de rehin hakkı tesis edilebilir. Alacak üzerindeki rehin yükü alacağa bağlı fer' i hakları¹⁷⁰ da kapsamına alır. Yani; alacak üzerinde rehin

¹⁶⁸ Cansel, **Menkul Rehni**, s.158.

¹⁶⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.69; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.471.

¹⁷⁰ BK.m.168/f.1 kıyasen uygulandığı zaman, söz konusu hakların kapsamına kefalet, rehin gibi fer'i hakların da gireceği görülür.

hakkı sahibi, rehin verilen alacağı temin eden rehin üzerinde de doğrudan doğruya bir hak kazanır ¹⁷¹.

Dönemsel gelir getiren alacakların rehnedilmesi ise MK.959' da özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, faiz ve kar payı gibi dönemsel gelir getiren alacakların rehnedilmesi halinde, bunlardan sadece vadeleri henüz gelmemiş olanlar rehnin kapsamına girer ve rehin, vadeleri geçmiş olan edimleri kapsamaz. Eğer bu tür yan edimler için özel senetle düzenlenmiş ise, aksi kararlaştırılmadığı sürece, bunların rehin kapsamına girmeleri ancak şekil koşullarına uygun bir biçimde rehnedilmeleri şartına bağlıdır (MK.m.959/f.2). Alacağın belirli sürelerle getirdiği gelirler, kupon denilen kıymetli evrak niteliğine sahip senetlere bağlanmışsa, rehnedilen alacaktan bağımsız birer alacak niteliğine sahiptirler. Kuponlar bağımsız birer alacak niteliğine sahip oldukları için muaccel olup olmadıklarına bakılmaksızın, bağımsız olarak rehnedilebilirler . Esas alacağın kapsamına dahil olarak rehnedilebilmeleri için ise kanunda öngörülen şartlar çerçevesinde rehnedilmeleri gerekir.

Dönemsel gelir getiren yan edimler özel bir senede bağlanmamışlarsa, bunlardan sadece rehnin paraya çevrilmesi anında vadeleri gelmemiş olanlar asıl alacakla birlikte rehnin kapsamına dahil olurlar. Rehnin paraya çevrilmesi anında vadesi gelmiş olanlar ise bağımsız birer alacak niteliğine büründükleri için teminatın kapsamına dahil olmazlar. Paraya çevrilen alacağı satın alan kimse de satın alma tarihinden sonra vadesi gelen edimlere hak kazanmış olur ¹⁷² . Ancak MK.m.959 hükmü emredici bir kural getirmediği için, taraflar aksine bir anlaşma yaparak, vadeleri gelen alacakları da teminat kapsamına alabilirler.

¹⁷¹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.904, N.20-22; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.458; Sirmen, **a.g.e.**, s.71.

¹⁷² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.72; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.904, N.9; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.458.

B. ALACAK REHNİNDE REHİN ALAN VE REHİN VERENİN BORÇLARI

Alacak üzerinde rehin hakkının tesis edilmesiyle birlikte rehin alan ile rehin veren birbirlerine karşı bir takım hak ve yükümlülüklerle bağlanmış olurlar. Bu hak ve yükümlülükler zaman zaman doğrudan kanunun yapmış olduğu düzenlemelerden zaman zaman ise alacak ve borç ilişkisinin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Rehin alanla ile rehin veren birbirlerine olan borçlarının kaynağını ise rehin kurma borcunu kapsayan sözleşmedir ¹⁷³. Buna karşın rehin kurma borcuna ilişkin harcama işleminin sebebe bağlı olmadığını kabul eden bir görüşe göre ise ¹⁷⁴, rehin alan ile rehin veren arasındaki borç ilişkisi rehin kurma borcunu yükleyen sözleşmeden bağımsız olarak kanunda doğar. Ancak taraflar kanundan doğan bu borçlarını istedikleri gibi şekillendirebilecektirler.

Alacak rehninin kurulmasında rehin alan ile rehin veren borçları karşılıklıdır. Şöyle ki rehin alanın bir borcu, aynı zamanda rehin verenin alacağını teşkil eder. Bu aşamada rehin alan ile rehin veren borçlarını ayrı ayrı ele alarak incelemeye çalışacağız.

1. REHİN ALANIN BORÇLARI

a. Rehnedilen Alacağın Varlığını ve Değerini Koruma Borcu

Kural olarak teslimle bağlı taşınır rehnini düzenleyen hükümler çerçevesinde rehnedilen alacaklarda da MK.m.945/f.1 uyarınca rehinli alacaklı, rehne konu olan alacağın varlığını ve değerini korumakla yükümlüdür. Senetleri korumak için

¹⁷³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.73.

¹⁷⁴ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.493.

gösterilmesi gereken özenin sınırlarını doğruluk ve güven kuralları çizer ¹⁷⁵. Örneğin, senetleri kimsenin ulaşamayacağı anahtar sadece rehinli alacaklıda olan bir dolaba bırakan rehinli alacaklının senetleri muhafaza için gerekli özeni gösterdiği kabul edilmelidir. Senede bağlanmış alacakların rehninde, rehinli alacaklı ilk olarak rehnin kurulmasını sağlayan harcama işlemi çerçevesinde kendisine teslim edilen senetleri korumakla yükümlüdür. Rehlinli alacaklının sorumluluğu, rehne konu olan senetlerin kaybolması, yok olması veya değerlerinin kaybolması sebebiyle meydana gelen zararlardan, bunların kendi kusuru olmaksızın doğduğunu ispat etmedikçe sorumlu olması şeklinde kendini gösterir. MK.945/f.1 ¹⁷⁶,den anlaşıldığı gibi rehin alan ancak, kusursuzluğunu ispat edebildiği hallerde sorumluluktan kurtulur. Senet, rehin alanın rızasıyla üçüncü bir kişiye teslim edilmişse , rehin alanın borcu ve sorumluluğu daha hafiftir.

Rehne konu olan alacağı simgeleyen senetlerin değerlerinin kaybolması durumunda da, rehin alan söz konusu değer kaybına kendisi yol açmışsa sorumlu tutulabilir. Rehlin alanın elinde olmayan durumlardan kaynaklanan, örneğin borsada meydana gelen fiyat dalgalanmaları sebebiyle, zararlardan rehin alan sorumlu olmaz. Rehlin alan sadece kendisinin sebebiyet verdiği zararlardan sorumlu tutulabilir. Doğruluk ve güven kuralları çerçevesinde, senetlerin değerlerinin düşme veya kaybolma tehlikesinin var olduğunu rehin verene bildirilmesi gerekir. Ancak rehinli alacaklı kanundan veya rehin verenle aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince belirli işlemleri yapmakla yükümlüyse ve söz konusu yükümlülüklerini yerine getirmemişse doğacak zararlardan sorumlu olacağı kabul edilmelidir ¹⁷⁷. Rehne konu olan senetlerin vadeleri gelmeden önce değerleri sürekli düşmekteyse, rehin alacaklısının senetlerin paraya çevrilmesini isteme gibi bir yükümlülüğü yoktur. Ancak rehne konu olan senetlerin satımını istemek hakkına sahiptir. Rehlin konusu satıldıktan sonra, rehin veren rıza gösterirse, rehin alan satış bedelinden

¹⁷⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.81; Cansel, **Menkul Rehni**, s.158.

¹⁷⁶ MK.m.945/f.1 düzenlemesi; “Alacaklı, rehinli taşınırın kaybolması, yok olması veya değerinin azalması yüzünden meydana gelen zararlardan, bunların kendi kusuru olmaksızın doğduğunu ispat etmedikçe sorumludur.” ifadeleri ile, rehin alanın ancak kusursuzluğunu ispat ettiği ölçüde sorumluluktan kurtulabileceğini açıkça ortaya koymuştur.

¹⁷⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.81.

tatmin edilir. Aksi halde rehinli alacaklının rehin hakkı satış bedeli üzerinde varlığını sürdürür. Rehlin verenin talebi üzerine, rehin konusunun satımından elde edilen bedel bir yere tevdi edilebilir ¹⁷⁸.

b. İade Borcu

Alacağın ödenmesi suretiyle veya başka bir sebeple rehin hakkı sona erince rehinli alacaklı, rehin konusunu hak sahibine geri vermekle yükümlüdür. Alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehin konusunu veya onun bir kısmını iade etmek zorunda değildir (MK.m.944). Bu hüküm ve dolayısıyla rehin yükünün bölünemezliği kuralı çerçevesinde, rehinli alacaklı tamamen tatmin edilmeden senetlerin iadesi kendisinden istenemez.

Senede bağlanmış alacakların rehninde iade borcu kendini, rehinin sona ermesinde sonra senetlerin rehin verene teslim edilmesi şeklinde kendini gösterir. Ancak unutulmamalıdır ki, üçüncü kişi borçlu da, daha önce rehin kurulduğunun kendisine haber verilmiş olunması halinde rehinin sona erdiği hakkında bilgilendirilmelidir; çünkü senetlerin iade edilmesi aşamasında söz konusu üçüncü kişinin de menfaati vardır.

Kıymetli evrakın rehninde iade işlemi, nama yazılı senette rehin beyanının, açık rehin ciroyuyla rehnedilen emre yazılı senette de rehin cirosunun çizilmesiyle, tam ciroyla devredilen emre yazılı senedin tekrar rehin verene ciro edilmesiyle gerçekleşir. Beyaz ciroyla rehnedilen emre yazılı senetler ile hamile yazılı senetlerin rehin veren sadece teslim edilmesiyle rehin alanın iade borcu son bulur ¹⁷⁹.Rehin alan, iade borcunu yerine getirmezse BK.m.96 uyarınca sorumlu olacaktır; ancak rehinli alacaklı MK.m.945/f.2 uyarınca rehin konusu senetleri kendiliğinden

¹⁷⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.83; Cansel, **Menkul Rehni**, s.168; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.494.

¹⁷⁹ Domaniç, **a.g.m.**, s.538.

başkasına devir veya rehnedirse, bundan doğacak bütün zararlardan sorumlu olacaktır.

c. Rehnedilen Alacağı Devretmeme ve Rehin Veren Rızası Olmaksızın Tekrar Rehin Vermeme Borcu

Rehin alanın iade borcunu yerine getirmemesi halinde genel olarak BK.m.96 uyarınca sorumlu olacağından yukarıda bahsetmiştik. Rehin alana yüklenen diğer bir sorumluluk hali ise MK.m.945/f.2’ de düzenlenmiştir.MK.m.945/f.2, “Rehinli taşınırı kendiliğinden başkasına devir veya rehnedilen alacaklı, bundan doğan bütün zararlardan sorumlu olur” hükmü ile teslimine bağlı taşınır rehnine konu olan taşınırın rehinli alacaklı tarafından rehin veren rızası olmaksızın, kendiliğinden başkasına devretmesini ve rehnemesini yasaklamıştır.Söz konusu hüküm kıyas yoluyla alacak rehnine de uygulanabilmelidir ¹⁸⁰.

MK.m.945/f.2 düzenlemesi rehin alana objektif bir sorumluluk yüklemektedir, dolayısıyla rehin alan yapmış olduğu devir ve rehin işlemlerinden doğan zararlardan kusursuzluğunu ispat etmiş olması halinde bile sorumludur ¹⁸¹.

2. REHİN VERENİN BORÇLARI

a. Rehne Konu Olan Alacağın Varlığını Sağlama Borcu

¹⁸⁰ Alacak rehninde iyiniyetli üçüncü kişinin iktisabının korunduğu durumlarda MK.m.945/f.2 uygulama alanı bulur. Bu tehlike ise sadece, rehin alanın rehnedilen hamile yazılı senedi veya emre yazılı senedi iyiniyetli üçüncü kişiye devrettiği ya da rehin ettiği zaman söz konusu olur. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.83; Cansel, **Menkul Rehni**, s.170.

¹⁸¹ Cansel, **Menkul Rehni**, s.171.

Kanununda alacak rehnini düzenleyen hükümlerde herhangi bir açıklama bulunmamasına rağmen, genel kabul edilen görüşe göre ¹⁸² alacağın temlikinde temlik edenin alacağı sağlama borcunu düzenleyen BK.m.169/f.1-2 hükümleri alacakların rehninde de uygulama alanı bulur.

Alacağın temlikine ilişkin garanti yükümlüğü ¹⁸³, temlikin ivazlı veya ivazsız olmasına göre farklılık gösterir. Temlikin ivazsız yapıldığı hallerde, temliki yapanın hiçbir sorumluluğu yoktur (BK.m.196/f.3). Temlikin ivazlı yapıldığı hallerde ise, temlik eden alacağın doğmuş olduğunu veya ileride doğma imkanı bulunduğunu ve alacağın sona ermemiş olduğunu garanti etme yükümü altındadır (BK.m.169/f.1). Ancak bütün bu garanti yükümlülüklerine karşın temlik eden, temlik işlemini ivazlı olarak yapmış olsa bile özel olarak taahhütte bulunmadıkça, borçlunun ödeme gücünü garanti etmiş sayılmaz (Bk.m.169/f.2).

Bütün bu garanti yükümlülüklerine karşın, temlik eden sınırsız bir sorumluluk kıskacı altında değildir. Şöyle ki; BK.m.171 uyarınca garanti yükümlüsü sadece ivaz olarak aldığı ana para ve faiz tutarı kadar bir tazminat ödemekle yükümlüdür ¹⁸⁴.Rehin verenin alacağı garanti etme borcunu, alacak rehninde de, sadece rehlin kuruluş anında var olduğunu kabul etmemek gerekir. Rehin veren, rehin alan rehne konu olan alacak üzerinde rehlin amacına uygun olan hakkını sağlayana kadar sorumlu olmalıdır. Aksi takdirde, alacak rehni ile elde edilmeye çalışılan teminat işlevi yerine gelmemiş olur.

¹⁸² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.74; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.891, N.12.

¹⁸³ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Baki İlkay Engin, **Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu**, Ankara, 2002.

¹⁸⁴ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.923; Bk.m.171 kuralının getirdiği düzenleme ile karşılanması gereken paranın menfi zarara veya zenginleşme bedeline indirilmemesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Rona Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, 2002, s.99.

Rehin veren ilk etapta, rehin alanla aralarında yaptıkları sözleşme uyarınca alacağını rehnetmelidir. Buna göre rehne konu olan alacak, devredilemez, ferden tayin edilemez yani rehne konu olabilecek nitelikte değil veya rehin verenin alacak üzerinde rehin kurmayı sağlayacak tasarruf yetkisi yoksa, rehin veren BK.m.169/f.1 uyarınca sorumlu olacaktır. Rehne konu olan alacak herhangi bir şarta bağlıysa veya alacağın doğması muhtemel ise rehin verenin sağlama borcunu ihlal ettiği sonucuna varılamaz¹⁸⁵.

Rehin veren, rehne konu olan alacağın varlığını sağladıktan sonra, bütün garanti yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaz. Rehin veren, söz konusu alacağın değerinin düşmesini veya yok olmasını engelleyecek önlemleri alıp gerekli özeni ve koruma yükümlülüğünü de yerine getirmekle mükelleftir. Bu yan yükümler, doğrudan doğruya kanundan kaynaklanabileceği gibi, genel olarak doğruluk ve dürüstlük kuralları uyarınca da öngörülebilir. Alacak rehnine ilişkin en önemli yan yüküm MK.m.961/f.1’de düzenlenmiş olan rehin verenin rehnedilen alacağı iyi bir şekilde yönetilmesine ilişkin kuraldır. Bu kurala göre, özenli bir yönetim, rehnedilmiş alacağın muacceliyetin ihbarını ve tahsil edilmesini gerekli kılıyorsa alacaklı bu işlemleri yapabilir; rehin alacaklısı da alacaklıya bu işlemlerin yapılmasına zorlayabilir¹⁸⁶.

b. Rehnedilen Alacağın Değerini Sağlama Borcu

Rehin veren, rehnettiği alacağın varlığını garanti etmenin yanında, rehne konu olan alacağın değerinde kendi kusuru ile meydana getirdiği eksilmeler sebebiyle rehin alanın uğradığı zararları tazmin etmek zorundadır. Bu kural emredici nitelikte olmadığı için taraflar aralarında, rehin verenin kendi kusuru olmamasına rağmen alacakta meydana gelen değer kayıplarını karşılayacağına dair bir anlaşma

¹⁸⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.78.

¹⁸⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.78.

yapabilirler ¹⁸⁷. Kural olarak rehin veren sebep olmadığı zararlardan sorumlu tutulmasa da MK.m.961'de belirtilen önleyici önlemleri almak durumundadır.

Rehin veren alacağı vadesi gelmişse ve alacağın değeri sürekli düşmekteyse, iyi bir yönetimin gereği olarak alacağı vakit geçirmeden tahsil etmelidir, aksi takdirde MK.m.961/f.1'de düzenlenen kurallara aykırı davranmış olur. Rehlin verenin bu borcundan imtina etmesi halinde ise, rehin alan alacaklıyı MK..m961/f.1'de belirtilen işlemleri yapmaya zorlayabilir. Rehne konu olan alacağın vadesi gelmemişse, rehin veren rehin alandan rehin konusu alacağın satılarak paraya çevrilmesini talep edebilir ¹⁸⁸.

c. Rehlin Alanın Masraflarını Ödeme Borcu

Rehin alan, rehne konu olan alacağa ilişkin senetlerin korunmasına ilişkin herhangi bir masrafta bulunmuşsa, bu masrafları rehin verenden talep edebilmelidir. Buna karşın rehin alanın alacağın satılmasına ve tahsili için yaptığı masraflar ancak rehin verenin rehin alanı bu konuda yetkilendirmiş olması halinde mümkündür. Bu kural kanununda açıkça belirtilmemişse de, vekaletsiz iş görmeye ilişkin BK.m.413'ten kıyasen çıkarılabilir ¹⁸⁹. Burada taraflar arasında kanundan doğan bir borç ilişkisi kurulmuş olmaktadır. İş yapanın, konumuzda rehin alanın yaptığı masrafların karşılanmaması halinde sebepsiz zenginleşme kuralları uyarınca talepte bulunabileceğine ilişkin BK.m.413/f.3 kuralı, sebepsiz zenginleşme kurallarının tamamlayıcı nitelikte olduğunu gösterir.

Bu kurala göre rehin veren , rehin alanın yapmış olduğu bütün zorunlu ve faydalı masrafları ödemek zorundadır. Dolayısıyla rehin veren, rehin alanının rehin

¹⁸⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.80.

¹⁸⁸ Özellikle kıymetli evrakin rehinde, rehin veren borsadaki verileri takip edip, herhangi bir değer kaybı durumunda rehin alanı haber edip, rehin konusu alacağın satılmasını talep edebilmelidir. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.80.

¹⁸⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.80. Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.719.

konusu alacağın satışı ve tahsili sırasında üçüncü kişilere karşı giriştiği borçlarından da kurtarmak durumundadır ¹⁹⁰.

d. Üçüncü Kişi Borçlunun Ödeme Gücünü Garanti Etme Borcu

Rehin verenin BK.m.169/f.2 uyarınca, üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünü garanti etme yükümü altında olması ancak, bu sorumluluğu özel olarak taahhüt etmiş olması halinde söz konusudur. Bu taahhütten, üçüncü kişinin rehnin kurulma anındaki ödeme gücünü anlamak gerekir. Rehne konu olan alacağın daha sonra vadesinin gelmesi halinde ise, alacağın vadesinin geldiği tarihte üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünün var olması halinde rehin veren ödeme gücünü garanti etme borcundan kurtulmuş olur.

Rehin veren üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünü garanti etmemiş olmasına rağmen, rehnin kurulma anında üçüncü kişinin ödeme güçlüğü içinde olmasını bilmesine rağmen söz konusu durumu rehin alandan gizlemişse, sorumluluktan kurtulamaz ¹⁹¹.

Üçüncü kişinin ödeme gücünden yoksunluğu ise her türlü belge ile ispatlanabilir, özel olarak aleyhine dava ve icra yoluyla takip yapıp aciz vesikası alınmış olması gerekmez ¹⁹².

C. REHİN ALANIN REHNİ PARAYA ÇEVİRME YETKİSİ

Rehin, bir alacağı teminat altına almak için, borçluya veya üçüncü bir şahsa ait bir alacak üzerinde kurulan ve rehinli alacaklıya rehin konusunu paraya çevirerek

¹⁹⁰ Cevdet Yavuz, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Yenilenmiş 6.bs., İstanbul, 2002, s.463.

¹⁹¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.79.

¹⁹² Tekinay/Burcuoğlu/Akman/Altop, **Borçlar Hukuku**, s.346.

elde edilen bedelden alacağını öncelikle elde etme hakkı sağlayan aynı bir teminat¹⁹³. Bu aynı teminat sayesinde, rehinli alacaklı borcunun hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi halinde rehne konu olan alacağı paraya çevirip alacağını öncelikle elde etme hakkına sahip olacaktır. Zaten rehin haklarının özünde yatan amaç da, rehin alanın alacağını öncelikle elde etmesini sağlamaktır.

Rehin alanın rehni paraya çevirme yetkisini kullanabilmesi için, rehinle temin edilen alacağın vadesinin gelmiş olması gerekir. Kural bu olmakla beraber, rehinle temin edilen alacağın vadesi gelmeden de rehne konu olan alacağın rehin alana ödenmesi mümkündür. Şöyle ki, rehne konu olan alacağın değeri sürekli düşüyor ve bu durum hem rehin alan hem de rehin veren açısından zarara yol açıyorsa, rehin verenin talebiyle veya rehin alanın hakime başvurarak izin alması suretiyle vadesi gelmeden rehinli alacağın satılıp paraya çevrilmesi yoluna başvurulabilir¹⁹⁴. Alacak paraya çevrildikten sonra elde edilen bedel rehinle temin edilen alacağı karşıladığı oranda rehin verenin rehin alana karşı olan teminat borcu sona erer. Alacağın paraya çevrilmesi yoluyla elde edilen bedelden alacağını yeterince alamayan rehin alan, rehin vereni veya borçluyu şahsi sorumluluklarına dayanarak takip edebilir; çünkü taşınır rehni ile güvence altına alınmış borçtan dolayı borçlunun rehnin ötesinde ayrıca tüm varlığıyla kişisel olarak sorumluluğu vardır¹⁹⁵. Rehni borçlu olmayan bir üçüncü kişi tarafından verilmişse, rehin verenin sorumluluğu rehnedilen alacakla sınırlıdır, rehin verenin ayrıca şahsi sorumluluğuna gidilemez¹⁹⁶. Ancak unutulmamalıdır ki, rehin verenin rehnedilen alacağın varlığını ve değerini sağlama borcu vardır. Ayrıca borçlu olmayan üçüncü kişi rehnin paraya çevrilmesini engellemek için, rehin alanın alacağını ödeyerek, ödemesi oranında rehin alacaklısının haklarına kanunen halef olabilir. (BK.m.109).

¹⁹³ Teoman Akünal, "Die Sicherung von Waren und Geldkredit", **Hukuk Araştırmaları MÜHF. Yayını**, C.2, S.3, Eylül-Aralık, 1987, s.15.

¹⁹⁴ Bu durum MK.m.961'de düzenlenmiş olan rehin verenin yönetim ve özen borcunun gereğidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: II, B, 2, b. .

¹⁹⁵ Serozan, **a.g.e.**, s.281.

¹⁹⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.86.

Rehnin paraya çevrilmesinin tek yolu sadece cebri icra ¹⁹⁷ yoluyla takip değildir. Bunun yanında rehne konu olan alacak rehin alana ödenebilir. Böylece alacağın kendisine ödenmesiyle rehin alan, rehin verene karşı hem borçlu hem de alacaklı duruma geldiği için takas yoluna başvurarak söz konusu alacak borç ilişkisini sona erdirebilir ¹⁹⁸.

D. LEX COMMISORIA YASAĞI

Lex commisoria anlaşması, Roma Hukukunda alacaklıya aynı teminat sağlayan ve inanç anlaşmasına veya rehin anlaşmasına bağlanan bir anlaşmaydı. Söz konusu anlaşma ile taraflar, borç vadesinde ödenmediği zaman, teminat konusu nesnenin ifa yerine alacaklıda kalabileceğini kararlaştırabiliyorlardı. Teminat tesis eden için ağır sonuçlar doğuran lex commisoria anlaşması M.S.326 yılında İmparator Constantinus tarafından yasaklanmıştır ¹⁹⁹. Söz konusu yasak, kanunlaştırma hareketleri sonucunda modern kanunlarda da yerini almıştır.

Lex commisoria anlaşması uyarınca , alacaklı, lehine yapılan ve borcun ifa edilmesi ile söz konusu anlaşmadan doğan hakkının kullanılması hakkında bir seçim hakkına sahipti. Alacaklı ya teminat konusu olan alacağın ifası talep edebilir, ya da lex commissoria anlaşmasının hükümlerinin uygulanmasını isteyebilirdi ²⁰⁰. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi lex commissoria anlaşması alacaklı için hiçbir sakınca yaratmamaktaydı. Lex commissoria anlaşmasının olumsuz etkileri esas olarak borçlu açısından ortaya çıkmaktaydı. Borçlu, bu anlaşma sebebiyle sömürülme tehlikesi altına girebiliyordu. Şöyle ki, zaten ekonomik anlamda güçlük çektiği için teminat altına alınan bir borç yükü altına giren borçlu, bunun yanında belki de teminat altına alınan borçtan daha da değerli olan bir eşyasını, zor durumda

¹⁹⁷ Taşınır rehminin paraya çevrilmesi yoluyla takip edilmesi, rehin hakkının bir ilama veya ilam niteliğindeki belgeye bağlı olup olmamasına göre değişiklik gösterir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.455-460.

¹⁹⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.86.

¹⁹⁹ M.S. 3. ve 4. yüzyıllarda yaşanan ekonomik krizler sırasında sık sık uygulanan bu anlaşma, hakkaniyete uymaması sebebiyle yasaklanmıştır. Helvacı, **a.g.e.**, s.10.

²⁰⁰ Helvacı, **a.g.e.**, s.26.

kalması sebebiyle, lex commissoria anlaşmasının konusu olarak ileri sürebiliyordu. Bu noktada alacaklı, hakkettiğinden daha fazla bir kazanca sahip olabilme ihtimaline sahip oluyordu.

Rehinli alacaklının, borç ödenmediği takdirde, rehne konu olan nesneyi malvarlığı değerlerine katabilmesini öngören lex commissoria anlaşması, işte bütün bu sebeplerden ötürü yasaklanmıştır. Lex commissoria yasağının amacı esas olarak, rehin veren borçluyu gabine²⁰¹ karşı korumaktır. Yalnız buradaki gabinden kasıt, BK.m.21'deki durumdan farklıdır. Şöyle ki; rehinli alacaklı rehin veren borçlunun müzayaka halinden, hiffetinden veya tecrübesizliğinden yararlanmış olması veya rehin verenin elde edeceği menfaat ile rehin alanın elde edeceği menfaat arasında aşırı bir nisbetsizlik bulunması koşulu bu durumda aranmaz²⁰². Söz konusu yasağın, günümüz çağdaş hukukunda da, dolayısıyla Medeni Kanunumuzda da uygulama alanı bulmaktadır.

Medeni Kanunumuzda lex commissoria yasağı, iki ayrı kanun maddesinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre taşınmaz rehnine ilişkin MK.m.873/f.2²⁰³ ve teslimine bağlı taşınır rehnini düzenleyen kuralların içerisinde yer alan MK.m.949 lex commissoria yasağının varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Madde hükmü “Borcun ödenmemesi halinde rehinli taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçmesini öngören sözleşme geçersizdir” şeklindedir. Madde teslimine bağlı taşınır rehnini düzenleyen kuralların arasında yer almasına karşın, taşınır rehninin bütün türlerinde uygulama alanı bulmalıdır; çünkü taşınır rehni taşınmaz rehni olduğu gibi genel

²⁰¹ Gabin kısaca, bir akitte edimler arasında aşırı nisbetsizlikler olması olarak açıklanabilir. İki tarafa borç yükleyen akitlerde, edimler arasında açık nisbetsizlik bulunması ve söz konusu nisbetsizliğin zarar görenin müzayaka halinde olmasını, hiffetini veya tecrübesizliğinin karşı tarafın istismar etmesi sebebiyle ortaya çıkması halinde “gabin” söz konusu olur.

²⁰² Helvacı, **a.g.e.**, s.74.

²⁰³ Söz konusu fıkrada aynen şu hükme yer verilmiştir: “ Borcun ödenmemesi halinde rehinli taşınmazın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine ilişkin sözleşme hükümü geçersizdir” Bu hüküm sebebiyle lex commissoria yasağı taşınmaz rehni bütün türlerinde uygulanacaktır.

düzenleyici kurallar yoktur ve bu eksikliği genel olarak teslim bağli taşınır rehnini düzenleyen kurallar vasıtasıyla giderilmektedir ²⁰⁴.

Alacak rehninde de, rehin alan ile rehin verenin kendi aralarında yapacakları bir anlaşmayla, vadesinin gelmesine rağmen rehinle temin edilen alacağın ödenmesi halinde, rehinli alacağın rehin alana geçeceğine karar vermeleri lex commisoria yasağı nedeniyle geçersizdir. Her ne kadar alacak rehnini düzenleyen kurallar arasında, lex commisoria yasağını açıkça öngören bir hüküm olmamasına rağmen, alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehne ilişkin MK.m.954/f.2’ de yer alan “Aksine bir hüküm bulunmadıkça, bunların rehni hakkında da teslim bağli rehin hükümleri uygulanır” hükmü uyarınca alacak rehninde de lex commisoria yasağı uygulanabilmelidir ²⁰⁵.

Rehin alan ile rehin veren arasında yapılan anlaşmayı lex commisoria yasağı dahilinde kabul edebilmek için, borcun vadesi gelmesine rağmen ödenmemesi halinde rehin konusu alacağın alacaklının mülkiyetine geçeceğine dair anlaşmanın borcun vadesi gelmeden önce yapılmış olması ve alacaklının tatmin edilmesine hizmet etmesi gerekir ²⁰⁶. Borcun vadesi gelmesinden sonra yapılan, lex commisoria anlaşmaları geçerlidir, bu durumda alacağın rehin alana ifayı hedef tutan eda veya ifa yerini tutan edim olarak devredilmesine bir engel yoktur ²⁰⁷.

Helvacı ²⁰⁸ konuya ilişkin kanunda bir hüküm içi boşluk (lücken intra legem) olduğunu ileri sürerek, söz konusu boşluğun MK.m.4 uyarınca doldurabileceğini belirtmiştir.

²⁰⁴ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.453; Aybay/Hatemi, **a.g.e.**, s.205; Helvacı, **a.g.e.**, s.68.

²⁰⁵ Helvacı, **a.g.e.**, s.68; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.87; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.894, N.17.

²⁰⁶ Erden Kuntalp, “Lex Commisoria Yasağı Kavramı, Koşulları Ve Uygulama Alanı”, **İnan Kırac’a Armağan**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları:1, 1995, s.153-156 (Lex Commisoria) ; Helvacı, **a.g.e.**, s.81 vd. .

²⁰⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.87; Cansel, Menkul Rehni, s.193; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.462; Kuntalp, **Lex Commisoria**, s.155; Helvacı, **a.g.e.**, s.100-103; Davran, **a.g.e.**, s.19; Saymen/Elbir, **a.g.e.**, s.625.

²⁰⁸ Yazar konuya ilişkin kanunda hüküm içi boşluk olduğuna dair iddiasını Alman Medeni Kanununun taşınır rehni bakımından lex commisoria yasağını düzenleyen 1229. maddesi “Satış hakkının gerçekleşmesinden önce yapılan ve hiç tatmin edilmediği veya zamanında tatmin edilmediği takdirde

E. ALACAK ÜZERİNDE ART REHİN KURULMASI

Üzerinde rehin hakkı tesis edilen bir alacak üzerinde sonradan gelen bir rehin hakkı kurulması, MK.m.958 “Rehinli bir alacak üzerinde sonradan gelen bir rehlin kurulması, ancak rehnedenin veya sonra gelen rehin alacaklısının durumu önce gelen rehin alacaklısına yazılı olarak bildirilmesi halinde geçerlidir” hükmü ile düzenlenmiştir. Buna göre, alacak üzerinde art bir rehin hakkı kurulabilmesi, söz konusu rehlin önce gelen rehin alacaklısına yazılı bir şekilde bildirilmesi şartına bağlıdır. Art rehin kurulabilmesi için olmazsa olmaz diğer bir şart ise, pek tabii ki, MK.m.955/f.1 ve 956’ de belirtilen alacaklar üzerinde rehin hakkı tesis etmek için yapılması gereken işlemleri uygulamaktır ²⁰⁹. Senede bağlı alacakların rehninde, yazılı bir rehin sözleşmesinin yanı sıra senetlerin teslimi de rehin hakkının doğabilmesi için şarttır. Senede bağlı bir alacak üzerinde art rehin hakkı kurulması sonucunda, sonra gelen rehin alacaklısı senetlerin zilyetliğini havale yoluyla kazanır ve önce gelen rehin alacaklısı senetlere dolaysız zilyet olmaya devam eder ²¹⁰.

Kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların rehninde ise, nama ve hamiline yazılı senetlerin tekrar rehnedilmesinde hiçbir problem yoktur. Emre yazılı senetler, ciro ve senedin zilyetliği rehin alana geçmek suretiyle rehnedilirler. Emre yazılı senetlerin rehnedilmesi beyaz veya tam ciroyla yapılmışsa, söz konusu senetler üzerinde art rehin kurulmasında hukuki bir engel yoktur. Ancak açık rehin ciroyuyla rehnedilmiş emre yazılı senetlerin tekrar rehnedilmesi kanunen mümkün değildir. Senette yapılan ciro “bedel rehindir” , “bedeli teminattır” veya rehni tanımlayan

şey üzerindeki mülkiyetin rehinli alacaklıya intikal edeceğini veya nakledileceğini öngören anlaşma kesin hükümsüzdür.” hükmü ve taşınmaz rehnine ilişkin lex commissoriana yasağını düzenleyen 1149. maddesinin “Alacak malike karşı talep edilebilir hale gelmediği müddetçe bu alacaklıya tatmin olması için, taşınmazın mülkiyetinin naklini veya taşınmazın cebri icra yolu dışında bir yol ile devredilmesini isteme hakkını tanıyamaz.” Hükmü ile TTK.m.919 “Alacak malike karşı muacceliyet kesbetmedikçe, malik alacaklıya alacağını tahsil maksadıyla gemiyi temlik etmek yahut cebri icra yolundan başka bir şekilde elden çıkarmak hakkını bahşetmez” şeklindeki gemi ipoteğine ilişkin hükmünü örnek göstererek desteklemektedir. Helvacı, **a.g.e.**, s.101, dn.278.

²⁰⁹ Zobl, **a.g.e.**, Art.903, N.17-18.

²¹⁰ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.903, N.4; Zobl, **a.g.e.**, Art.903, N.21.

herhangi bir ibareyi içerir niteliğine sahipse, rehin cirosudur (TK.m.601) ²¹¹. Açık rehin cirosunda, senedin rehin olarak verildiği senet veya senede eklenmiş olan alonjlarda yer alan ifadeler uyarınca bellidir. Rehin cirosu, ciro edilenin tam ismi, ciro edenin imzası ve senedi devir kayıtlarının varlığı halinde geçerlidir.

Bu durumda ne rehin verenin aynı senede iki tane ciro şerhi koyma yetkisi vardır ne de rehin alanın senedi temlik etme veya tekrar rehin cirosuyla rehin etme yetkisi vardır. Şöyle ki, ciro edilen tarafından yapılan bir ciro tahsil cirosu hükmündedir, rehin cirosu niteliği taşımaz. Açık rehin cirosuyla rehnedilmiş emre yazılı senetler üzerinde sonradan gelen rehin hakkı sadece MK.m.955/f.1 uyarınca adi alacaklar üzerinde rehin hakkının kurulması şeklinde yapılabilir ²¹².

Önce gelen rehin alana, rehin veren veya sonra gelen rehin hakkı sahibi tarafından art rehnin yazılı olarak bildirilmesi, art rehin hakkının doğumu için kurucu niteliktedir ²¹³. Üçüncü kişi borçluya bildirimde bulunulması zorunlu olmamakla birlikte, mümkündür ²¹⁴.

MK.m.958 hükmünü MK.m.941’de yer alan art rehnin özel bir türü olarak kabul etmek gerekir.MK.m.941 de “Rehnedilen taşınırın maliki, onun üzerinde bir art rehin kurabilir. Bunun için, alacağı ödenince rehnedilen taşınırın sonraki alacaklıya teslim edilmesinin rehnli alacaklıya yazılı olarak bildirilmesi gerekir.” hükmü ile, önce gelen rehin alana yazılı ihbarı art rehin hakkının doğumu için şart kılmıştır.

²¹¹ Kanun koyucu rehin cirosunu tanımlarken TK.m.601/f.1’de tam olarak “Ciro, “Bedeli teminattır.”, “Bedeli rehindir.”

ibarelerini yahut terhini ifade eden herhangi bir kaydı ifade ederse, hamil poliçeden doğan bütün hakları kullanabilir; fakat kendisi tarafından yapılan ciro ancak tahsil cirosu hükmündedir.” ifadesini kullanmıştır.

²¹² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.106; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.903, N.5-5a; Zobl, **a.g.e.**, Art.903, N.36.

²¹³ Zobl, **a.g.e.**, Art.903, N.28; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.903, N5.

²¹⁴ Üçüncü kişi borçluya bildirimde bulunulması, önce gelen rehin hakkının son bulması halinde, üçüncü kişi borçlunun rehin verene ödemedede bulunmasını engellemek açısından yarar sağlayabilir. Zobl, **a.g.e.**, Art.903, N.33; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.903, N4.

F. REHİN HAKKI SAHİPLERİNİN SIRASI

Alacak üzerinde birden çok rehin hakkı tesis edildiği durumlarda, rehlin paraya çevrilmesi aşamasında, alacağın paraya çevrilmesi sonucunda elde edilen bedelin rehin hakkı sahiplerine paylaşımı aşamasında rehin sırası önem kazanır. Şöyle ki, alacağın paraya çevrilmesiyle elde edilen bedel bütün rehin hakkı sahiplerini tatmin etmeye yeterliyse, ortada bir problem yoktur. Ancak elde edilen bedel bütün rehin alanları tatmin etmeye yetmiyorsa, öncelik ilkesi gereği, ilk aşamada ön sırada yer alan rehinli alacaklıya ödeme yapılır, yapılan ödeme sonucu ortada bir değer kalırsa, sonra gelen rehin hakkı sahibine ödeme yapılır. Aynı sırada yer alan rehinli alacaklıların tatmin edilmesi ise elde edilen bedelin alacakları oranında paylaşılması yoluyla gerçekleşir.

Rehin hakkı sahiplerinin sırası ise, MK.m.948 “ Aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı bulunduğu takdirde, alacaklılara rehin haklarının sırasına göre ödeme yapılır. Rehin hakkının sırası kuruluş tarihine göre belirlenir.” hükmü esas alınarak belirlenir. Buna göre aynı tarihte kurulan rehin hakları aynı sırada yer alırken, önce tarihli rehin hakları ilk sırada yer alırlar. Gelecekte doğacak alacakların rehninde ise, rehne konu olan alacağın doğduğu tarih değil, rehin hakkının kurulduğu tarih rehin sırasının belirlenmesinde esas alınır ²¹⁵. Taşınır eşyanın rehninde, taşınmaz eşyanın rehninden farklı olarak sıralar arasında boşluk bulunmaz. Bir sıra boşalınca, ortaya çıkan boşluğa sonra gelen rehin hakkı sahipleri ilerlerler ²¹⁶.

MK.m.948 hükmü emredici niteliğe sahip olmadığı için, taraflar aralarında anlaşarak söz konusu hükümlerle getirilen düzenden farklı bir yol ile alacak rehninin sırasına ilişkin bir düzenleme getirebilirler.

²¹⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.107.

²¹⁶ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.474; Serozan, **a.g.e.**, s.66.

G. REHİNLİ PAY SENETLERİNİN TEMSİLİ

MK.m.960 “Ortaklık genel kurulunda rehinli pay senetlerini temsil etmek yetkisi, rehin alacaklısına değil, pay sahibine aittir” ifadesiyle, bir ortaklığa ait pay senetlerinin rehnedilmesi halinde, ortaklık genel kuruluna katılıp oy kullanma hakkının rehin veren malike ait olduğunun altını çizerek MK.m.960 sadece hisse senetlerinin rehninde değil, katılım payları, tahvilleri ve intifa senetlerinin rehni hakkında da uygulanabilmelidir²¹⁷.

Ancak hamile yazılı senetler üzerinde kurulan düzensiz rehinlerde, senetlerin mülkiyeti rehin alana geçtiği için, rehin verenin çıkarlarının korunması açısından bir anlam taşımadığından MK.m.960 uygulama alanı bulmaz²¹⁸. Teminaten temlik halinde de, düzensiz rehin verilmesinde olduğu gibi, alacaklı bütün haklara sahip olur ve MK.m.960 uygulanmaz²¹⁹.

Hisse senetlerinin rehnedilmesiyle, sadece senetlerin değerine ilişkin olan malvarlığı niteliğini taşıyan hakları rehin alana geçmiş olur. Bu kural sebebiyle, rehin alanın idari nitelikteki paydaşlık haklarını kullanması mümkün değildir. Şöyle ki, rehin veren, oy, iptal davası açma, bilgi alma gibi haklarını kendisi kullanır.

MK.m.960 hükmü, rehin vereni korumaya yönelik, emredici olmayan bir hukuk kuralıdır²²⁰. Senetlerin maliki olan rehin verenin yetkilendirmesiyle, rehin alan söz konusu idari hakları kullanma hakkına sahip olurlar.

²¹⁷ Zobl, **a.g.e.**, Art.905, N.8-9.

²¹⁸ Zobl, **a.g.e.**, Art.905, N.11; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.905, N12.

²¹⁹ Zobl, **a.g.e.**, Art.905, N.12-13.

²²⁰ Zobl, **a.g.e.**, Art.905, N.3; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.905, N.9.

H. REHNEDİLEN ALACAĞIN YÖNETİMİ VE ÖDENMESİ

Rehinli alacaklının, rehinle teminat altına alınan alacağının vadesi gelmesine rağmen ödenmemesi halinde, rehne konu olan alacağı paraya çevrime yetkisi olmakla beraber, rehnedilen alacak esas olarak rehin veren malik tarafından yönetilmelidir. MK.m.961/f.1 “ Özenli bir yönetim, rehnedilmiş alacağın muacceliyetinin ihbarını ve tahsil edilmesini gerekli kılıyorsa alacaklı bu işlemleri yapabilir; rehin alacaklısı da alacaklıyı bu işlemlerin yapılmasına zorlayabilir” hükmü ile, rehine konu olan alacağın yönetim haklarının alacağın rehneden, rehin verene ait olduğunun altını çizmiştir.

Rehin verenin, rehnedilen alacak üzerindeki hakkı ise üçüncü kişi borçlunun varlığı halinde özellik gösterir. Buna göre, rehin kendisine ihbar edilmiş olan üçüncü kişi borçlu, borcunu rehin verene veya rehin alacaklısına ancak diğerinin rızasıyla ödeyebilir. Söz konusu rızanın bulunmaması halinde borçlu, borcunu tevdi etmekle yükümlüdür (MK.m.961/f.2,3). Yani rehin verenin veya rehin alacaklısının tek başlarına üçüncü kişi borçlunun yapacağı ödemeyi tek başlarına kabul etme yetkileri yoktur.

1. REHNEDİLEN ALACAĞIN YÖNETİMİ

Rehin veren, rehinli alacağı yönetirken gerekli olan bütün tedbirleri almaya yetkilidir ve bu tedbirleri alırken rehinli alacaklının rızasını aramak zorunda değildir²²¹. Rehin veren, sadece dikkatli ve özenli bir yönetim gerektirdiği hallerde, alacağın muacceliyetinin ihbarında bulunmaya veya alacağın tahsil edilmesini gerekli kılan işlemleri yapmaya yetkili olmanın da ötesinde, söz konusu işlemleri yapmaya

²²¹ Oftinger/Baer, a.g.e., Art.906, N.7; Zobl, a.g.e., Art.906, N.11.

mecburdur. Rehin verenin bu görevi hem MK.m.961'den hem de rehin sözleşmesinden çıkartılabilir²²². Alacak muacceliyet ihbarına gerek olmaksızın zaten muaccel olacaksa rehin verenin muacceliyet ihbarında bulunmasına gerek yoktur. Buna karşın, rehin veren hiç gerekmediği halde ihbar veya tahsil yetkisini kullanarak alacağın sağladığı teminatın değerinde herhangi bir düşmeye sebep olmuşsa, alacağın değerini garanti etme borcuna aykırı davranmış olur ve doğan zararlardan BK.m.169/f.1 uyarınca sorumlu olur²²³. Kanunda özenli bir yönetimin gerektirdiği bütün tedbirler tek tek sayılmamıştır, ancak muacceliyet ihbarı ve tahsil etme alacağına ilişkin bütün tedbirleri kapsayacak niteliktedir²²⁴. Muacceliyet ihbarında bulunma rehin verenin görevleri arasındadır, öyle ki rehin alanın yapmış olduğu ihbarın hiçbir etkisi yoktur²²⁵. MK.m.961/f.1'de yer alan tahsil için gerekli olan işlemlerden anlaşılması gerekenlere örnek olarak; borçluya yapılan temerrüt ihbarı, icra takibi, iflas masasına iştirak, alacaklılar listesine kayıt, dava açma verilebilir²²⁶.

Bütün bu yetkilerinin yanında, rehin verenin alacağın yönetimine ilişkin yetkileri kanundan doğan iki istisna ile sınırlandırılmıştır²²⁷. Bu istisnaların biri, TTK.m.601/f.1²²⁸ uyarınca, alacak emre yazılı bir senede bağlanmışsa, yapılan açık veya gizli rehin ciroyuyla birlikte rehin alan senetlere ilişkin yönetim haklarını da elde etmiş olur. İkinci istisnayı ise, rehin verenin iflas etmesi hali oluşturur. Buna göre İİK.m.185 uyarınca, üzerinde rehin hakkı bulunan alacaklar da iflas masasına girer. Ancak bu durumda da rehinli alacaklının rüçhan hakları saklıdır, rehinli mal iflas dairesince satılınca, satış bedelinden ilk olarak rehinli alacaklar ödenir. Yalnız, İİK.m.229'un İİK.m.185'e yapmış olduğu atıf yoluyla ulaşabileceğimiz bir neticeyle, rehinli alacakların satılması için ikinci alacaklılar toplantısını beklemeye gerek

²²² Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.11-12; Zobl, **a.g.e.**, Art.906, N.12.

²²³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.89; . Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.11.

²²⁴ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.9.

²²⁵ Zobl, **a.g.e.**, Art.906, N.12.

²²⁶ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.10.

²²⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.88.

²²⁸ "Ciro, "Bedeli teminatı", "Bedeli rehindir" ibarelerini yahut terhini ifade eden diğer herhangi bir kayıt ihtiva ederse, hamil poliçeden doğan bütün hakları kullanabilir; fakat kendisi tarafından yapılan bir ciro ancak tahsil ciro su niteliğindedir." hükmü ile rehin alan, emre yazılı senetten doğan bütün hakları kendi adına kullanır ve cirantanın mümessili değildir dolayısıyla senet borçlularına karşı kendi adına takipte bulunabilir. Poroy/Tekinalp, **a.g.e.**, s.172; Domaniç, **a.g.m.**, s.524.

yoktur, rehinli mallar iflas dairesi tarafından en yakın ve en uygun zamanda satılabilir ²²⁹.

Bu iki istisna dışında, hamile yazılı senetlerin rehninde rehnedilen alacağın dışı karşı yönetimi rehin alana aittir. Ancak rehin veren, rehni üçüncü kişi borçluya ihbar ederek rehin alanın bu yetkisini ortadan kaldırabilir, aynı durum MK.m.959 uyarınca hamile yazılı senetlere bağlanmış faiz ve kar payı gibi dönemsel gelir getiren yan edimler için de geçerlidir ²³⁰.

2. REHİN ALANIN DURUMU

Her ne kadar, alacağın yönetilmesinde rehin veren kural olarak yetkili ve yükümlü olsa da, rehin alacaklısı da rehin vereni gerekli olan işlemleri yapması için zorlayabilir (MK.m.961/f.1) ²³¹. Rehın alan, gerekli tedbirlerin alınmasını rehin verenden isteyebileceği gibi, bu konuya ilişkin bir mahkeme kararı da aldırabilir. Ancak, mahkemeden böyle bir karar talep etmek pratik gereklere uymaz. Rehın alanın, mahkemeden veya rehin alandan gereken tedbirlerin alınmasını isteyebilmesi için, bu konuya ilişkin maddi yararının olması yeterli değildir, söz konusu tedbirlerin ayrıca iyi bir yönetim için gerekli olması gerekir ²³².

Aynı alacak üzerinde birden fazla rehin hakkı tesis edilmiş ve önce gelen rehin hakkı sahibi rehin verenden gereken tedbirleri almasını istemekten imtina ediyorsa, sonra gelen rehin hakkı sahibi rehin verenden söz konusu tedbirlerin alınmasını talep edebilir ²³³.

²²⁹Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.619.

²³⁰Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.53.

²³¹Zobl, **a.g.e.**, Art.906, N.14; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.14.

²³²Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.14.

²³³Sirmen, **Alacak Rehni**, s.90; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.64 .

Bütün bu olanakların ötesinde, Medeni Kanunumuz rehin alana tahsil yetkisi vermemiştir²³⁴. Ancak rehin alana muacceliyet ihbarında bulunması için bir yetki verilmesi, tahsil yetkisi verildiğine dair bir işaret oluşturur.

Bunun yanında, taraflar rehin sözleşmesiyle veya daha sonra yapılan bir sözleşme ile rehin alana tahsil yetkisi²³⁵ tanıyabilirler. Rehin alana böyle bir yetkinin tanınması halinde, üçüncü kişi borçlu, borcunu rehin alana öderken, rehin verenin rızasını aramak zorunda değildir.

3. ÜÇÜNCÜ KİŞİ BORÇLUNUN DURUMU

Kendisine rehin ihbar edilmiş olan üçüncü kişi borçlu²³⁶, borcunu asıl alacaklıya veya rehin alacaklısına ancak diğerinin rızasının varlığı halinde ödemede bulunabilir (MK.m.961/f.2). Üçüncü kişi borçluya yapılacak olan ihbar, tek taraflı irade beyanı niteliğini taşır, ihtiyaridir ve herhangi bir şekle tabi değildir²³⁷. İhbar üçüncü kişi borçluya ulaşmasıyla birlikte hukuki sonuçlarını doğuracağı için, üçüncü kişi borçlunun ihbara veya rehne onay vermesi aranmaz²³⁸. Üçüncü kişi borçluya ihbar yapılmadığı halde, üçüncü kişi borçlunun rehinin varlığını bir şekilde öğrenmesi, durumunda BK.m.165'e kıyasen ihbarla aynı sonuç doğar²³⁹. İhbardan önce, iyiniyetle, alacaklısı olan rehin verene ödemede bulunmuş olan üçüncü kişi borçlu borcundan kurtulmuş olur. İhbar yapıldıktan sonra üçüncü kişi borçlu MK.m.961/f.2,3'e uygun olarak borcunu yerine getirmesi gerekir. MK.m.961/f.2'de yer alan rızalar olmaksızın borcunu rehin alana veya rehin verene ödeyen borçlu,

²³⁴Buna karşın, TTK.m.601 hükmü uyarınca emre yazılı senetlerin rehinde rehin alana kanundan doğan bir tahsil yetkisi tanınmıştır.

²³⁵ Söz konusu tahsil yetkisi bir temsil yetkisi değildir, rehin veren istediği zaman rehin alandan bu yetkiyi geri alamaz. Ayrıca rehin alan alacağı kendi adına takip eder. Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.37.

²³⁶ MK.m.955/f.2, alacaklı ve rehnedenin, rehni borçluya ihbar edebileceğini vurgulamaktadır. Yapılan ihbardan sonra üçüncü kişi borçlu sadece, rehin alanın rızası halinde rehin verene ödeme yapabilir. Rehin alana ödeme yapabilmesi için ise rehin verenin rızası aranır.

²³⁷ Zobl, **a.g.e.**, Art.900, N.90; Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N. 62.

²³⁸ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N. 63.

²³⁹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.900, N. 65.

borcundan kurtulmuş olmaz. Üçüncü kişi borçlu, kendisinden ödeme talebinde bulunan rehin veren veya rehin alandan diğerinin rıza verdiğiine dair belge isteyebilmelidir²⁴⁰.

Kıymetli evrakın rehninde ise üçüncü kişi borçluya ihbarda bulunulmasına gerek yoktur; çünkü TTK.m.557 ve 558 uyarınca kıymetli evraka bağlanmış alacakların tahsilinde senedin ibrazı şarttır. TTK.m.557'deki “ Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç olan hak senetten ayrı olarak dermeyan edilemediği gibi başkalarına da devredilemez.” ifadesi ile TTK.m.558'deki “Kıymetli evrakın borçlusunu, ancak senedin teslimi mukabilinde ödeme ile mükelleftir.” ifadesi senede bağlanmış alacakların tahsilinde senedin ibrazının şart olduğunu açıkça ortaya koymaktır.

Sadece hamile yazılı senetlerin rehninde, üçüncü kişi borçlunun senedi elinde bulunduran rehin alana ödemedede bulunmasını engellemek için rehin verenin, rehni, üçüncü kişi borçluya ihbar etmesi gerekir. Üçüncü kişi borçlu rehni öğrenmesine rağmen, rehin alana ödemedede bulunmuşsa rehin verene karşı olan borcundan kurtulmuş olmaz.

Üçüncü kişi borçlu, her iki taraftan da, bir diğerine ödeme yapabilmesi için herhangi bir rıza alamamışsa MK.m.961/f.3 uyarınca mahkemeden tevdi yeri tayin ettirmek suretiyle borcunu tevdi yerine yatırmakla yükümlüdür. Burada düzenlenen tevdi kurumu, alacaklının temerrüdü halinde uygulama alanı bulan BK.m.91'den farklılık arz eder. BK.m.91'de yer alan borçlunun borcunu tevdi etme yetkisi, MK.m.961/f.3'te sorumluluktan kurtulmak isteyen borçlu için yetkiden öte bir yükümlülüktür²⁴¹. Tevdi borçlu için bir yükümlülük ve borcunu ifa anlamına gelmesi sebebiyle, borçlu tevdi yükümünü vaktinde gerçekleştirmezse, alacaklının

²⁴⁰ Söz konusu rıza rehin sözleşmesinde de belirtilebilir. Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N. 25.

²⁴¹ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.30; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.474.

temerrüde düşmesi borçlunun temerrüde düşmesini engellemez ve borçlu BK.m.103 uyarınca gecikme faizi ödemekten kurtulamaz²⁴².

Alacak üzerinde birden çok rehin hakkı tesis edilmesi halinde ise, üçüncü kişi borçlu, rehin verenin rızası olsa bile önce gelen rehin hakkı sahibinin rızası olmaksızın sonra gelen rehin hakkı sahibine ödeme yapamaz. Önce gelen rehin hakkı sahibine ödeme yapabilmek için ise, sonra gelen rehin hakkı sahibinin rızası aranmaz²⁴³.

Alacağın rehnedilmesiyle birlikte, üçüncü kişi borçlunun daha ağır bir sorumluluk altına girmemelidir. Dolayısıyla üçüncü kişi borçlu hem rehin alana hem de rehin verene karşı elinde olan bütün savunmaları ileri sürebilmelidir. Kıymetli evraka bağlanmamış olan adi alacakların rehininde, üçüncü kişi borçlu BK.m.167'ye kıyasen alacağın temlikinde borçlunun ileri sürebileceği bütün savunmaları kullanabilmelidir²⁴⁴.

Üçüncü kişi borçlunun kullanabileceği en önemli itiraz, rehnedilen alacağın geçersizliğidir²⁴⁵. BK.m.167/f.1'de yer alan "Borçlu temlike vakıf olduğu zaman, temlik edene karşı haiz olduğu defileri temellük edene karşı dahi dermayan edebilir" hükmünün alacak rehnine kıyasen uygulanması sonucu, üçüncü kişi borçlunun alacaklı ilgili savunmalarını alacağı rehin olarak almış olan kişiye karşı da ileri sürebilmesi gerekir. BK.m.167/f.1 hükmünde geçen def'i deyiminin teknik anlamda kullanılmadığı, itirazları da kapsayacak şekilde geniş bir anlamı olduğu kabul edilmektedir. Söz konu geçersizlik ehliyetsizlik, şekil eksikliği, ahlaka ve adaba aykırı olmadan kaynaklanabileceği gibi, irade bozukluğuna, zamanaşımını süresinin dolmasına da dayanabilir.

²⁴² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.95.

²⁴³ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.64.

²⁴⁴ Oftinger/Baer, **a.g.e.**, Art.906, N.32.

²⁴⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.98; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.917.

Üçüncü kişi borçlunun alacağa ilişkin yapamayacağı savunma ise, BK.m.18/f.2' uyarınca, yazılı borç ikrarına dayanarak alacağı rehin alana karşı alacağın muvazaalı olduğunu ileri sürmektir ²⁴⁶.

Üçüncü kişi borçlu rehin verenle aralarında hukuki işlem sonucu oluşan alacağın karşı alacağını oluşturan edimin hiç veya gereği gibi yerine getirilmediğini iddia edebilir. Üçüncü kişinin ileri sürebileceği def'ilerden takas def'i adi alacakların rehinde özellik taşır. Üçüncü kişi borçlu, rehni öğrendiği zaman rehin verenin zimmetinde bulunan ve rehnedilen alacaktan daha önce vadesi gelen bir alacağının, kendi borcu ile takas edilmesini talep edebilir ²⁴⁷. Bu olanağı, BK.m.167/f.2de yer alan “ Borçlunun alacağı temlik eden zimmetinde temlike vakıf olduğu zaman müeccel bir alacağı varsa bu alacağın temlik edilen alacaktan sonra muacceliyet iktisap etmiş olmaması şartıyla borç ile takas edilmesi talep edilebilir” hükmünden çıkarabiliriz. Burada alacağın temliki açısından, takasın karşılıklılık şartına bir istisna getirilmiştir. Ancak, üçüncü kişi borçlu alacağı rehni öğrendikten sonra kazanmışsa takas def'isinde bulunamaz. Rehin alanın üçüncü kişi borçluya bir borcu varsa ve rehin borçlusunu yerine getirmemişse, bu alacak da rehnedilen alacakla takas edilebilir, zaten bu durum bir özellik taşımaz ve takasa ilişkin kurallar uygulanır.

4. REHNEDİLEN ALACAĞIN REHİN ALANA ÖDENMESİ

Rehin alan, rehin veren tarafından tahsile yetkilendirilmesiyle kendisine yapılan ödemeleri kabul edebilir. Böylece rehine temin edilen alacağın vadesinin gelmesi halinde, kendisine yapılan ödemeyle söz konusu alacağı takas edebilir. Burada rehin alanın tek taraflı bir takas beyanında bulunmasına gerek yoktur, takas

²⁴⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.99; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.919.

²⁴⁷ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **Borçlar Hukuku**, s.255; Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.920.

kendiliğinden gerçekleşir ²⁴⁸. Rehin alanın eline geçen bedel, alacağından fazla ise lex commisoria yasağı kapsamında arta kalan bedel rehin verene geri verilmelidir.

Rehnedilen alacak ödenmesine rağmen rehinle temin edilen alacağın vadesi gelmemişse, rehin alan tahsil ettiği meblağ üzerinde düzensiz bir rehin hakkına ²⁴⁹ sahip olur ve alacağın vadesinin gelmesiyle birlikte, bu tutar üzerinden alacağını elde eder ²⁵⁰. Düzensiz rehin, borçlu ya da üçüncü bir kişinin, bir miktar para veya misli eşyayı, alacaklıya devrettiği, söz konusu misli eşyanın maliki haline gelen alacaklının da, borç ifa edildiği takdirde , kendisine teslim edilen eşya ile aynı vasıf ve miktarda eşyayı teminatı tesis edene geri verme borcu altına girdiği bir teminat çeşididir. Düzensiz rehinle temin edilen alacağın vadesinin gelmesiyle birlikte, rehin verenin rehinin konusuna eş nitelikteki eşyanın geri verilmesini talep hakkı sona ereceğinden, takas beyanında da bulunamaz .Taraflar aralarında anlaşarak rehin alan yapılan erken ödemeyi, rehinin temin ettiği alacakla senet bedelin takas edilmesi suretiyle, alacağın sona erdirilmesini istemiş olabilirler ²⁵¹.

²⁴⁸Sirmen, **Alacak Rehni**, s.101.

²⁴⁹Helvacı, **a.g.e.**, s.113; Kuntalp, **Teminat Kavramı**, s.284; Cansel, **Menkul Rehni**, s.64.

²⁵⁰Düzensiz rehinle temin edilen alacağın vadesinin gelmesiyle birlikte, rehin verenin rehinin konusuna eş nitelikteki eşyanın geri verilmesini talep hakkı sona ereceğinden, takas beyanında da bulunamaz. Cansel, **Menkul Rehni**, s.69.

²⁵¹Sirmen, **Alacak Rehni**, s.102.

III. ALACAK REHNİNİN SONA ERMESİ

Alacak rehninin sona ermesi karşımıza iki şekilde ortaya çıkabilir. İlk olarak, alacak rehni, rehin ile temin edilen alacağın sona ermesi ile rehin hakkı dolaylı olarak ortadan kalkabilir. İkinci olarak ise, rehne konu olan alacağın sona ermesi, rehin hakkından vazgeçme, borcun nakli, rehin süresinin dolması veya bozucu şartın gerçekleşmesi, rehin zilyetliğinin kaybedilmesi, rehinle temin edilen alacağın alacaklısı ile rehnedilen alacağın alacaklısı sıfatlarının birleşmesi ve rehnin paraya çevrilmesi sonucunda alacak rehni, rehin hakkı doğrudan ortadan kalkar.

Tezimizin bu aşamasında alacak rehnini sona erdiren sebepleri, iki ana gruba ayırarak inceleyeceğiz.

A. ALACAK REHNİNİN TEMİN ETTİĞİ ALACAĞIN SONA ERMESİ SEBEBİYLE SONA ERMESİ

Alacak rehnine hakim olan ilkelerden bahsederken, alacak rehninin alacağa bağlılığından bahsetmiştik. Buna göre, rehinle temin edilen alacağın sona ermesi halinde rehin hakkı da doğrudan doğruya sona ermiş olur, bu rehnin alacağa bağlı bir hak olmasından kaynaklanmaktadır.

Alacak çok çeşitli şekillerde sona erebilir. Alacak; ifa (BK.m.113), ibra (BK.m.115), yenileme (BK.m.114), alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi (BK.m.116), ifa imkansızlığı (BK.m.117) ve takas (BK.m.118) gibi sebeplerle sona erince, rehin hakkı da sona ermiş olur.

İbra borçluyu borcu ifa etmeden borçtan kurtarmak konusunda alacaklıyla borçlunun yapmış olduğu bir anlaşmadır. İbra anlaşması aynı haklardan ve yenilik doğuran haklardan tek taraflı feragatten farklılık arz eder. Şöyle ki; alacaklı alacak hakkından tek taraflı olarak feragat edemez. Borçlu ibra anlaşmasını kabul etmedikçe, alacak devam eder. İbra alacak rehninde ise farklı bir özellik taşır. Üzerinde bir rehin hakkı tesis edilmiş bulunan alacağın ibra edilebilmesi için MK.m.961 uyarınca rehin hakkı sahibin de rızası alınmalıdır. Sonuçta ibra ile, rehin hakkı sona erecek ve muhtemel olarak menfaati zedelenecek olan taraf rehin alandır²⁵².

Yenileme (tecdit), yeni bir borç meydana getirerek daha önce var olan borcun sona erdirilmesi halidir. Yenileme de, ibrada olduğu gibi, tarafların anlaşması ile gerçekleşir. Yenilemenin geçerli olarak kurulabilmesi ve önceden var olan borcun sona erebilmesi için, yeni oluşturulan borcun sağlıklı olarak doğması şarttır. Yenileme sonucunda borca bağlı olan fer'i haklar ve dolayısıyla rehin hakkı da sona erer²⁵³.

Bir borcun alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı şahısta birleşmesi sonucunda da borç sona erer. Kural olarak, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi sonucunda borcun sona ermesi sebebiyle alacağa bağlı fer'i haklar da sona erer. Ancak; alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesinden önce üçüncü kişilerin alacak üzerinde bazı hakları doğmuşsa bu haklara hanel gelmez²⁵⁴.

BK.m.117'de düzenlenen ifa imkansızlığı hali, borcun doğumundan sonra borcun ifa edilmesinin olanaksız olmasını ifade eder. İmkansızlık; bir kişinin fiilinden meydana gelebileceği gibi, tabii bir olaydan da meydana gelebilir.

²⁵² Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.416.

²⁵³ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.419-423.

²⁵⁴ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.425

İmkansızlığın sonuçlarının BK.m.117'ye tabi olabilmesi için, borçlunun imkansızlıktan sorumlu olmaması gerekir. Buna karşın borçlu, borcun ifasının imkansızlaştığını alacaklıya bildirmek ve zararı azaltıcı tedbirler varsa bu tedbirleri almakla yükümlüdür ²⁵⁵.

Takas birbirine karşı aynı cins alacağa sahip kişilerden birinin tek taraflı irade beyanı ile bu alacakları az olanı tutarında sona erdirmesidir. Yenilik doğuran bir muamele olan takas için, tarafların birbirlerine karşı alacaklarının olması, söz konusu alacakların aynı cinsten olmaları, takası isteyen tarafın alacağının ifası istenebilir, borcu da ifa edilebilir olması ve tarafların takastan feragat etmiş olmaları gerekmektedir ²⁵⁶.

Ancak cari hesap sözleşmesinde durum farklılık arz eder. BKm.115/f.1 hükmüne göre “Muhtelif kalemlerin bir hesabı cariye mücerret kaydedilmesiyle borç tecdit edilmiş sayılmaz. Şu kadar ki hesap kesilip de diğer tarafça da kabul edilmiş olduğu takdirde, borç tecdit edilmiş olur.” . Bir alacağın cari hesaba kaydedilmesi yenileme değildir, eski alacak varlığını devam ettirir.

Cari hesap sözleşmesi uyarınca, her hesap devresi sonunda, bakiye taraflarca kabul edilince yenileme sayılan bu anlaşma uyarınca cari hesabın aktif ve pasifinde yer alan alacaklar karşılıklı olarak sona ereceği ve yeni bir alacak doğacağı için, hesapta yer alan alacaklara ilişkin olan teminatların da sona ermesi gerekir. Ancak BK.m.115/f.3 “ Eğer kalemlerden biri mukabilinde teminat varsa hesap kesilip tasdik edilmiş olsa bile hilafı şart etmedikçe bu teminata hanel gelmez” hükmü uyarınca, tarafların hesaplarına kayıtlı olan alacaklar, hesabın kesilmesi ve tarafların kabul etmesiyle sona ermiş olur, ancak arta kalan bakiye için rehin hakkı devam eder ²⁵⁷.

²⁵⁵ Mustafa Dural, **Borçlunun Sorumlu Olmadığı İmkansızlık Halleri**, İstanbul, 1976, s.131

²⁵⁶ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.436 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **Borçlar Hukuku**, s.1012; Eren, **a.g.e.**, s.1261.

²⁵⁷ Oğuzman/Öz, **a.g.e.**, s.424; Sirmen, **Alacak Rehni**, s.109.

Cari hesap sözleşmesinde var olan durumun bir benzeri de, alacağın zamanaşımına uğramasında karşımıza çıkar. Alacak zamanaşımına uğramasıyla birlikte doğrudan doğruya sona ermez. Rehinle temin edilmiş olan alacağın zamanaşımına uğramasıyla, söz konusu alacak talep ve dava edilemez hale gelir; ama rehinli alacaklı rehin konusundan alacağını elde etme hakkını korur (BK.m.138). Alacağın zamanaşımına uğraması rehin verene bir def'i hakkı sağlar. Rehin verenin bu def'inin kullanmasıyla birlikte, rehin alanın açmış olduğu dava reddedilir ve alacak eksik borç halini alır. Sonuç itibariyle, zamanaşımına uğrayan alacak sona ermez, sadece talep edilemez hale gelir.

Öte yandan, rehinle temin edilen alacak, borçlusu tarafından yapılan ifa ile de sona erer. Ancak burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, rehinle temin edilen alacağın borçtan şahsen sorumlu olmayan rehin veren tarafından ödenmesi halidir. Rehinle temin edilen alacak, borçtan şahsen sorumlu olmayan rehin veren tarafından ödenirse, borcun bu şekilde ifası ile sadece rehin alanın rehni paraya çevirmesi engellenmiş olur; rehinle temin edilen alacak sona ermez. Borcu ödeyen rehin veren BK.m.109/b.1 uyarınca alacaklının haklarına kanunen halef olur. BK.m.109; borçtan şahsen sorumlu olmadan borcu ödeyen üçüncü şahsa iki şekilde halefiyet tanımıştır. Buna göre; üçüncü şahsın borcu ödeyerek bu borç için rehin verilmiş olan ve üzerinde kendisinin bir aynı hakkı bulunan malı rehinden kurtarması halinde ve borcu ödeyen üçüncü şahsın alacaklıya halef olacağını borçlu tarafından alacaklıya beyan edilmesi halinde, borcu ödeyen üçüncü şahıs için BK.m.109 anlamında halefiyet hakkı doğar. Söz konusu kanuni düzenleme de:

“Alacaklıya tediye bulunan üçüncü şahıs aşağıdaki hallerde tediye eylediği miktar nisbetinde alacaklının haklarına halef olur.

- 1- Başkasının borcu için rehin edilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde mülkiyet hakkı veya sair bir aynı hakkı haiz bulunduğu takdirde.
- 2- Alacaklıya tediye bulunan üçüncü şahsın ona halef olacağı borçlu tarafından alacaklıya haber verildiği takdirde.” şeklindedir.

Halefiyet halinde, alacaklıya ödenen alacak, borcu ödeyen üçüncü şahsa geçer. Dolayısıyla, alacağa bağlı fer'i haklar ve alacaklının şahsına ait olan haklar haricindeki rüçhan hakları da üçüncü şahsa geçer. Ancak taşınır rehninde ve dolayısıyla alacak rehninde, taşınmaz rehninde olduğu gibi, malik lehine rehin tanınmamış olduğu için, bu durumda rehin hakkı sona erer ²⁵⁸.

B. REHİN HAKKININ DOĞRUDAN SONA ERMESİ

Rehin hakkını doğrudan doğruya sona erdiren sebeplerin başında, rehin konusu olan alacağın sona ermesi gelir. Rehin konusu alacak sona erince, alacak üzerinde tesis edilmiş olan rehin hakkı da son bulur. Ancak unutulmamalıdır ki, rehne konu olan alacağın sona ermesini sağlayan sebeplerden hepsi rehin hakkının sona ermesini sağlamaz. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, MK.m.961/f.2 uyarınca üçüncü kişi borçlu, rehin alanın veya rehin verenin rızası olmaksızın bir diğerine ödeme yapmakla, alacağını ifa etmek suretiyle sona erdirmiş olmaz. Aynı şekilde, ibra bahsinde de anlattığımız gibi, rehin alanın izni olmaksızın rehin verenin üçüncü kişi borçluyu söz konusu alaktan ibra etmesi, alacağı sona erdiren nitelikte bir ibra olmaz. Üçüncü kişi borçlunun söz konusu durumlarda ifa ile borcundan kurtulması ancak iyiniyetli olmasına bağlıdır ²⁵⁹.

Rehin hakkı kurulurken, belli bir bozucu şarta veya süreye bağlanmışsa, önceden kararlaştırılan bozucu şart gerçekleşmeden veya söz konusu süre dolmadan rehinin paraya çevrilmesi istenmemişse rehin hakkı sona erer ²⁶⁰.

Alacak rehininin kuruluş koşullarını anlatırken, teslimine bağlı taşınır rehninde olduğu gibi, alacağı temsil eden senedin rehin alana teslim edilmesinin rehinin kurucu unsurlarından olduğunu bahsetmiştik. Rehin verenin, söz konusu senet üzerindeki

²⁵⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.110.

²⁵⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.111.

²⁶⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.112; Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.498.

zilyetliğine kesin olarak son verilmedikçe rehin hakkı kurulmuş olmaz. Rehin alanın senet üzerindeki rehin zilyetliği bu kadar önemli olduğu için, rehin alanın rehin zilyetliğini dönüşü olmaksızın kaybetmesi halinde de rehin hakkı sona ermiş olur. Teslime bağlı taşınır rehnini düzenleyen kuralların arasında yer alan MK.m.943, rehnin sona ermesi başlığı altında, zilyetliğin kaybını da ele almıştır. MK.m.943 düzenlemesi; “Taşınır rehni, alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve onu zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hale gelmesiyle son bulur. Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hakimiyeti altından bulunduğu sürece rehnin hükümleri askıda kalır.” şeklindedir. Rehin hakkının askıda kalması ise, rehne bağlanan hükümlerin işlememesi ve rehnin hiç kurulmamış gibi etkisiz kalması anlamına gelir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, rehin alanın zilyetliği kesin olarak kaybının kendi iradesine dayanıp dayanmadığıdır. Rehin verenin, rehin alanın rızası olmaksızın senedi ele geçirmesi halinde veya rehin alanın temyiz kudretine sahip olmadığı bir anda senedi rehin verene teslim etmesi halinde rehnin varlığının devam ettiğini kabul etmek gerekir. Öte yandan rehne konu olan senedin, iyiniyetli üçüncü kişilerin ellerine geçmesi halinde de rehin zilyetliği kaybedilmiş olur. İyiniyetle iktisap hali hamile ve emre yazılı kıymetli evrakta mümkündür. Hatta MK.m.990 uyarınca rehin alanın elinden iradesi dışında çıkmış olsa bile iyiniyetli üçüncü kişilerin iktisapları korunur. Aynı şekilde TTK.m.598’da yer alan “Bir poliçeyi elinde bulunduran kimse, son ciro beyaz ciro olsa dahi kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde salahiyetli hamil sayılır. Çizilmiş cirolar bu hususta yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro takibederse son ciroyu imzalayan kimse, poliçeyi beyaz ciro ile iktisap etmiş olur. Poliçe herhangi bir surette hamilin elinden çıkmış bulunursa yukarıdaki fıkrada yazılı hükümlere göre hakkı anlaşılan yeni hamil, ancak poliçeyi kötüniyetle iktisabetmiş olduğu veya iktisabında ağır bir kusur bulunduğu takdirde o poliçeyi geri vermekle mükelleftir.” düzenlemesi uyarınca üzerinde rehin kurulmuş olan emre yazılı senet de iyiniyetle iktisabedilebilir.

Adi alacakların rehninde, senedin kaybolması veya çalınması; rehin hakkının devam etmesi gerekir; çünkü senede bağlı olmayan alacakların bile rehin edilebildiği bir sistemde, senedin rehin alanın iradesi dışında, maddi olarak ortadan yok olması rehlin varlığını etkilememelidir.

Kıymetli evrakın rehninde senedin zilyetliğini yitirilmesi halinde ise, senet iptal edilebildiği sürece rehin hakkının devam ettiğini kabul etmek gerekir²⁶¹. Ancak senedin ortadan kalkmasına rağmen iptal davası açılıp, senedin iptali talep edilmemişse veya iptal davası açıldıktan sonra mahkemece ödeme yasağı kararı verilmeden senet borçlusu olan kişi gerçekte hak sahibi olmayan bir kişiye iyiniyetle ödemede bulunmuşsa veya rehne konu olan senet iyiniyetli üçüncü kişiler tarafından iktisap edilmişse rehin hakkı sona erer²⁶².

Senede bağlı adi alacaklar ve kıymetli evrakın rehninde, senetlerin zilyetliğinin rehin alanın rızasıyla geçici olarak rehin verenin hakimiyetine geçtiği vakit ise rehin hakkı sona ermez, rehin hakkının hükümleri sadece askıda kalır²⁶³. Rehlin askıda kalması, rehne bağlanan hükümlerin uygulanmaması, yani hiç rehin kurulmamış gibi hareket edilmesi anlamına gelir.

Rehin alanın rehin hakkından tek taraflı irade beyanı ile feragat etmesi halinde ise sadece senede bağlanmamış alacaklar üzerindeki rehin hakkı sona ermiş olur. Senede bağlanmış adi alacakların ve kıymetli evraka bağlanmış olan alacakların rehninde ise; feragat beyanı rehin hakkının sona ermesi için tek başına yeterli olmayıp, söz konusu senetlerin rehin verene teslim edilmesi gerekir²⁶⁴. Ancak

²⁶¹ TTK.m.563 uyarınca kıymetli evrak zayi olduğu takdirde mahkeme tarafından iptaline karar verilebilir. TTK.m.564/f.1 ise iptal kararı üzerine hak sahibinin hakkını senetsiz olarak da dermeyan veya yeni bir senet ihdasını talep edebileceğini belirtmiştir.

²⁶² Sirmen, **Alacak Rehni**, s.116.

²⁶³ MK.m.943/f.2 “ Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hakimiyeti altında bulunduğu sürece rehlin hükümleri askıda kalır.” hükmü uyarınca rehin alanın rızasıyla rehne konu olan senedin zilyetliğinin rehin verende olması halinde, rehin hükümleri askıda kalır.

²⁶⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.111.

burada dikkat edilmesi gereken; rehin alanın, rehin hakkından feragat beyanının rehinle temin edilen alacağın sona ermesi sonucunu doğurmayacağıdır.

Borcun naklinde ise; rehinle temin edilen alacağın borçlusunun değişmesine rağmen, alacaklı için rehin hakkı sona ermez. Yalnız BK.m.176/f.2’de yer alan “Bununla beraber borcu temin için tesis etmiş olan üçüncü şahsın ve kefilin mes’uliyetleri ancak borcun nakline razı oldukları halde devam eder.” hükmü uyarınca, rehin borçlu olmayan üçüncü kişi tarafından verilmişse ve rehin veren üçüncü kişi borcun nakline izin vermemişse rehin hakkı sona erer ²⁶⁵.

Borcun nakli ile kural olarak, fer’i haklarda bir değişiklik meydana gelmez. Özellikle borçlunun şahsına bağlı olmayan fer’i haklar devamlılıklarını sürdürür. Sadece kefil ile borçlu olmayan üçüncü kişinin borca teminat olarak kurmuş oldukları rehin dolayısıyla sorumlu olmaları, borcun nakline izin vermiş olmaları halinde mümkündür ²⁶⁶.

Rehinle teminat altına alınan alacağın alacaklısı ile rehnedilen alacağın alacaklısı sıfatlarının, alacağın miras veya başka herhangi bir yoldan iktisap edilmesi sebebiyle, aynı kişide birleşmesi halinde, rehin hakkı sona erer. Teslime bağlı taşınır rehni kuralları uyarınca, bir kimse kendisine ait olan taşınır üzerinde rehin hakkı sahibi olamayacağı için, rehinle teminat altına alınan alacağın alacaklısı ile rehnedilen alacağın alacaklısının aynı kişi olması halinde rehin hakkı sona erer ²⁶⁷.

Bu halde, aynı kişi hem rehinle teminat altına alınan alacağa hem de hem de rehnedilen alacağa sahip olmuş olur. Bu durum sıklıkla rehin alanın, rehnedilen

²⁶⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.112.

²⁶⁶ Eren, **a.g.e.**, 1239.

²⁶⁷ Köprülü/Kaneti, **a.g.e.**, s.548.

alacağı ya da rehin verenin rehinle teminat altına alınan alacağın herhangi bir şekilde iktisap etmesi sonucunda ortaya çıkar.

Ancak; rehinle teminat altına alınan alacağın alacaklısı konumuna gelen kişinin kendi alacağı üzerindeki rehin hakkını devam ettirmesi için belirli bir menfaati varsa, rehin hakkı sona ermeyebilir . Bu duruma örnek olarak, aynı alacak üzerinde birden fazla rehin hakkı tesis edilmesi hali gösterilebilir. Rehinle teminat altına alınan alacağı sonradan iktisap eden kişi, rehnedilen alacak üzerinde sonradan gelen bir rehin hakkına sahipse kendi alacağı üzerindeki rehin hakkının devam etmesini istemesi makuldür²⁶⁸.

C. REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ

Rehnin paraya çevrilmesi, her ne kadar, rehni rehin hakkını doğrudan sona erdiren sebeplere dahil olsa da, alacak rehni sona ermesini sağlayan çok önemli bir sebep olduğu için ayrı bir başlık altında incelenmesinin daha açıklayıcı olduğu kanaatindeyiz.

Alacak rehnine konu olana alacağın, paraya çevrilmesi suretiyle rehin alanın alacağı tatmin edildiği vakit, alacak rehni son bulmuş olur. Rehne konu olan alacağın paraya çevrilmesi sonucunda elde edilen bedel, rehinle teminat altına alınan alacağı karşılamazsa, rehin hakkı sona ermesine rağmen, teminat arta kalan kısmı için varlığını sürüdür.

Alacak rehninin bu konuya ilişkin en özellikli olan kısmı, paraya çevrilme işleminin sadece rehne konu olan eşyanın icra yoluyla satılma zorunluluğu

²⁶⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s.113.

olmamasıdır ²⁶⁹. Alacağı rehinle teminat altına alınmış olan alacaklı, alacağını cebri icra yollarını kullanarak almak isterse ilk olarak rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yoluna başvurmak zorundadır, haciz veya iflasla takip yoluna başvuramaz. İİK.m.45/f.1 “Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflasa tabi şahıslardan olsa bile alacaklı yalnız rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilir. Ancak rehin tutarı borcu ödemeğe yetmezse alacaklı kalan alacağını iflas veya haciz yoluyla takip edebilir” hükmü ile alacaklının ilk olarak rehinin paraya çevrilmesi yoluna başvurmak zorunda olduğunun altını çizmiştir ²⁷⁰. Ancak alacağı bir kambiyo senedine bağlanmış olan alacaklı doğrudan doğruya, kambiyo senetlerine ilişkin takip yolunu seçip, o usulle alacağını elde edebilir (İİK.m.45/f.2) ²⁷¹.

Rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip edilmesi, ilamlı takip veya ilamsız takip yollarından birinin seçilmesi halinde farklılık arz eder. Rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip, haciz yoluyla alacaklının alacağını elde etmesine benzese de, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipte haciz safhası yoktur.

Rehnedilen alacağın, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız takip edilmesinde, taşınır rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız takibi düzenleyen İİKm.145-147 hükümleri uygulama alanı bulur. Buna göre ilk olarak, genel haciz yoluyla takipteki takip talebine ²⁷² benzeyen bir takip talebi hazırlanır. Yalnızca burada takip talebine ek olarak, rehnedilen alacağın ne olduğu, rehin üçüncü kişi tarafından verilmişse, bu üçüncü kişinin isim ve adresi ile rehnedilen alacak üzerinde

²⁶⁹ Rehnedilen alacağın borçlusunun, rehin alana yapacağı ödeme veya rehinin rehin alan tarafından özel olarak satılması yoluyla da rehin paraya çevrilebilir. Sirmen, **Alacak Rehni**, s.118.

²⁷⁰ Önce rehin kuralı ve istisnaları için bkz: François Guisan, “Alacağın Rehlinle Temin Edilmiş Olmasının Takip Tarzına Tesirleri”, Çev. Burhan Gürdoğan, **BATİDER**, 1964, C.2, s.451-472.

²⁷¹ İİK.m.45/f.2 hükmü “Poliçe ve emre muharrer senetlerle çekler hakkındaki 167nci madde hükmü mahfuzdur.” düzenlemesiyle İİK.m.167’ atfı yapmış ve kambiyo senetleri hakkındaki özel takip usullerinin rehinin varlığı halinde de uygulanabileceğini kabul etmiştir. Kambiyo senetlerine dayanan haciz yolu ile takip hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. : Timuçin Muşul, “Kambiyo Senetlerine Dayanan Haciz Yolu İle Takip”, **BATİDER**, C.VII, S.3, s.603-645.

²⁷² Genel haciz yoluyla takipte, takip talebine yazılacak olan unsurlar İİK.m.58’de tek tek sayılarak belirtilmiştir

sonradan gelen bir rehin hakkı varsa bu rehin hakkı sahibinin adı ve adresi yazılır (İİK.m.145).

Takip talebi hazırlandıktan sonra, takip talebini alan icra dairesi, borçluya bir ödeme emri gönderir. Ödeme emrine takip talebinde bulunan kayıtların yanı sıra, ödeme süresinin onbeş gün olduğu, yedi gün içinde itiraz edilmezse ve onbeş gün içinde ödemede bulunmazsa rehinin satılacağı, borçlunun rehin hakkına yedi gün içinde itiraz etmemesi halinde rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takibi kabul etmiş sayılacağı ve borçlunun sadece rehin hakkına itiraz etmesi halinde, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçilerek takibin haciz yoluyla devam ettirilmesini isteyebileceği yazılır ²⁷³ (İİK.m.146).

Ödeme emrine itiraz halinde İİK.m.62-72 maddeleri arasında yer alan hükümler uygulanacaktır ²⁷⁴. Ancak rehin hakkına açıkça itiraz edilmemişse, alacaklının rehin hakkı takip aşamasında tartışma konusu olmaz; çünkü borçlu yedi gün içinde itiraz etmediği için rehin hakkını kabul etmiş sayılır. Borçlu sadece rehin hakkına itiraz ederse, alacaklı, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek, takibin haciz yoluyla devamını isteyebilir. Borçlu sadece rehin hakkına itiraz etmekle, takipteki alacak miktarını kabul etmiş olur; alacaklı bu takdirde itirazın iptalini veya kaldırılmasını talep edebileceği gibi rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız takipten vazgeçerek genel haciz yoluyla takibine devam edebilir. Alacaklının genel haciz yoluyla takibe devam etmesi halinde ise, borçluya mal beyanında bulunması için yedi gün süre verilir (İİK.m.147/son).

Borçlu yedi gün içinde ödeme emrine itiraz etmez ve onbeş gün içinde borcunu ödemez veya itiraz etmesine rağmen itiraz mahkemece iptal edilirse

²⁷³ Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.455-456.

²⁷⁴ Ödeme emrine itiraz, itirazın incelenmesi (iptali, kaldırılması) genel haciz yolunda olduğu gibidir (İİK.m.147).

(İİK.m.67) veya icra tetkik mercii tarafından itiraz kaldırılırsa (İİK.m.68-70), alacaklı rehnedilmiş alacağın satılmasını talep edebilir²⁷⁵ (İİK.m.150e) .

Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilamlı takipte ise, İİK.m.150h devreye girer. Şöyle ki, rehinle temin edilen alacak veya rehnedilen alacak veya her ikisi de İİK.m.38de belirtilen ilam niteliğindeki bir belgede veya ilamla tespit edilmişse rehin alan rehnin paraya çevrilmesi yolu ile ilamlı takip yoluna başvurabilir. İİK.m.38’de “Mahkeme önünde yapılan sulhler, kabuller ve para borcu ikrarını havi re’sen tanzim edilen noter senetleri ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir” şeklinde belirtilen belgeler ilam niteliğine sahiptirler.

Rehin alacaklısının ilamlı takip talebini alan icra müdürü, borçluya İİK.m.32’ye göre yedi günlük bir icra emri gönderir. İcra emrinde belirtilen yedi günlük süre içinde, borçlu borcunu ödemez ve icranın geri bırakılmasına dair bir karar getirmezse, rehnin satılacağı ihtar edilir²⁷⁶. Söz konusu icra emrini alan borçlu, yedi gün içinde borcunu ödemez ve icranın geri bırakılmasına dair bir karar getirmezse, alacaklı rehin konusunun satılmasını talep edebilir (İİK.m.150e).

Alacaklı taşınır rehнинin satışını ödeme veya icra emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde isteyebilir (İİK.m.150e/f.1). Alacaklı söz konusu bir yıl içinde rehinli alacağın satışını istemezse veya takip geri alınıp aynı süreler içerisinde yenilenmezse yapmış olduğu rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip düşer²⁷⁷ (İİK.m.150e/f.2).

²⁷⁵ Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.456.

²⁷⁶ Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.460.

²⁷⁷ Burada genel haciz yoluyla takipten farklı olarak, takip düşmekte; yani iptal edilmektedir. Süreleri geçiren alacaklı, tekrar eski takibe devam edemez, yeni baştan rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapması gerekir. Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.464.

Rehin edilen alacağın satışı, İİK.m.150g uyarınca, genel haciz yolundaki hükümlere göre hacizli mallar gibi, icra dairesi tarafından satılır. Buna göre, İİK.m.112-137 arasındaki hükümler kıyas yoluyla rehnedilen alacağın satışına da uygulanır. Alacağın veya rehin hakkının veya her ikisinin de bir ilamla veya ilam niteliği taşıyan belgelerle tespit edilmesi halinde ise, ilamların icrasına dair hükümler kıyasen uygulanır.

İİK.m.151 uyarınca rehin bedelinden satış masraflarının çıkarılmasında ve artanın alacaklılara paylaşılmasında İİK.m.138 uygulanacaktır. Buna göre, vekil vasıtasıyla yapılan takiplerde, vekalet ücretinin miktarı, alacaklı ile borçlu arasında yapılan sözleşmeye bakılmaksızın, icra müdürü tarafından avukatlık ücret tarifesine göre hesaplanır ve söz konusu ücret de takip masraflarına dahildir (İİK.m.138/f.3) . 10.05.2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4667 Sayılı Kanununun 81. maddesiyle değiştirilen Avukatlık Kanununun 168/son maddesi uyarınca avukatlık ücretinin takdirinde, hukuki yardımın tamamlandığı veya dava sonunda hüküm verildiği tarihte yürürlükte olan tarife esas alınmalıdır. Rehnedilen alacak üzerinde birden fazla rehin hakkı tesis edilmişse, rehin hakkı sahipleri sıralarına göre alacağın satımından elde edilen bedelinden alacakları karşılanır. Bütün rehin hakkı sahiplerinin alacaklarının karşılanmaması halinde ise, alacaklılara bütün veya geri kalan alacağı için İİK.m.151/f.1'e uygun olarak rehin açığı belgesi düzenlenir. Kesin rehin açığı belgesi, İİK.m.68 anlamında borç ikrarını içeren senet niteliğindedir (İİK.m.151/f.4). Ayrıca kesin rehin açığı belgesine sahip olan alacaklının, bir yıl içinde haciz yoluyla takip yapması halinde, borçluya yeniden icra veya ödeme emri göndermesine gerek yoktur (İİK.m.151/f.3). Bunun yanında, alacaklı rehin açığı belgesini göstererek, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yaptığını, buna karşın alacağının tamamını veya bir kısmını elde edemediğini ispat etmek suretiyle , borçluya karşı haciz veya iflas yoluyla takibe girişebilir.

Rehin verenin iflas etmesi halinde rehinli alacağın durumunun ne olacağı rehin alan açısından büyük önem taşır. Rehin verenin iflasıyla birlikte, rehinli alacak

da diğ er mallar gibi iflas masasına girer. Ancak rehin alacaklısının iflas masasına giren rehinli alacak üzerinde rüçhan hakkı saklıdır (İİK.m.206/f.1). Rehin alacaklısının rüçhan hakkı saklı olmak üzere iflas masasına giren alacağı, iflas dairesi tarafından en yakın ve uygun zamanda paraya çevrilir. Elde edilen bedelden ilk olarak, rehnin muhafaza ve satım giderleri çıkarılır, bundan sonra arta kalan bedelden rehin alacaklısının alacağı ödenir (İİK.m.185/f.1). Rehinli alacağın satışından geriye bir şey kalırsa, bu değ er iflas masasına ait olur. Rehnin satış bedeli, rehinli alacaklının alacağının tamamını veya bir kısmını karşılamaya yetmiyorsa, alacağın rehinle karşılanmamış olan kısmı adi alacaklar gibi masa mallarının satış tutarından ödenir²⁷⁸.

Kural olarak, iflasın açılmasıyla birlikte, iflasın açılmasından önce müflise karşı başlamış olan takipler durur, iflas kararının kesinleşmesiyle de düşer. Ayrıca iflas tasfiyesi süresince, müflise karşı yeni takip yapılamaz (İİK.m.193). İflasın açılmasıyla duracak olan takipler İİK.m.193/f.1’de tek tek sayılmıştır. Buna göre, müflise karşı haciz yoluyla yapılan takiplerle, teminat gösterilmemesine ilişkin takipleri durdurur. Buna karşılık, rehnin paraya çevrilmesi yolu ile ilgili takipler devam eder. 3494 sayılı Kanunun 193ncü maddesinde yaptığı değ iş iklik sonucunda, iflasın açılmasıyla birlikte duracak takipler arasında rehnin paraya çevrilmesi yolu ile ilgili takipler de sayılarak, İİK.m.193/f.1 kapsamında çıkarılmıştır. 3494 sayılı Kanun’ un Hükümet gerekçesinde “Rehin alacaklısının rüçhan hakkı iflasta da saklı olduğ undan, bu rehinler en yakın ve münasip zamanda iflas dairesi tarafından paraya çevrilip rehin alacaklısına ödenmektedir. Ancak, rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takibin çok ilerlediğ i ve satış aş amasına gelindiğ i, satıştan birkaç gün önce borçlunun iflas etmesi üzerine bu takibin durması ve düşmesi sonucu iflas dairesi tarafından yeniden satış hazırlıklarına baş landığ ı, bazı borçluların rehin alacaklısının satışını düşürmek için iflaslarını sağ ladığ ı veya iflas dairesinin, müflisin etkisinde kalarak rehin alacaklısının alacağını reddetmek veya rehnin satışını uzatmak suretiyle satışı geciktirdiğ i görülmektedir. Bu nedenler, rehin alacaklısının alacağını almasını geciktirmeye yönelik davranış larının önlenmesini teminen, rehin alacaklısının

²⁷⁸ Kuru/Aslan/Yılmaz, a.g.e., s.550.

dilerse iflastan önce başlamış olan rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takiplere, iflastan sonra da iflas masasına karşı devam edebileceği ve iflastan sonra rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapılabileceği esası getirmektedir” ifadeleri yer almaktadır ²⁷⁹. Yeni düzenlemeye göre, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takiplere iflastan sonra da takip alacaklıları tarafında iflas masasına karşı devam edilir ve satış bedeli İİK.m.151’e göre rehinli alacaklılara paylaştırılır. Artan kısım iflas masasına dahil olur. Şu kadar ki, takip alacaklısı, iflastan önce başlamış olduğu rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takipten vazgeçerek, rehnin İİK.m.185’e göre satılmasını isteyebilir (İİK.m.193/f.4).

Rehnin değeri, rehinle temin edilen alacağa yetmediği zaman borsa rayiciyle tahakkuk etmesine rağmen ve rehin alan rehnin satılmasını istemezse, rehin masadan çıkarılır (İİK.m.185/f.2).

Konkordatonun varlığı halinde ise, tetkik mercii, gerekli şartların bulunduğu sonucuna varırsa, borçluya iki aylık bir konkordato süresi verir (İİK.287/f.2). Konkordato süresinin amacı, söz konusu süre içinde borçlunun teklif ettiği konkordatonun alacaklılar tarafından incelenmesi ve mahkemece tasdiki için bir olanak sağlanmasıdır ²⁸⁰. Bu süre içinde, borçlunun rahatça konkordato hazırlayabilmesi için ona karşı icra ve iflas takibi yapılmaması gerekir (İİK.m.289). Konkordato süresi öncesinde yapılmaya başlanan takipler ise, konkordato süresinin verilmesiyle birlikte durur (İİK.m.289/f.1). Borçluya karşı takip yapma yasağının istisnalarından ²⁸¹ biri ise, konkordato süresi içinde, borçluya karşı rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip ve daha önce başlanmış olan rehin takiplerine devam edilebilmesidir (İİK.289/f.1).

²⁷⁹ Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.564, dn.3.

²⁸⁰ Kuru/Aslan/Yılmaz, **a.g.e.**, s.690.

²⁸¹ İİK.m.206’nın birinci sırasında yazılan alacaklar için alacaklıların borçluya karşı konkordato süresinden önce başlamış haciz yolu ile yapılan takipler konkordato süresi kararı ile durmaz; söz konusu alacaklar için konkordato süresi içinde de haciz yolu ile takipler yapılabilir (İİK.m.289/f.2).

Konkordato kural olarak bütün alacaklılar için mecburidir (İİK.m.303). Ancak rehnin kıymeti ile karşılanan rehinli alacaklar için, onaylanan konkordato mecburi değildir ²⁸². Yani rehinli alacaklılar, rehnin değerinin tamamını alırlar. Rehinli alacaklılar konkordatoya ancak, rehni karşılamadığı alacak değerleri için katılırlar.

SONUÇ

Medeni Kanun düzenlemesinde alacak rehni, taşınır rehnine ilişkin hükümlerin içerisinde yer almaktadır. Buna göre, başkasına devredilebilen alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin hakkı tesis edilebilir. Kanunun getirmiş olduğu düzenlemeden de anlaşılacağı gibi, hakların rehni bir üst kavram, alacakların rehni ise alt kavram niteliğine sahiptir. MK.m.954/ f.2’ de yer alan “ Aksine bir hüküm olmadıkça, bunların rehni hakkında da teslim bağı taşınır rehin hükümleri uygulanır.” ifadesi uyarınca aksine bir hükmün bulunmadığı hallerde teslim bağı taşınır rehin hükümleri, dolayısıyla MK.m.939 vd. bazı istisnalar ²⁸³ haricinde uygulama alanı bulur.

Alacak rehninin hukuki niteliği ise tartışmalıdır. Tezimizin kapsamı dahilinde aktarmaya çalıştığımız doktrinsel tartışmalar uyarınca vardığımız sonuç uyarınca kanaatimizce; maddi varlığı olan eşya üzerinde doğrudan doğruya sınırsız hakimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilen haklar olan aynı hakların, maddi varlığı olmayan alacaklar üzerinde kurulan rehinde de var olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Her ne kadar, kanun sistematigi içinde, alacak rehni taşınır rehin başlığı altında yer alsa da, alacak rehninin rehinli alacaklıya sınırlı bir aynı hak sağladığı kabul edilemez. Alacak rehninin aynılığı kendisini sadece kıymetli evrakın ve senede bağlanmış adi alacakların rehninde gösterir. Bu tür alacakların rehninde, rehin kurulabilmesi için senetlerin zilyetliğinin geçirilmesinin zorunludur. Senede bağlanmamış adi alacakların rehninde ise, rehinli alacaklının rehin hakkı alacakla eş niteliktedir. Alacak rehninin mutlak niteliği ise, rehinli alacaklının rehinli malın satış bedelinden öncelikle yararlanma hakkına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

²⁸² Konkordato aynı zamanda, amme alacakları (İİK.m.303, 6183 sayılı Kanun m.101) ve imtiyazlı alacaklar (İİK.m.206) için de zorunlu değildir (İİK.m.298/f.3).

²⁸³ Söz konusu istisnalara örnek olarak, MK.m.940, 941, 959 verilebilir.

Alacak rehninin konusu olabilen rehnedilebilecek alacaklar ancak, ferdileştirilmiş, bağımsız ve parayla değerlendirilebilmesi mümkün, temlik edilebilir alacaklardır. Alacak bölünebilir olduğu sürece, alacağın kısmı olarak rehnedilmesi de mümkündür.

Tezimizin ana konusunu oluşturan adi alacakların rehnedilmesi bir kısım özellikleri itibarıyla alacağın temlikine benzer. Buna göre, adi alacakların rehinde ilk olarak yazılı bir rehin sözleşmesinin varlığı aranır (MK.m.955/f.1). Rehne konu olan adi alacak senede bağlanmış ise, rehin hakkının doğumu için, söz konusu senedin rehin alana teslim edilmesi gerekir. Rehin hakkı ancak bu iki işlemin icra edilmesi ve harcama işleminin etkisinin başlamasıyla kurulmuş olur ve sırasını da bu tarihe göre alır.

Alacak rehninin kapsamına rehin teminat altına alınan alacak bakımından ana alacak, sözleşme faizleri, gecikme faizleri ve takip giderleri girer. Rehin yükü bakımından ise, rehin verilen alacak, alacağa bağlı fer'i haklar, alacağa bağlı dönemli yan edimler alacak rehninin kapsamına dahildir.

Rehin veren ile rehin alan arasındaki borç ilişkisinin hükümlerine ise, tezimiz içerisinde hem rehin veren açısından hem de rehin alan açısından ayrı ayrı ele aldık. Rehin alanın borçlarını; rehnedilen alacağın varlığını ve değerini korumak, rehnedilen alacağı devretmeme ve rehin verenin rızası olmaksızın tekrar rehin vermemek ve rehne konu olan alacakları temsil eden senetleri rehin sona ermesi halinde rehin verene veya onun görevlendirdiği başka bir kişiye iade etmek oluşturur. Rehin verenin borçları ise kısaca, rehen konu olan alacağın varlığını ve değerini korumak, rehin alanın rehne konu olan alacak için yapmış olduğu masrafları geri ödemek, üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünü garanti etmek olarak özetlenebilir.

Alacak rehni, rehin ile temin edilen alacağın sona ermesi ile rehin hakkı dolaylı olarak ortadan kalkabilir. Öte yandan, alacak rehni, rehne konu olan alacağın sona ermesi, rehin hakkından vazgeçme, borcun nakli, rehin süresinin dolması veya bozucu şartın gerçekleşmesi, rehin zilyetliğinin kaybedilmesi, rehinle temin edilen alacağın alacaklısı ile rehnedilen alacağın alacaklısı sıfatlarının birleşmesi ve rehnin paraya çevrilmesi sonucunda ise rehin hakkı doğrudan doğruya sona erer.

KAYNAKÇA

- Akev, Sahir Talat : Türk **Hususi Hukukunda Kumar ve Bahis**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1964.
- Akipek, Jale : **Menkul Davası**, Ankara, 1956.
- Akünel, Teoman : “Die Sicherung von Waren und Geldkredit”, **Hukuk Araştırmaları MÜHF. Yayını**, Eylül-Aralık, C.2, S.3, 1987, s. 10-25.
- Akyazan, Sıtkı : “Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları”, **BATIDER**, 1979, C.9, s.325-334.
- Arslanlı, Halil : **Ticari Senetler Dersleri**, 3.bs., 1954.
- Ayan, Mehmet : **Eşya Hukuku**, C.3, 2.bs., Konya, Mimoza, 2000.
- Aybay, Aydın / Hatemi, Hüseyin : **Eşya Hukuku**, İstanbul, 1996.
- Ayiter, Nuşin : **Eşya Hukuku Kısa Ders Kitabı**, Ankara, Savaş Yayınları, 1987.

- Ayyıldız, Havva : **Roma Hukukun'da Ayni Teminat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.
- Baur/Stürner : **Lehrbuch des Sachenrechts**, 16. Auflage,1992.
- Berki, Şakir : “ Roma Hukukunda Ayni Haklar”, **AÜHFĐ**, C.V, S.-4, 1948, s.323-375.
- Borufka, Tobias : **Mobiliarsicherheiten ohne Besitzübertragung im deutschen un schweizerischen Recht –Rechtvergleich und historische Hintergründe**, (Çevrimiçi) <http://iprserv.jura.uni-leipzig.de/magister/downloads/Tobias-Borufka.pdf>, 16.05.2006.
- Cansel, Erol : **Türk Hususi Hukukunda Hapis Hakkı**, Ankara, 1961 (Hapis).
- Cansel, Erol : **Türk Menkul Rehni Hukuku, C.1, Teslim Şarhı Menkul Rehni**, Ankara, 1967 (Menkul Rehni) .
- Cin, Halil / Akgündüz,. Ahmet : **Türk-İslam Hukuk Tarihi**,C:2, İstanbul, 1990.

- Davran, Bülent : “Teslim Şartlı Menkul Rehni- Sicilli Menkul Rehni”, **Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, Ankara, 27 Nisan-3 Mayıs 1959.
- Davran, Bülent : **Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1972.
- Domaniç, Hayri : “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciro su”, **Ord.Prof.Ernst E. Hirsch’e Armağan**, Ankara, 1964, s.538.
- Domaniç, Hayri : **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 1960.
- Engin, Baki İlkay : **Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu**, Ankara, 2002.
- Erdoğmuş, Belgin : **Roma Eşya Hukuku**, İstanbul, 2000.
- Eren, Fikret : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 8.bs., İstanbul, 2003.
- Ergüne, Mehmet Serkan : **Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu**, İstanbul, 2002.
- Ertaş, Şeref/ Serdar, İlknur/ Gürpınar, Damla : **Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Eşya Hukuku**, 6.bs., Ankara, 2005.

- Esener, Turhan / Güven, Kudret : **Eşya Hukuku**, 3. bs., Ankara, Gazi Büro Kitabevi, 1996.
- Feyzioğlu, Feyzi N. : **Zilyedlikte İadenin Mevzuu ve Şümulü (Hususiyle Ecrimisil Meselesi)**, İlaveli 2. bs., İstanbul, 1961.
- Gerhardt, Walter : **Mobiliarsachenrecht**, 4. Auflage, München, 1995.
- Guisan, François : “Alacağın Rehinle Temin Edilmiş Olmasının Takip Tarzına Tesirleri”, Çev. Burhan Gürdoğan, **BATIDER**, 1964, C.2, s.451-472.
- Gürsoy, Kemal Tahir / Eren, Fikret / Cansel, Erol : **Türk Eşya Hukuku**, 2.bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1984.
- Hatemi, Hüseyin : **Miras Hukuku**, 3.bs., İstanbul, 2004.
- Hatemi, Hüseyin : **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları**, İstanbul, 1976.
- Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir : **Eşya Hukuku**, İstanbul, 1991.

- Hatemi, Hüseyin : **Eşya Hukuku Meseleleri**, İstanbul,1995.
- Helvacı, İlhan : **Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commisoria: Müterhinin Merhunu Temellük Yasağı**, İstanbul, 1997.
- İmre, Zahit : “Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik” , **İÜHFİM.**, C.XVIII, İstanbul, 1952, s.744
- İmre, Zahit/Erman, Hasan : **Miras Hukuku**, 6.bs., İstanbul, 2006.
- Kaser, Max / Knütel, Rolf : **Römisches Privatrecht**, München, 2003.
- Karadeniz-Çelebican, Özcan : **Roma Eşya Hukuku**, Ankara, 2000.
- Karaman, Hayreddin : **Anahatlarıyla İslam Hususi Hukuku 2**, İstanbul, 1985.
- Kocayusufpaşaoğlu, Nazif : **Borçlar Hukuku**, 2.bs., 1985.
- Koziol, Helmut : “Sicherungszession und andere Mobiliarsicherheiten”, **Mobiliarsicherheiten Sicherungszession und übereignung, Pfandrechte und Eigentumsvorbehalt**

aus privat und verfahrensrechtlicher Sicht, Bern, 1998.

- Köprülü, Bülent / : **Sınırlı Ayni Haklar**, 2.bs., İstanbul, 1982-1983.
Kaneti, Selim
- Kubilay, Huriye : “Kambiyo Senetlerinin Rehni”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:III, S:1-4, s.497-513.
- Kuntalp, Erden : “ Lex Commissoria Yasağı Kavramı Koşulları ve Uygulama Alanları”, **İnan Kıraç’ a Armağan**, s. 151-162. (Lex Commisoria).
- Kuntalp, Erden : “ Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk”, **Prof. Dr. Reha Poroy’ a Armağan**, İstanbul, 1995, s.263-299. (Teminat Kavramı).
- Kuntalp, Erden : “Yargıtay’ın Nesnel Teminatla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı İle Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukuki Değerlendirilmesi”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV**, Ankara, 4-5 Nisan 1997, s.3-22.
- Kuru, Baki/ Aslan, : **İcra ve İflas Hukuku**, Genişletilmiş 18.bs, Ankara, Ramazan/ Yılmaz, Ejder 2004.

- Lee, R.W : **An Intoduction to Roman-Dutch Law**, Fourth Edition, 1946.
- Mayer-Maly ,Theo : **Römisches Privatrecht**, Springer Verlag, Wien,1991.
- Muşul, Timuçin : **İcra ve İflas Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 2.bs., İstanbul, 2001.
- Muşul ,Timuçin : “Kambiyo Senetlerine Dayanan Haciz Yolu İle Takip”, **BATİDER**, C.VII, S.3, s.603-645.
- Nomer, Haluk N. : **Beklenen Haklar Üzerindeki Hakların Hukuki Sonuçları**, İstanbul, 2002.
- Oftinger, Karl/ Baer, Ralf : **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgezetzbuch, Das Sachenrecht, Zweite Abteilung: Die beschraenkten dinglichen Rechte, Dreiundzwanzigster Teil Das Fahrnispfand**, Dritte neubearbeitete Auflage, Zürich, 1981.
- Oğuzman, M.Kemal/Öz, Turgut : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3.bs., İstanbul, 2000.
- Oğuzman, M.Kemal / Seliçi, Özer / Özdemir, : **Eşya Hukuku**, 10.bs. , İstanbul, 2004.

Saibe Oktay

Öğütçü, Tahir / : **Rehin Hukuku**, 1982.
Doğrusöz, Edip

Özdemir Oktay, Saibe : “Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri”,
Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk
Bülteni, Prof. Dr. Aysel Çelikel’ e Armağan, Yıl 19-
20, S.1-2, 1999-2000, İstanbul, 2001, s.657-683
(Mülkiyet).

Özdemir Oktay, Saibe : “Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik
Sözleşmeleri”, **İÜHFM.**, C:LVII, S:1-2, 1999, s.265-
299 (Alacak).

Öztañ, Fırat : **Kıymetli Evrak Hukuku**, 9.bs., Ankara, 2004.

Peter, Hans : “Roma ve Pandekt Hukukunda Fiducia ve Güvenli
Kazandırıcı Muameleler”, Çev.Özcan Karadeniz,
AÜHFD, C.XXI, S.1-4, 1964, s.529-539.

Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal : **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Genişletilmiş
16.bs., Arıkan Yayınevi, 2005.

Rebmann Kurt / Saecker : **Münchener Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch**,

- Franz Jürgen / Rixecker, Roland : **Sachenrecht**, 3. Auflage, München, 1997.
- Sarı, Suat : **Alıkoyma Hakkı**, İstanbul, 1997.
- Saymen, Ferit Hakkı / Elbir, Halid Kemal : **Türk Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1963.
- Saymen, Ferit H. : **Borçlar Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1950, s.248.
- Schapp/Schur, : **Sachenrecht**, 3.Auflage, Verlag Wahlen, 2002.
- Schwarz , Andreas : “Türkiye-İsviçre Medeni Hukuku ve Roma Hukuku”, Çev.Hıfzı Veldet, İstanbul, 1939.
- Serozan, Rona : **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, 2002.
- Serozan, Rona : “ Taşınır Eşya Hukukunda “Kamuya Açıklık” (Teslim) İlkesinin Zedelenmesi: Sözde Zilyetlik Devirleri”, **Bülent Davran’ a Armağan**, İstanbul, 1998, s.133-142.
- Serozan, Rona : “Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminatın Temlik (Pratik Gereksinimlere Uygun Biçimde Uygulanamayan İki İlginç Aynı Teminat)”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’ na 65. Yaş Günü Armağanı**,

İstanbul, 1999, s. 987-1014.

Serozan, Rona : **Taşınır Eşya Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002.

Sirmen Lale : **Türk Özel Hukukunda Şart**, Ankara, 1982 (Şart).

Sirmen Lale : **Alacak Rehni**, Ankara, 1990 (Alacak Rehni).

Tandoğan, Haluk : **Borçlar Hukuku Özel İlişkileri**, C.I/1, 5.bs., İstanbul, 1988.

Tandoğan, Haluk : “Hapis Hakkının Temliki”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: IX, S:3-4, 1954, s.222-230.

Tekinay, S.Sulhi : **Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Ayni Haklar II/3**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1994.

Tekinay, Selahattin : **Eşya Hukuku**, C.1, 5.bs., İstanbul, 1989.

Sulhi / Akman, Sermet /

Burcuoğlu, Haluk /

Altop, Atilla :

Tekinay, Selahattin : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7.bs., 1993.

- Sulhi / Akman, Sermet /
Burcuoğlu, Haluk /
Altop, Atilla :
Umur, Ziya : **Roma Hukuku Ders Notları**, 2.bs., 1990.
- Ülgen, Hüseyin/ Helvacı : **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Gözden Geçirilmiş
Mehmet/ Kendigelen, 3. bs., 2006.
Abuzer/ Kaya, Aslan
- von Tuhr, Andreas : **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C.1-2, Çev. Cevat
Edege, Ankara, 1983.
- Yavuz, Cevdet : **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Yenilenmiş 6.bs.,
İstanbul, 2002.
- Weiland, C. : **Kanuni Medeni' de Ayni Haklar**, C.2, Çev. İ. Hakkı
Karafakı, 2. bs., Ankara, 1946.
- Wolf, Manfred : **Sachenrecht**, 14. Auflage, München, 1997
- Zeydan, Abdulkerim : **İslam Hukukuna Giriş**, Çev.: Ali Şafak, 2.bs., Ankara,
1985.
- Zobl, Dieter : **Berner Kommentar zum Schweizerischen
Privatrecht, Band IV : Das Sachenrecht, Zweite
Abteilung : Die beschraenkten dinglichen Rechte**,

Fünfte Teil : Das Fahrnispfand , Bern, 1996.